

Liuru xtnañu'u ja ni tee Moisés nani Génesis

Nuu ni jinkoo jaa ñuyiu

¹ Ndee jaxtnañu'u ja ni junkoo ñuyiu, ni sa'a ia Dios andivi jin ñuyiu. ² Te ñuyiu ya'a, chi tu ni oyukun, ni tu sa'un nagua ni oo, chi nino'o ndute ni okuu nii nii ñuyiu, te nii nii ni oo inee, tu ni ondijin maintno'o Espíritu maa Dios, guaa ni okanda nii nuu ndute yun. ³ Yun te ni ka'an Dios: “Ja na ye'e ni'nu”.

Te ni ye'e. ⁴ Te ni ndia'a Dios ja gua'a kuu ja ye'e ni'nu, te ni sa'a siin ya jin janee. ⁵ Te ni xnani Dios jaye'e ni'nu nduu, te ja inee jakuaa. Te saa ni kuu ja mañini vi ndee ne'e kiuu xtnañu'u.

⁶ Yun te jiña'a ia Dios: “Ja nune ma'ñu ndute”.

Te na kuu siin de. ⁷ Te ni sa'a Dios ja ni nune, chi sava ndute mandaa ndee sukun, te sava de ni kendoo. Te saa ni kuu. ⁸ Te ni xnani Dios ichi nuu ni nune yun andivi. Te saa ni kuu ja mañini vi ndee ne'e kiuu kuu uu.

⁹ Te jiña'a tuku Dios: “Ndututu ndi'i ndute ni kendoo ichi chii andivi invaa ni nuu, te ndatuu jayichi”.

Te saa ni kuu. ¹⁰ Te ni xnani Dios nuu yichi yun ñu'u, te ndute ni ndututu yun ni xnani ya mar. Te ni ndia'a Dios ja ndi'i ja ni sa'a ya oo gua'a. ¹¹ Yun te saa jiña'a Dios: “Ja na koo ndinuu nuu yuku kuii, te na koo ndikin vi ndinuu nuu yutnu

kuun javixin tnu. Te ndi'i ndia'a tnu na koo ndikin nuu ñu'u ya'a", ni ka'an Dios.

Te vi saa ni kuu. ¹² Ni jite ndinuu nuu yuku kuii ja oo ndikin vi suni ndinuu nuu yutnu kuun ndia'a, te ndi'i tnu ka oo ndikin ja na jinkoo nuu ñu'u ya'a. Te ni ndia'a Dios ja ndi'i ja ni sa'a ya oo gua'a. ¹³ Te saa ni kuu ja mañini vi ndee ne'e kiuu kuu uni.

¹⁴ Te jiña'a Dios: "Ja na vi ye'e ni'nu ndee andivi, nagua ja na sa'a siin nduu jin jakuaa, nagua ja na vi kokuu in seña ja vi kondeka kuia vi yoo vi kiuu. ¹⁵ Te na vi koye'e ni'nu ndee andivi, nagua ja na vi koxnuu nuu ñuyiu".

Te saa ni kuu. ¹⁶ Te ni sa'a Dios uu ndatniuu na'nu ja vi koye'e. Jaka'nu ka kuu ja koye'e tno'o nduu, te jalule ka kuu ja koye'e tno'o jakuaa, te suni saa ni ni sa'a ya kimi. ¹⁷ Te ni jani ya ndee andivi ja na vi koye'e ni'nu nuu ñuyiu, ¹⁸ nagua ja na vi kondeka nduu jin jakuaa, te na kuu siin jaye'e jin janee. Te ni ndia'a Dios ja ndi'i ja ni sa'a ya oo gua'a. ¹⁹ Te saa ni kuu ja mañini vi ndee ne'e kiuu kuu kuun.

²⁰ Te jiña'a Dios: "Na ta'u ndinuu nuu kiti ndute vi kiti na vi kondagua siki ñu'u ichi andivi".

²¹ Te ni sa'a Dios kiti na'nu ndeva'a ñu'u nuu mar vi ndinuu nuu kiti ndute suni ndinuu nuu kiti ndagua.

Te ni ndia'a Dios ja ndi'i ja ni sa'a ya oo gua'a.

²² Te ni sa'a vii sa'a va'a Dios ndi'i ti, te jiña'a ya:
—Roon kiti ndute, vi ta'u kua'a ron, te vi kaya ron ndee na chitu nii nuu ndute mar, saa ni kiti ndagua, vi ta'u kua'a ron ndee na chitu ron nuu ñu'u.

²³ Te saa ni kuu ja mañini vi ndee ne'e kiuu kuu u'un.

²⁴ Yun te jiña'a Dios: “Na ta'u ndinuu nuu kiti koo nuu ñu'u, kiti tata ja oo kuun nda'a vi ndi'i kiti yuku vi kiti ñuu chii nuu ñu'u na koo ndinuu nuu ti”.

Te saa ni kuu. ²⁵ Te ni sa'a Dios ndinuu nuu kiti yuku vi kiti tata vi ndinuu nuu kiti ñuu maa nuu ñu'u. Te ni ndia'a Dios ja ndi'i ja ni sa'a ya oo gua'a.

²⁶ Yun te ni ka'an Dios: “Na vi sa'o teyii vi nagua ka ndaa mao na kava de vi nagua ka oo ka ndaa mao, te na kotatnuni de nuu chiaka vi nuu ndi'i kiti ndagua ichi andivi vi kiti tata ja oo kuun nda'a vi kiti yuku vi ndi'i kiti ñuu maa nuu ñu'u”.

²⁷ Te ni sa'a ia Dios teyii vi nagua kaa nagua oo maa ya, ni sa'a ya teyii vi ñasi'i. ²⁸ Te ni sa'a vii sa'a va'a ña Dios, te jiña'a ya:

—Vi kaya kuakua'a ndikin tata ron, te vi chitu ron ñuyiu, te vi kotatnuni ron nuu ñuyiu, vi kotatnuni ron nuu kiti ndute mar vi nuu kiti ndagua ichi andivi vi nuu ndi'i kiti yuku ja ka tekui ti ñuyiu ya'a.

²⁹ Te jiña'a tuku Dios:

—Vitna te taa rin nuu ron ndi'i nuu yuku ja oo ndikin ja oo nii ñuyiu ya'a vi yutnu kuun ja vixin tnu ja suni oo ndikin ja vi kokaa ron. ³⁰ Te ndi'i kiti yuku vi ndi'i kiti ndagua ichi andivi vi ndi'i kiti ñuu maa nuu ñu'u ja ka tekui ti kuña'a rin ndi'i yuku kuii ja vi kokaa ti.

Te saa ni kuu. ³¹ Te ni ndia'a Dios ja ndi'i ja ni sa'a ya oo gua'a ndeva'a. Te saa ni kuu ja mañini vi ndee ne'e kiuu kuu iñu.

2

¹ Yun te ni ndi'i ni sa'a ya ñuyiu vi andivi vi ndi'i ja oo nui. ² Te ni xndi'i Dios tniuu ni sa'a ya kiuu kuu iñu, guaa kiuu kuu uja ni ndatatu ya jin ndi'i ja ni sa'a ya. ³ Te ni sa'a vii ni sa'a va'a Dios kiuu kuu uja, guaa ni ka'an ya ja kiuu ii kuu, chi kiuu yun ni ndatatu ya jin ndi'i ja ni sa'a ya ja oo ñuyiu.

Ndajiokuiin ndakani naxa ni jinkoo ñuyiu

⁴ Ya'a kuu yo'o ñuyiu vi andivi nuu ni jinkoi, te kiuu ya'a ni sa'a Jito'o Dios ñuyiu jin andivi. ⁵ Su chia'an ka sa'un na in yutnu nana ni ja tu na ndee jite ni in yuku, chi chia'an ka ja skuun Jito'o Dios sau nuu ñu'u, ni tu na in tee ni oo ja kutu nuu ñu'u. ⁶ Chi sua'a ni ni onana yoko nuu ñu'u, te ni ojinkoo yuyu ja ni ojoso nii nii nuu ñu'u. ⁷ Yun te ni ki'in Jito'o Dios ñuyaka ñu'u, te ni sa'a ya teyii. Ni tiutachi ya xtnii de, te ni ni'i de ja ni kuu ndakuaan tachi de, te ni kuu de in teyii tekú ñuyiu. ⁸ Te ni skute Jito'o Dios yutnu kuii nuu nani Edén ichi kana nikandii, te yun ni jinsia'a ya teyii ni sa'a ya. ⁹ Te sa'a Jito'o Dios ja ni ka jite ndinuu nuu yutnu kuun javixin tnu, te luu ndeva'a ka na'a kiti vixin yun, te oo gua'a ti ja kaa de. Te suni ma'ñu sagua ni skute Dios in yutnu taa ja kotekuo vi yutnu ja skuni ña java'a vi jakue'e.

¹⁰ Te Edén yun ni ta'u in yute ja ku'ñu ndi'i yutnu kuii yun, te yun te'nde tna'a kuun nuu yute yun. ¹¹ Te in yute xtnañu'u nani Pisón ja ni jionduu nii ñuu nani Havila nuu oo oro. ¹² Te oro oo ñuu yun, chi ja gua'a ndeva'a kuu vi suni

oo tatna xiko asin nani bedelio vi yuu vii ndeva'a nani ónice. ¹³ Te yute kuu uu nani Gihón. Yute ya'a jionduu nii ñuu nani Cus. ¹⁴ Te yute kuu uni nani Tigris. Te suu kuu ja ya'a ichi kana nikandii ñuu nani Asiria. Te yute kuu kuun nani Éufrates.

¹⁵ Te ni jinsia'a ña Jito'o Dios jin teyii nuu ni skute ya yutnu kuii nuu nani Edén ja na koxtaya de ndu'u tnu vi na koto de tnu. ¹⁶ Te tatnuni Jito'o Dios nuu de, te jiña'a ya:

—Ndi'i javixin kuun nuu yutnu kuii jian kuu kaa ron. ¹⁷ Su javixin kuun yutnu skuni ña java'a vi jakue'e ma kuu kaa ron, chi kiuu na kaa ron javixin tnu, te vi jandaa ka'an rin ja kuu ron —jiña'a ya.

¹⁸ Te ni ka'an tuku Jito'o Dios:

—Masu gua'a kuu ja koo maintno'o teyii, te na sa'a rin in ja kuu kochituu tna'a jin de.

¹⁹ Jito'o Dios ni sa'a nuu ñu'u ya'a ndi'i kiti yuku vi kiti ndagua andivi, te ni jinsia'a ya ti nuu Adán nagua ja na kondia'a de ti, te na nduku de nagua vi konani ti. Te ndi'i naxa ni xnani Adán ti, te vi saa ni kendoo ja ka nani ti. ²⁰ Te ni nduku Adán sivi ndi'i kiti yuku vi kiti ndagua andivi vi kiti tata. Su maa de, chi tu na in kuu chituu tna'a inuu jin de. ²¹ Yun te ni sa'a Jito'o Dios ja ni kixin naa ndeva'a Adán, te nini kixin de, te ni tau ya in yiki yika de, te ni ndakasi ya jin kuñu nuu ni tau ya yiki yun. ²² Te vi jin yiki yika maa de yun ni tnii Jito'o Dios, te ni sa'a ya in ñasi'i, te ni jiña'a ya nuu de ja vi kokuu nduu jin de. ²³ Te nuu ni jini ña Adán, te jiña'a de:

—Vitna te maa ron kuu yiki rin jin kuñu rin, te ñasi'i konani ron, chi nuu yiki kuñu teyii ni tau ña ia Dios.

²⁴ Te yun guaa xndoo teyii tata de vi nana de, te nitna'a de jin ñasi'i de, te ndi nduu de jin ña ka kuu invaa ni ka ñayiu. ²⁵ Te nduu Adán jin ñasi'i de ni ka oo vichi, su tu ni ka okuu kanoo de.

3

Ni kanakau Adán nuu yika kuechi

¹ Te koo kuu kiti ndichi ndeva'a ka ini saa nuu ndi'i kiti yuku ja ni sa'a Jito'o Dios. Ni jikan tno'o ndichi ña ti jin ñasi'i yun, te jiña'a ti:

—¿A ndija ja ni ka'an Dios ja ma kuu vi kaa ron kiti vixin kuun nuu ndi'i yutnu kuii ya'a?

² Te jiña'a ñasi'i yun nuu koo:

—Kuu vi kaa rin ndeni javixin kuun nuu yutnu kuii ya'a. ³ Su javixin kuun yutnu nukuiin sagua ya'a guaa kachi Dios: “Ma vi kaa ron javixin tnu ni ma vi ke'e ron, nagua ja ma vi kuu ron”, kachi ya —jiña'a ña.

⁴ Yun te jiña'a koo yun nuu ñasi'i:

—Ma vi kuu ron, ⁵ chi jini gua'a Dios ja kiuu na vi kaa ron kiti vixin ya'a, te vi nune nuu ron ja vi kuni ron ndeja kuu java'a vi ndeja kuu jakue'e, te vi kuu inuu ron jin maa Dios —jiña'a ti.

⁶ Te ni jini ñasi'i yun ja gua'a kiti vixin kuun yutnu yun ja vi kaa ña ti, te ni ndakondia'a ña ja luu ndeva'a ka ndaa kiti vixin yun, te gua'a ja vi kuu ndichi ña, te ni ja'nde ña in kiti vixin yun, te ni jaa ña ti, te suni ni jiña'a ña ti ni jaa yii ña.

⁷ Yun te vi nuu saa ni ka jini nduu de jakanoo ja

siun ka ndaa vichi de. Te ni ka kiku de nda'a tnu tichi iuu, te ni ka chisa'u de maa de jin ña.

⁸ Yun te ni ka jini so'o de kana Jito'o Dios jiondita ya nuu yutnu kuii nuu ni jinki'i tachi nuu mañini yun. Te ni ka tayu'u nuu de ne'u yutnu kuii yun jin ñasi'i de. ⁹ Te ni ndakana ña Jito'o Dios jin teyii yun, te jiña'a ya:

—¿Ndeno oo ron?

¹⁰ Te jiña'a de:

—Ni jini so'o san ja kana ni jiondita ni ne'u yutnu kuii ya'a, chia kaa vichi san, te yun guaa ni yu'u san, te ni tayu'u nuu san —jiña'a de.

¹¹ Te jiña'a Dios:

—¿Na in ni kaxtno'o nuu ron ja oo vichi ron? ¿A masu ni jaa ron javixin yutnu ni tatnuni rin ja ma kuu kaa ron?

¹² Te jiña'a de:

—Ñasi'i ni taa ni ja kokuu nduu jin san ni taa ti, te ni jaa san —jiña'a de.

¹³ Yun te jiña'a Jito'o Dios nuu ñasi'i yun:

—¿Nagua kuu ja ni sa'a ron?

Te jiña'a ña:

—Koo ni xnda'u ña, guaa ni jaa san ti.

¹⁴ Yun te jiña'a Jito'o Dios nuu koo yun:

—Te ja sia'a ni sa'a ron, te tau tnia'a ron nuu ndi'i kiti tata vi ndi'i kiti yuku, te koñuu ron chii ron kokaka ron, te ñuyaka ñu'u kokaa ron ndi'i ni kiuu ja koteku ron. ¹⁵ Te sa'a rin ja vi kuni u'u tna'a ron jin ñasi'i ya'a, te vi suni saa ni ndikin tata ron jin ndikin tata ña vi konee u'u tna'a, te kuain ni'nui xini ron, te maa ron guaa kayi'i ron xuja'i.

¹⁶ Te jiña'a ya nuu ñasi'i yun:

—Nuu ñu'u lulu ron te skaya kua'a ndeva'a rin ja kojatu chii ron, te vi ndee jatu ja ni'ni ron te koskaku ron se'e ron, te visi ni saa, su koka'an ron yii ron, te suu de guaa kotatnuni nuu ron.

¹⁷ Te nuu teyii yun jiña'a ya:

—Te roon ja ni kandija ron tno'o ni ka'an ñasi'i ron, te ni jaa ron javixin yutnu ni tatnuni rin ja ma kuu kaa ron, te ja kuechi ron kuu ja tau tnia'a ñu'u ya'a, te kua'a tnundo'o kotna'a ron, te koni'i ron ja kokaa ron nuu ñunde'i ya'a nikuii nikani ni ja koteku ron. ¹⁸ Te konana kua'a tnu iñu na'nu vi iñu kanchu nuu jitu ron, te kokaa ron yuku kuii ja nana nuu ñu'u ron. ¹⁹ Te ndee tnaa ndee tatu ron, te saa koni'i ron ja vi kokaa ron guaa ndee nuu ndajiokuuin ron ja nduu ron ñu'u, chi ñu'u ni kuva'a ron, te jin ñuyaka ñu'u kuu ron, te suni ñuyaka nduu ron —jiña'a Dios sua'a.

²⁰ Te Eva* ni xnani Adán ñasi'i de, chi suu ña kuu si'i ndi'i ñayiu ñuyiu. ²¹ Te ni sa'a Jito'o Dios sa'un ñii kiti, te ni skui'nu ya teyii yun jin ñasi'i de.

²² Te jiña'a Jito'o Dios: “Vitna te ni jinku'un kaji ini teyii na kuinio ndee in mao, chi ja jini de nagua kuu java'a vi jakue'e, te kana saa skaa de nda'a de, te kune'e de kiti vixin yutnu taa ja tekku, te kaa de ti, te koteku de nikuii nikani”.

²³ Te ni kene'e ña Jito'o nuu ka oo yutnu kuii Edén yun, te ni nusia'a ña ya nuu oo ñu'u ja ni sa'a ña ya ja na kokutu de. ²⁴ Te nuu ni kene'e ña ya jin de, te ni jani ya ia ka jinokuechi nuu

* **3:20** 3:20 Eva, kei ka'an jin sa'an hebreo: ja tekku.

ya ichi nuu kana nikandii jin in yuchi kani kai vi koko kuakua'a jionduu ndi'i ichi kua'an nuu oo yutnu taa jateku yun, ja vi kokoto ya ja tu na in ki'in.

4

Se'e xtnañu'u Adán ka kuu Caín jin Abel

¹ Yun te ni ka nitna'a Adán jin ñasi'i de Eva, te ni jinku'un lulu ña, te ni skaku ña in seyii ña te jiña'a ña:

—Saa kuini maa Jito'o guaa ni taa ya in seyio.

Te ni xnani ña jin Caín. ² Te nuu kuee ka, te ni kaku Abel ñani Caín. Te Abel, chi ndikachi ni ota'ui, te Caín chi ni ojitui nuu ñunde'i. ³ Yun te ni oo in kiuu nee Caín nagua kee nuu ñunde'i jitui ja ni sokoi nuu Jito'o. ⁴ Te suni Abel, chi nei se'e xtnañu'u ndikachi kiti ndatnu ka ja ni sokoi nuu Jito'o, te junkuaan ini ya Abel jin ja ni sokoi. ⁵ Su tu ni junkuaan ini ya Caín jin ja ni sokoi. Yun guaa ni kiti ndeva'a ini Caín, te vi ni ndukua'a ñu'i. ⁶ Yun te jiña'a Jito'o nuu Caín:

—¿Nau ja vi ni ndukua'a ñu'u ron ja kiti ini ron? ⁷ Su nuu ja sa'a va'a ron, te kuantu'u ña rin. Su nuu ja sa'a ron jakue'e, te vi ja oo yika kuechi ndee yuye'e ron ja kuini ja kundee nuu ron. Su nuu ja na ndakani va'a ini ron, te ma junkau ron nuu yika kuechi —jiña'a ya.

⁸ Te ni oo in kiuu jiña'a Caín nuu ñani Abel:

—Ki'inkueio yuku.

Te nuu ni jinokuei yuku yun, te ni ndakoo Caín siki ñani, te ni ja'ni ñai.

⁹ Yun te ni jikan tno'o ña Jito'o jin Caín, te jiña'a ya:

—¿Ndeno oo ñani ron Abel?

Te jiña'i:

—Tu jini san. ¿Xaan suchi yun jito san?

¹⁰ Te jiña'a ya:

—¿Nau ja ni sa'a ron sia'a? Te niñi ñani ron ja ni jati ron nuu ñu'u ya'a ka'an kuechi ndee nuu rin. ¹¹ Te vitna guaa vi tau tnia'a ron, te ma kuu koo ka ron nuu ñu'u ya'a ja ni june yu'u ni koko niñi ñani ron ja ni jati ron jin nda'a ron. ¹² Te nuu jitu ron nuu ñunde'i ma kokuva'a gua'a ka, te ya'a yun ni kokaka nda'u ron ni ma ni'i ron ndenu gua'a koo ron —jiña'a ya.

¹³ Te jiña'a Caín nuu Jito'o:

—Ma kundee ini san ndi'i tnundo'o ya'a ja tniuya'u san yika kuechi san ¹⁴ ja vi kene'e ña ni ki'in san vitna kokaka nda'u san ya'a yun nuu ñu'u, te ma kuni sa'un ka ña san. Su ja saa, chi nani kuu ñayiu ja jinkuntna'a jin san te ka'ni ñai —jiña'a de.

¹⁵ Yun te jiña'a Jito'o:

—Masu saa kokuu, chi ka'an ndaa rin ja nuu ja na in na ka'ni ña jin Caín, te uja jichi guaa xtau tnia'a rin —jiña'a ya.

Yun te ni chitnuni Jito'o jin Caín nagua ja ma vi ka'ni ña na in junkuntna'a jin.

¹⁶ Yun te ni kee Caín nuu ia Dios, te kua'in ja ni jinkoi ñuu nani Nod ja oo jika jin Edén ichi nuu kana nikandii. ¹⁷ Yun te ni ka nitna'a Caín jin ñasi'i de, te ni jinku'un lulu ña, te ni skaku ña in seyii ña ja ni xnani ña Enoc. Te ni sa'a Caín in ñuu ja ni xnani de Enoc, nagua nani seyii de.

¹⁸ Te se'e Enoc ni okuu Irad, te se'e Irad ni okuu Mehujael, te se'e Mehujael ni okuu Metusael, te se'e Metusael ni okuu Lamec. ¹⁹ Te Lamec ni jaka tna'a jin uu ñasi'i, in ña ni onani Ada, te inka ña ni onani Zila. ²⁰ Te Ada ni skaku in seyii ña ni onani Jabal, te se'e tee ya'a ni ka okuu ndi'i tee ni ka oneva'a kiti tata, te ya'a yun ni ni ka osa'a de ve'e sa'un ni ka oo de. ²¹ Te ni oo in ñani Jabal ni onani Jubal, te se'e tee ya'a ni ka okuu ndi'i tee ni ka otee arpa vi ni ka otiuu tnuyoo. ²² Te suni Zila ni skaku ña in seyii ña ni onani Tubal-caín, te tee ya'a guaa ni okani kaa ni osa'a ndinuu nuu tniuu jin bronce vi hierro. Te ni oo in kua'a Tubal-caín yun ni onani Naama. ²³ Te jiña'a Lamec nuu nduu ñasi'i de:

Ada vi Zila, ñasi'i Lamec,
vi konini gua'a na ka'an rin.

Ja ni ja'ni rin in tee ni xtuji ña jin rin,
te suni in tee kuechi ja ni kani ña.

²⁴ Su nuu ja uja jichi tau tnia'a na in na ka'ni ña
jin Caín,
te ndia Lamec, chi uni xiko uxi jichi ja uja tau
tnia'a na in na ka'ni ña.
Jiña'a de.

²⁵ Yun saa ni ka nitna'a tuku Adán jin ñasi'i de,
te ni junku'un lulu ña, te ni skaku ña in seyii, te
ni xnani ña jin Set, chi ni ka'an ña:

—Ia Dios ni ndataa inka seyio nuu tniuu Abel
suchi ni ja'ni Caín.

²⁶ Te suni Set ni oo in seyii de, te ni xnani ña
de Enós. Yun te saa ni ka jinkondee ñayiu ni ka
ndakakune'i sivi Jito'o.

5

Tatatno'o Adán

¹ Ya'a kuu nuu ndakani tatatno'o Adán. Te nuu ni sa'a ia Dios teyii vi ni sa'a ya nagua oo nagua kaa maa ya. ² Ni sa'a ya teyii vi ñasi'i. Yun te ni sa'a vii ni sa'a va'a ña ya, te ni xnani ya Adán kuu ni sa'a ña ya ja jinkui'nu ini teyii. ³ Te ja oo Adán ciento oko uxi kuia, te ni jinkoo in seyii de ja vi ni ndaku ndanda'a ñai vi nagua oo nagua kaa maa de. Te ni xnani de jin Set. ⁴ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Set, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te una ciento ka kuia ni oteku de ñuyiu. ⁵ Te ndi'i kuia ja ni oteku Adán kuu iin ciento oko uxi kuia, te ni ji'i de.

⁶ Ja oo Set in ciento u'un kuia, te ni jinkoo seyii de Enós. ⁷ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Enós, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te una ciento uja ka kuia ni oteku de ñuyiu. ⁸ Te ndi'i kuia ja ni oteku Set kuu iin ciento uxi uu kuia, te ni ji'i de.

⁹ Te ja oo Enós kuun xiko uxi kuia, te ni jinkoo seyii de Cainán. ¹⁰ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Cainán, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te una ciento xa'un ka kuia ni oteku de ñuyiu. ¹¹ Te ndi'i kuia ja ni oteku Enós kuu iin ciento u'un kuia, te ni ji'i de.

¹² Te ja oo Cainán uni xiko uxi kuia, te ni jinkoo seyii de Mahalaleel. ¹³ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Mahalaleel, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de una ciento uu xiko ka kuia ni oteku de ñuyiu. ¹⁴ Te ndi'i kuia ja ni oteku Cainán kuu iin ciento uxi kuia, te ni ji'i de.

¹⁵ Te ja oo Mahalaleel uni xiko u'un kuia, te ni jinkoo seyii de Jared. ¹⁶ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Jared, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te una ciento oko uxi ka kuia ni ka oteku de ñuyiu. ¹⁷ Te ndi'i kuia ja ni oteku Mahalaleel kuu una ciento kuun xiko xa'un kuia, te ni ji'i de.

¹⁸ Te ja oo Jared in ciento uni xiko uu kuia, te ni jinkoo seyii de Enoc. ¹⁹ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Enoc, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te una ciento ka kuia ni oteku de ñuyiu. ²⁰ Te ndi'i kuia ja ni oteku Jared kuu iin ciento uni xiko uu kuia, te ni ji'i de.

²¹ Te ja oo Enoc uni xiko u'un kuia, te ni jinkoo seyii de Matusalén. ²² Te ni okandija Enoc nuu ia Dios ni ojika de ichi ya. Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Matusalén, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te uni ciento ka kuia ni oteku de ñuyiu. ²³ Te ndi'i kuia ja ni oteku Enoc kuu uni ciento uni xiko u'un kuia. ²⁴ Te ja siun ni okandija Enoc nuu ia Dios ni ojika de jin ya, te vi sanaa ni, te tu ni ka jini ka ña ñayiu, chi ni ndikuaka ña maa ia Dios.

²⁵ Te ja oo Matusalén in ciento kuun xiko uja kuia, te ni jinkoo seyii de Lamec. ²⁶ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Lamec, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te uja ciento kuun xiko uu ka kuia ni oteku de ñuyiu. ²⁷ Te ndi'i kuia ja ni oteku Matusalén kuu iin ciento uni xiko iin ka kuia, te ni ji'i de.

²⁸ Te ja oo Lamec in ciento kuun xiko uu kuia, te ni jinkoo in seyii de. ²⁹ Te ni xnani de jin Noé, chi ni ka'an de: "Suchi ya'a guaa chituu ña nuu ndi'i tniuu ja sa'o, te ni'o ja jao nuu kuitao, te

ndasa'a sii ini ñai nuu ñu'u ya'a ja ni xtau tnia'a ia Dios", kachi de.

³⁰ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Noé, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te u'un ciento kuun xiko xa'un ka kuia ni oteku de ñuyiu. ³¹ Te ndi'i kuia ja ni oteku Lamec kuu uja ciento uni xiko xa'un uu kuia, te ni ji'i de.

³² Te ja oo Noé u'un ciento kuia, te ni ka jinkoo seyii de ka nani Sem vi Cam vi inkai nani Jafet.

6

Ni ka sa'a ñayiu jakue'e

¹ Yun te nuu ni ka jinkondee ñayiu ja ni ka kayai ñuyiu, te ni ka jinkoneva'i sesi'i. ² Te ni ka jini se'e ia Dios ja luu ka ndaa sesi'i ñayiu, guaa ni ka ndioo ini ñai, te ni ka kaji suchi ka jintna'a ini kai, te ni ka jaka tna'a jin. ³ Yun te jiña'a ia Dios: "Ma kuandetú ka rin ja siun ni koo espíritu rin ini anu ñayiu, chi masu nagua ka kuu sa'uín, nino'o ni kuñu ka kuu, te yun guaa in ciento oko ni ka kuia guaa vi kotekui".

⁴ Te ni ka oo ñayiu inu sukun vi inu ndatnu ja ni ka okuu gigante kiuu yun. Te suni nuu ni ka nitna'a se'e ia Dios jin se'e ñayiu ñuyiu, te ni ka jinkoo se'i, te tee yun ni ka okuu tee ndakui ndee jana'a, te vi ni ka oteku tno'o de ja tee xeen ni ka okuu de.

⁵ Te ni ndia'a Jito'o ja ni kaya ndeva'a jakue'e ka sa'a ñayiu ñuyiu, chi nino'o ni jakue'e ka ondakani ini jin anui, te nino'o ni jakue'e yun ka osa'i. ⁶ Te ni ndatna'u ini Jito'o ja ni sa'a ya ñayiu vi ni kusuchi ndeva'a ini ya. ⁷ Te jiña'a ya:

“Xnaa ndi'i rin ja oo ñuyiu ja ni sa'a rin ndee ñayiu vi kiti kuun nda'a vi kiti ñuu maa vi kiti ndagua andivi, chi ndatna'u ini rin ja ni sa'a rin”.

⁸ Su Noé, chi tee chiñu'u ia Dios kuu de, guaa ni ndunda'u ini ña Dios jin de.

Ni sa'a Noé in arca

⁹ Ya'a ka kuu tatatno'o Noé. Noé chi teyii ndaa ni okuu de nuu ndi'i ñayiu ni ka oo kuia yun. Teyii va'a ni okuu de, chi ni osa'a de nagua kuini maa ia Dios, te ni ojika de jin ya. ¹⁰ Te ni oo uni seyii Noé, te sui ka kuu Sem vi Cam vi Jafet. ¹¹ Su jini ia Dios ja ni chitu jakue'e ñuyiu, chi vi nii nuu ka sa'a ñayiu jane'e jayichi. ¹² Te ni ndia'a ia Dios nuu ñuyiu, te vi nii nii oo jakue'e, chi ndi'i ñayiu ni ka kujioo ichi ya, te vi jane'e jayichi nika ka sa'i. ¹³ Te jiña'a Dios nuu Noé:

—Vitna guaa ni jino ini rin ja xnaa rin ñuyiu, chi ja ni chitu jakue'e ja ja'a ñayiu ka sa'a jane'e jayichi, te xnaa rin ñayiu vi ñu'u. ¹⁴ Te yun guaa sa'a in ve'e ka'nu kuu arca jin yutnu nani gofer, te tniune'u ron ve'e kueli ichi ini, te ndakasi gua'a ron jin brea ichi ini vi ichi yata ja ma vi koo ndiyau ja kiuu ndute. ¹⁵ Te medida ya'a sa'a ron ja na koo arca ya'a, ja kani sa'a ron uni ciento yiki, te ja jite sa'a ron uu xiko uxi yiki, te ja koo sukun sa'a ron oko uxi yiki. ¹⁶ Te sa'a ron na kokuu ja uni piso, te ndee in yiki ichi chii tnu sukun ve'e yun sa'a ron in ventana kani, te suni sa'a ron ye'e ndee in lado. ¹⁷ Chi skuun rin sau ja kuu diluvio nuu ñu'u ya'a, te ndachitu ndute nii nii ñuyiu, te xnaa rin ndi'i nani kuu ja tekú oo chii andivi, te ndi'i nagua oo nuu ñu'u vi kuu.

18 Su jin roon, chi sa'a rin in tratu jin ron, te kiukuei ron nuu arca jian, maa ron vi seyii ron vi ñasi'i ron vi janu ron. 19 Te suni chi'i ron in in tayu kiti na vi kokuu ti in kiti yii vi in kiti si'i ndinuu nuu kiti oo ñuyiu nagua ja vi kaku ron jin ti. 20 Chi'i ron ndinuu nuu kiti ndagua vi ndinuu nuu kiti kuun nda'a vi ndinuu nuu kiti ñuu maa na vi koo in in tayu ti kiukuei jin ron, nagua ja vi kaku ron jin ti. 21 Te xtutu kua'a ron ja vi kokaa maa ron vi ja ka jaa in in nuu kiti jian, te tnaa va'a ron nagua ja na kenta vi kokaa maa ron vi ndi'i kiti jian ja ma vi kuu ron jin ti soko —jiña'a ya.

22 Te saa ni sa'a Noé, ni sa'a ndi'i de nagua ni tatnuni ia Dios.

7

Ni xnaa Dios ñuyiu jin ndute

1 Yun te jiña'a Jito'o nuu Noé:

—Makiukuei maa ron vi ñayiu ve'e ron nuu arca jian, chi maintno'o maa ron guaa kuu ron in tee ndaa ja kandija ron nuu rin ne'u ndi'i ñayiu ja ka oo tiempu vitna. 2 Te chi'i ron uja tayu kiti vii na vi kokuu ti in kiti yii, te in kiti si'i. Su kiti tu ka oo vii, chi in in tayu ni ti in kiti yii jin in kiti si'i ni, na vi kokuu ndinuu nuu ti. 3 Te suni chi'i ron uja tayu kiti ndagua na kokuu in kiti yii vi in kiti si'i, nagua ja na vi koo ti ja ma vi naa ti nuu ñuyiu ya'a. 4 Chi nuu uja ni ka kiuu te skuun rin sau ja kokuun uu xiko nduu vi uu xiko jakuaa, te xnaa rin ndi'i tu'u ja ni sa'a maa rin ja oo ñuyiu ya'a —jiña'a ya sua'a.

⁵ Yun te ni sa'a Noé ndi'i nagua ni tatnuni Jito'o.

⁶ Te kuia saa na ni ndaa ndute ñuyiu ja oo Noé iñu ciento kuia. ⁷ Te ja ja'a sau yun ja kuu diluvio guaa ni kiukuei Noé nuu arca yun, maa de vi se'e de vi ñasi'i de vi janu de ja vi kaku ni'nu de. ⁸ Te suni ni chi'i de ndinuu nuu kiti vii vi kiti tu ka oo vii vi kiti ndagua vi ndinuu nuu kiti ñuu maa nuu ñu'u. ⁹ Ndi uu ndi uu ti ni chi'i de ini arca yun, kiti yii jin kiti si'i nagua ni tatnuni maa Dios. ¹⁰ Yun te nuu uja kiuu, te ni jinkuita ni sau xeen ndeva'a ja nani diluvio. ¹¹ Te vi maa kuia saa ni jino Noé iñu ciento kuia vi inka uu yoo jin xa'un uu kiuu ja ni jino de kuia de, te ni ka te'nde ni yo'o ndute mar vi ni nune ni ye'e ndute andivi. ¹² Te ni jinkuita ni sau nii nii ñuyiu ja ni okuun ya uu xiko kiuu vi uu xiko jakuaa.

¹³ Te vi kiuu saa ni kiukuei Noé jin ndi uni seyii de, Sem, Cam vi Jafet vi ñasi'i maa de jin ndi uni janu de nuu arca yun, ¹⁴ jin ndinuu nuu kiti yuku vi ndinuu nuu kiti tata vi ndinuu nuu kiti ñuu maa nuu ñu'u vi ndinuu nuu kiti oo ndijin vi ndinuu nuu tisala. ¹⁵ Ndinuu nuu kiti jika vi ndakuantachi ni kiukuei jin Noé nuu arca yun ndi uu ndi uu ti. ¹⁶ Te ni jinokuei in kiti yii jin in in kiti si'i saa ndinuu nuu ti nagua ni tatnuni maa ia Dios. Te nuu ni ndi'i ja ni kiukuei de jin ti, te ni ndakasi maa Jito'o ye'e arca yun.

¹⁷ Te ni kuun sau uu xiko kiuu, guaa ni ndaa ndute, te ni kane'e ña de jin arca yun nuu ñu'u. ¹⁸ Te ni ndaa ni ndaa ni ndute yun ja ni kuu sukun ndeva'a de nuu ñu'u, guaa ni jinkuintatneni arca yun ja ni intatneni nuu ndute

yun. ¹⁹ Te ni kaa sukun ndeva'a ndute yun nuu ñu'u ja ni ka sa'u ndi'i yuku sukun ja ni ka oo ñuyiu. ²⁰ Te nuu ni ka sa'u yuku sukun yun ni kaa ka ndute xa'un yiki ja sukun siki yuku yun. ²¹ Te ni ka naa ndi'i ja oo ñuyiu ya'a ni ka ji'i ndi'i kiti ndagua vi kiti tata vi ndi'i kiti oo kuun nda'a vi ndi'i kiti ñuu maa nuu ñu'u vi ndi'i ñayiu ni ka ji'i. ²² Ndi'i tu'u ja ni ka ojichi ni ka okanda ñuyiu ya'a ja ni ka ondakuantachi jin xtnii vi ndi'i ja ni ka oteku ñuyiu ni ka ji'i ndi'i. ²³ Saa ni kuu ja ni ka naa ndi'i ja ni oo ñuyiu guaa ndee ñayiu vi ndee kiti oo kuun nda'a vi kiti ñuu maa vi kiti ndagua vi ndi'i tu'u ni naa nuu ñuyiu. Maintno'o Noé jin ñayiu ve'e de vi kiti ni oo jin de nuu arca ka kuu ja ni ka kaku ni'nu nuu ndute yun ja ka teku, ²⁴ chi ni ndachitu ndute yun nuu ñu'u in ciento uu xiko uxi kiuu.

8

¹ Yun te saa ni ndaka'an ña ia Dios jin Noé vi ndi'i kiti yuku vi kiti kuun nda'a ja ka oo jin de ini arca yun, te ni sa'a ya ja ni jinki'i tachi ñuyiu, te ni nuu joo ndute. ² Te ni ka ndandesí yo'o ndute mar vi ni ndandesí ye'e ndute andivi guaa ni jinkuiin sau. ³ Te yun saa ni jinkondee ndute yun manuu de ndi joo ndi joo, te nuu in ciento uu xiko uxi kiuu saa saa ni jinkona'a ja manuu ndute yun. ⁴ Yun te ni nukoxnee arca yun in nuu yuku nani Ararat kiuu xa'un uu jika yoo kuu uja. ⁵ Te vi saa manuu manuu ka ndute yun, te in kiuu xtnañu'u ja ndaki'in yoo kuu uxi, te ni ndia'a Noé ja ja mavindatuu xtuu yuku.

⁶ Yun te saa ni ondetu ka Noé nuu uu xiko kiuu, te saa ni june de ventana arca yun ja ni sa'a maa de. ⁷ Te ni siaa de in tikaka ja ni ojiko ti ni oja'an ti ni okii ni ti, guaa ndee nuu ni yichi ndute yun nuu ñu'u. ⁸ Yun te saa ni siaa tuku Noé in sata, nagua ja kutnuni ini de a ja ni nuu ndute nuu ñu'u. ⁹ Su sata yun, chi vini ni ndajiokuiin ti nuu oo arca yun, chi tu ni ni'i ti ndenu jinkoo ti, chi vi saa ni ñu'u ndute ninii nuu ñu'u. Yun te ni kene'e Noé nda'a de ventana yun, te ni ndatnii de ti, te ni ndachi'i va'a de ti ini arca yun. ¹⁰ Yun te ni ondetu de uja ka kiuu, te saa saa ni siaa tuku de sata yun kua'an ti. ¹¹ Te kiuu saa guaa vi ja mañini, te ni ndajiokuiin ti ndiso ti in nda'a tnu olivo. Yun te saa ni kutnuni ini Noé ja ni yichi ndute nuu ñu'u. ¹² Su vini saa te ni ondetu ka Noé uja ka kiuu saa ni siaa tuku de sata yun kua'an ti, te saa guaa tu ni ndajiokuiin uun ka ti nuu oo de.

¹³ Te saa chi ja oo Noé iñu ciento in kuia na ni ndayichi ñuyiu, vi maa kiuu xtnañu'u ja ndaki'in kuia ni jinkondee Noé ja ni xtajioo de ja ndesi yata arca yun, te ni jini de ja ja ni ndayichi ninii nuu ñu'u. ¹⁴ Yun te saa kiuu oko uja yoo kuu uu ja ndaki'in inka kuia ni ndayichi sa'un nuu ñu'u. ¹⁵ Yun te ni ka'an ia Dios nuu Noé, te jiña'a ya:

¹⁶ —Ndekuei nuu arca jian maa ron vi ñasi'i ron vi seyii ron vi janu ron, ¹⁷ te ndene'e ndi'i kiti oo jin ron jian na kuinio ndi'i kiti ndagua vi kiti kuun nda'a vi ndi'i kiti ñuu maa nuu ñu'u, ndekuei ndi'i ti, te ki'inkuei ti nuu ñu'u vi ndakaya ti, te vi ndachitu ti nuu ñuyiu —jiña'a ya sua'a.

18 Yun te ni ndekuei Noé jin ñasi'i de vi seyii de vi janu de, 19 vi ndi'i kiti ni ka oo jin de kiti ñuu maa nuu ñu'u vi kiti ndagua vi ndi'i kiti kuun nda'a ni ndekuei jin de nuu arca yun. 20 Te ni sa'a Noé in altar, te yun ni ki'in de in in nuu ndi'i kiti ka oo vii vi kiti ndagua ja ka oo vii, te ni ja'ni de ti, te ni teñu'u de ti nuu altar yun ja ni soko de nuu Jito'o. 21 Te ni jini Jito'o xiko asin ja ni soko de nuu ya, te ni ndakani ini ya jin anu ya: “Vitna te ma xtau tnia'a sa'un kao ñuyiu ja ja'a ñayiu, visi ja ndakani ini ñayiu kuu nino'o jakue'e, chi jinio ja vi ndee kueli ja ndakani kue'e ini. Su ma xnaa sa'un kao ndi'i ja tekun oo ñuyiu nagua ni sa'o vitna. 22 Nini oo ñuyiu na vi kutu ñayiu, te na vi ndaxtutui ja vi kokai, te na koo ni ja i'ni vi ja vijin, te na koo ni nduu vi jakuaa, vi na koo ni yoo ndakuei yutnu vi yoo nduyute tnu”, ni ndakani ini ya.

9

Ni sa'a Dios in tratu jin Noé

1 Yun te ni sa'a vii sa'a va'a ña ia Dios jin Noé vi se'e de, te jiña'a ya:

—Vi koo kuakua'a ndikin tata ron, te vi ndakaya ron vi ndee na ndachitu ñuyiu. 2 Te ndi'i kiti vi koyu'u ña jin ron vi ndee vi koni'i ti ja ka yu'u ti nuu vi kokuni ña ti ndi'i ti kuu kiti yuku vi kiti ndagua ichi andivi vi ndi'i kiti jichi kanda nuu ñu'u vi kiti ñu'u ka'a ndute, taa rin ti ja vi koo ti nuu nda'a maa ron. 3 Te ndi'i nuu kiti ka tekun ya'a kuu ja vi kokaa ron, nagua ja ni taa rin ndi'i yuku kuii ya'a ja ka jaa ron.

Vitna te ndi'i yuku vi kiti taa rin nuu ron ja vi kokaa ron. ⁴ Su kuñu jin niñi ti, guaa ma kuu ja vi kaa ron, chi niñi ti kuu ja tekú ti. ⁵ Chi vi ja ndaa ka'an rin ja xtaku rin niñi ja tekú ñayiu nuu kiti ja tniuya'u ti vi nuu in ñani in tna'a ron xtaku rin niñi ja tekú ñayiu ja vi tniuya'ui.

⁶ Chi nuu ja na in ñayiu na kati niñi inka ñayiu te suni vi ndakati ñayiu niñi mai chi ni sa'a rin ñayiu nagua oo nagua kaa maa rin.

⁷ Su roon, chi vi ta'u tna'a ron te vi kaya kua'a ndeva'a ron vi kutenuu nuu ñu'u ya'a te vi chitu ron nii ñuyiu, jiña'a ya sua'a.

⁸ Yun te ni ka'an ia Dios nuu Noé vi nuu se'e de, te jiña'a ya:

⁹ —Vitna te kuini rin ja sa'a rin in tratu jin ron vi jin tatatno'o ron ja kikuei nuu kuee ka, ¹⁰ vi jin ndi'i kiti ka tekú ja ka oo jin ron vitna, na kuinio kiti ndagua vi kiti oo kuun nda'a vi ndi'i kiti yuku vi ndi'i kiti ni ndekuei jin ron nuu arca jian ja kuu ndi'i kiti oo ñuyiu. ¹¹ Te tratu ja sa'a rin jin ron kuu ja ma xnaa sa'un ka rin ñuyiu jin ndute diluvio, te ni in kiuu ka ma vi kuni ron diluvio ja ndachitu tuku ndute ja xnaa de ñuyiu.

¹² Te jiña'a ia Dios:

—Ya'a kuu in seña ja sa'a rin tratu jin ron vi jin ndi'i kiti ka tekú ja ka oo jin ron ja kokuu nikuii nikani. ¹³ Sa'a rin in tikoye'nde nuu viko ja kokuu in seña ja ni sa'a rin in tratu jin ñuyiu.

¹⁴ Te nuu ndututu viko, te ne'u yun sa'a rin in tikoye'nde nuu vi kuni ñayiu, ¹⁵ te yun kuu nuu

kondaka'an rin tratu ni sa'a rin jin ndi'i ron vi ndi'i kiti ja ka oo ñuyiu ja ma kii ka diluvio ja ndachitu ndute ja xnaa de ñuyiu. ¹⁶ Te koo tikoye'nde yun nuu viko, te yun kondakondia'a rin, te kondaka'an rin tratu ndaa ja koo nikuii nikani ni ja ni sa'a rin jin ndi'i ñayiu vi ndi'i kiti ja ka oo ñuyiu. ¹⁷ Ya'a kuu seña tratu ja ni sa'a rin jin ndi'i ñayiu vi kiti ja ka oo ñuyiu ya'a —jiña'a ia Dios nuu Noé.

Ni jini Noé jin nduxi uva

¹⁸ Te seyii Noé ja ni ndekuei nuu arca yun ka kuu tee nani Sem vi Cam vi Jafet. Te Cam ni okuu yua tee ni onani Canaán. ¹⁹ Te ndi uni tee ya'a ni ka okuu seyii Noé, te suu de ni ka ndaskaya kua'a tatatno'o ja ni ndachitu ñuyiu.

²⁰ Yun te saa ni nukondee Noé ni jitu de nuu ñu'u, te ni skute de in tnu uva. ²¹ Te ni oo in kiuu ni ji'i de nduxi uva yun ja kuu vinu. Te ni jini de, te ni ndonso de vi sua'a vichi te'a de katuu de ini ve'e sa'un de. ²² Te ni jini Cam yua Canaán ja kaa vichi tata de katuu de, su tu ni chisa'u ña de, chi saa sua'a ni ja'an de ni kaxtno'o de nuu uu ka ñani de ka oo ye'e yun. ²³ Yun te ni ka ki'in Sem jin Jafet in sa'un, te ni ka sonee de nuu soko de, te yata yata ni kiukuei de ni ka chisa'u de tata de, ni tu ni ka jionenuu de ja vi kondia'a de ja siun kaa vichi tata de. ²⁴ Te nuu ni ndoto Noé ja ni ndukuandi'i de, te ni jini de ja sua'a ni, ni ondia'a ña seyii xetnu de, su tu ni chisa'u ña de. ²⁵ Te ni xtau tnia'a ña Noé, te jiña'a de:

Na tau tnia'a tatatno'o Canaán
te na kokunukuechi de nuu tee ka jinokuechi nuu
ñani de.

²⁶ Te sa'a vii sa'a va'a de uu ka seyii de, te jiña'a de:

Na ta'u Sem ja oo de jin Jito'o Dios maa rin te na kunukuechi Canaán nuu de.

²⁷ Te ia Dios na sa'a ka'nu ña ya jin Jafet

te ve'e Sem na vi koo de

te na kokunukuechi Canaán nuu de,

jiña'a Noé nuu seyii de.

²⁸ Yun te nuu ni ya'a diluvio ja ni xnaa ia Dios ñuyiu, te ni oteku ka Noé uni ciento uu xiko uxi

ka kuia. ²⁹ Te ndi'i kuia ja ni oteku Noé ñuyiu ya'a kuu iin ciento uu xiko uxi kuia, te ni ji'i de.

10

Tee ya'a ka kuu tatatno'o Noé

¹ Ya'a ka kuu tatatno'o ndi uni seyii Noé ja ni ka onani Sem, Cam vi Jafet, chi nuu ni ya'a diluvio ja ni xnaa ia Dios ñuyiu, te ni ka jinkoo se'e de.

² Se'e tee ni onani Jafet ka okuu tee ni ka onani Gomer, Magog, Madai, Javán, Tubal, Mesec jin

Tiras. ³ Te se'e Gomer ni ka onani Askenaz, Rifat jin Togarma. ⁴ Te se'e Javán ni ka onani Elisa,

Tarsis, Quitim jin Dodanim. ⁵ Tee ya'a ka kuu tatatno'o Jafet ja ni ka yagua de ni ka jinkoo de

yu'u ndute mar, te yun ni ka sa'a ñuu in in maa de jin ñayiu ve'e de vi nagua sa'an ka ka'an maa

maa de.

⁶ Te se'e tee ni onani Cam ni ka onani Cus, Misraim, Fut jin Canaán. ⁷ Te se'e Cus ni ka onani

Seba, Havila, Sabta, Raama, jin Sabteca. Te se'e Raama ka onani Seba jin Dedán. ⁸ Te Cus ni okuu

yua Nimrod, te tee yun ni okuu tee xtnaño'u ja ni okuu nija'nu nuu ñayiu ñuyiu. ⁹ Te Nimrod

ni okuu in tee ndakui ja ni oja'ni kiti yuku nuu Jito'o, te yun guaa ni ka oka'an jin de ja in tee ndakui ja ja'ni kiti yuku nuu Jito'o kuu de. ¹⁰ Te ndi kuun ñuu ja ni ka jinkondee ja ni ka otatnuni ni ka onani Babel, Erec, Acad jin Calne ja tñii Sinar. ¹¹ Te ni kee Nimrod yun kua'an de ichi Asiria, te ni jino de ja ni sa'a ñuu de Nínive vi Rehobot vi Cala. ¹² Te Resén ni okuu in ñuu ka'nu ka ja ni oo ma'ñu sagua ñuu Nínive jin ñuu Cala. ¹³ Te Misraim ni okuu yua tee ni ka onani Ludim vi Anamim vi Lehabim vi Naftuhim ¹⁴ vi Patrusim vi Casluhim vi Caftorim. Te ne'u ñayiu ya'a ni kekuei ñayiu tatatno'o filisteo.

¹⁵ Te se'e Canaán kuu Sidón se'e xtnañu'u de vi inka de nani Het. ¹⁶ Te tatatno'o de ka kuu ñayiu jebuseo vi ñayiu amorreo vi ñayiu gergeseo ¹⁷ vi ñayiu heveo, ñayiu araceo, ñayiu sineo ¹⁸ vi ñayiu arvadeo, ñayiu zemareo vi ñayiu hamateo. Yun te ka jitenuu tna'a kuikin ñayiu cananeo. ¹⁹ Te ni kentakuei ñayiu cananeo ja ka netna'a de guaa ndee Sidón ichi kua'an ñuu Gerar vi guaa ndee Gaza, te ichi kua'an ñuu Sodoma vi Gomorra, ni kentakuei de Adma jin Zeboim, te ni jinokuei de ndee Lasa. ²⁰ Tee ya'a ni ka okuu se'e Cam jin ndi'i ñayiu ve'e de vi sa'an ka ka'an maa maa de vi in in ñuu nuu ni ka jinkoo de.

²¹ Te Sem, ñani jakua'a Jafet, suni ni ka oo se'e de, te suu de kuu yua ndi'i tatatno'o Heber. ²² Te se'e Sem ni ka okuu Elam vi Asur vi Arfaxad vi Lud jin Aram. ²³ Te se'e Aram ni ka okuu Uz vi Hul vi Geter vi Mas. ²⁴ Te se'e Arfaxad kuu Sala, te se'e Sala kuu Heber. ²⁵ Te ni oo uu seyii Heber, in ni onani Peleg, chi kiuu saa ni te'nde

ñu'u ja ni ka jinkoo siin siin ñayiu yun guaa ni xnani ña de siun, te inka de ni onani Joctán. ²⁶ Te se'e Joctán ni ka okuu Almodad vi Selef, Hazarmavet, Jera, ²⁷ vi Adoram, Uzal, Dicla, ²⁸ vi Obal, Abimael, Seba, ²⁹ vi Ofir, Havila jin Jobab. Ndi'i tee ya'a ni ka okuu se'e Joctán. ³⁰ Te ñu'u nuu ni ka jinkoo de kuu ndee ñuu nani Mesa ichi kua'an ñuu Sefar, te vi guaa ndee yuku ñu'u ichi kana nikandii. ³¹ Tee ya'a ni ka okuu se'e Sem jin ndi'i ñayiu ve'e de vi sa'an ka ka'an maa maa de vi in in ñuu nuu ni ka jinkoo de.

³² Tee ya'a ni ka okuu se'e Noé ja ni ka jitenuu tatatno'o ndi uni seyii de nii ñuyiu nuu ni ka sa'a ñayiu ñuu na'nu ja ni ka jinkoi nuu kuee ka ja ni kii diluvio ja ni ndachitu ndute na ni xnaa de ñuyiu.

11

Nuu ni sama ia Dios sa'an

¹ Te tiempu saa, chi invaa ni nuu sa'an ni ka oka'an ndi ndi'i ñayiu. ² Te nuu ni kaya ñayiu, te ni kekuei savai ichi nuu kana nikandii kua'ankuei ja ni jinokuei in yoso ka'nu nuu nani Sinar, te yun ni ka sa'a ñui. ³ Yun te ni ka ndatno'o tna'a de:

—Na vi sa'o ladriyu te na vi teñu'o —ka kachi de. Chi ladriyu yun ni ka jantniuu de nuu tniuu yuu, te brea nuu tniuu mezcla.

⁴ Yun te ni ka kachi de:

—Na vi sa'o in ñuu ka'nu jin in torre ja vi na jinonta ndee andivi, te saa nagua ja na vi koteku tno'o, nagua ja ma vi kutenuo nuu ñuyiu —ni ka ndatno'o tna'a de.

⁵ Yun te ni kii Jito'o ja kondia'a ya ve'e ka jakin ñayiu ka oo yun naxa kaa ñuu yun vi torre ja ka sa'a de yun. ⁶ Te ni ka'an Jito'o:

—Ñayiu ñuu ya'a, chi invaa ni ka ndakani ini, te invaa ni sa'an ka ka'in, chi in ni ñuu ndi'i, te tniuu ni ka jinkondei ja ka sa'i vitna, chi tu na in ka'nu ña ja vi sa'i nagua ka kuini mai. ⁷ Vitna te na ki'inkueio, te yun na vi skunu nuu inio jin nuu vi samao sa'an ja na vi ka'an in in, nagua ja ma vi jinkui'nu nuu tna'a ka ini —ni ka'an Jito'o.

⁸ Te saa ni kuu ja ni jatenuu ña ia Dios jin ñayiu ja kua'ankuei ja ni ka jinkoi ninii ñuyiu, te ni ka xndendoi, tu ni ka jakin kai ve'e ñuu yun. ⁹ Te yun guaa ni jinkonani ñuu yun Babel,* chi yun ni sama Jito'o sa'an ndi'i ñayiu, te ndee yun ni jatenuu ña ya ja ni ka jinkoi ninii ñuyiu.

Tee ya'a ka kuu tatatno'o Sem

¹⁰ Ndi'i tee ya'a ni ka okuu tatatno'o Sem. Te nuu uu kuia ja ni ya'a nani ndachitu ndute ja ni naa ñuyiu ja oo Sem in ciento kuia, te ni jinkoo seyii de ja ni onani Arfaxad. ¹¹ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Arfaxad, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te u'un ciento ka kuia ni oteku de ñuyiu.

¹² Te ja oo Arfaxad oko xa'un kuia, te ni jinkoo seyii de Sala. ¹³ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Sala, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te kuun ciento uni ka kuia ni oteku de ñuyiu.

¹⁴ Te ja oo Sala oko uxi kuia, te ni jinkoo seyii de Heber. ¹⁵ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Heber,

* **11:9** 11:9 Babel, kei ka'an skunu nuu ini.

te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te kuun ciento uni ka kuia ni oteku de ñuyiu.

¹⁶ Te ja oo Heber oko uxi kuun kuia, te ni jinkoo seyii de Peleg. ¹⁷ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Peleg, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te kuun ciento oko uxi ka kuia ni oteku de ñuyiu.

¹⁸ Te ja oo Peleg oko uxi kuia, te ni jinkoo seyii de Reu. ¹⁹ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Reu, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de uu ciento iin ka kuia ni oteku de ñuyiu.

²⁰ Te ja oo Reu oko uxi uu kuia, te ni jinkoo seyii de Serug. ²¹ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Serug, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te uu ciento uja ka kuia ni oteku de ñuyiu.

²² Te ja oo Serug oko uxi kuia, te ni jinkoo seyii de Nacor. ²³ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Nacor, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te uu ciento ka kuia ni oteku de ñuyiu.

²⁴ Te ja oo Nacor oko iin kuia te ni jinkoo seyii de Taré. ²⁵ Te nuu kuee ka ja ni jinkoo Taré, te ni ka jinkoo ka seyii vi sesi'i de, te in ciento xa'un kuun ka kuia ni oteku de ñuyiu.

²⁶ Te ja oo Taré uni xiko uxi kuia, te ni ka jinkoo seyii de Abram vi Nacor vi inka de kuu Harán.

Tee ya'a ka kuu tatatno'o Taré

²⁷ Ndi'i tee ya'a ni ka okuu tatatno'o Taré. Seyii Taré ni ka okuu Abram vi Nacor vi inka de kuu Harán. Te seyii Harán yun ni okuu Lot. ²⁸ Te xna ka Harán yun ni ji'i saa nuu tata yua de Taré, chi ni ji'i Harán ñuu Ur nuu ka oo ñayiu caldeo nuu ni kaku maa de. ²⁹ Yun te ni ka nduku Abram jin Nacor ñasi'i de. Te ñasi'i Abram ni onani Sarai,

te ñasi'i Nacor ni onani Milca, sesi'i Harán kua'a Isca seyii Harán. ³⁰ Su Sarai, chi tu na se'e ña ni oo, chi masu ña'a koo se'e kuu ña. ³¹ Yun te ni jaka Taré seyii de Abram vi janu de Sarai ñasi'i Abram vi señani de Lot se'e ndi seyii de Harán, te ni kekuei de ñuu Ur ja ka oo ñayiu caldeo, te kua'ankuei de in ñuu nani Canaán. Su tu ni kentakuei de, chi nuu ni jinokuei de in ñuu nani Harán, te yun ni ka jinkoo de ja ni ka sa'a ñuu de. ³² Te ndi'i kuia ja ni oteku Taré kuu uu ciento u'un kuia, te ni ji'i de ñuu Harán yun.

12

Ni ka'an ia Dios jin Abram ja xndoo de tna'a kuikin de

¹ Yun te ni oo in kiuu ni ka'an Jito'o nuu Abram, te jiña'a ya:

—Xndoo ndi'i ñayiu ve'e ron vi tna'a kuikin ron vi ñuu ron, te kua'an in ñuu nuu xne'e maa rin ja koo ron. ² Te jin maa ron sa'a rin in ñuu ka'nu, te sa'a rin javii java'a jin ron, te sa'a ka'nu rin sivi ron ja kokuu ron in ñayiu vii ñayiu va'a. ³ Te ñayiu sa'a ña javii java'a, te saa ni javii java'a sa'a rin jin, te na ñayiu xtau tnia'a ña jin ron, te suni xtau tnia'a rin jin, te ja ja'a ron guaa sa'a rin ja vi koo vii vi koo va'a ndi'i ñayiu ñuyiu —jiña'a ia Dios nuu Abram.

⁴ Te kuia saa ja oo Abram uni xiko xa'un kuia na ni kekuei de ñuu Harán ja kua'ankuei de jin sajín de Lot. ⁵ Yun te ni jaka Abram ñasi'i de Sarai vi sajín de Lot vi ndi'i kiti neva'a de vi ñayiu ni ni'i de ñuu Harán ja ka jinokuechi nuu de, te ni kekuei de ja kua'ankuei de ñuu nani

Canaán. ⁶ Te nuu ni jinokuei de Canaán, te ni ka ya'a de ñuu yun guaa ndee nuu ni kentakuei de ndee nuu nani Siquem vi ndee in yoso nuu nani More. Te tiempu saa, chi ñu'u ñayiu cananeo ni okuu. ⁷ Te yun ni skuni ña Jito'o jin Abram, te jiña'a ya:

—Ñu'u ya'a kuu ja kuña'a rin nuu tatatno'o ron.

Te yun ni sa'a Abram in altar ja ni soko de nuu Jito'o, chi ni skuni ña ya jin de. ⁸ Yun te ni kee de kua'an de in yuku ichi nuu kana nikandii ñuu nani Betel, te ni sa'a de ve'e sa'un ja ni jinkoo de ma'ñu uu ñuu ichi kee nikandii ni kendoo Betel, te ichi kana ya oo in ñuu nani Hai. Te yun ni sa'a de in altar nuu ni ndakakune'e de sivi Jito'o ja ni chiñu'u de ya. ⁹ Te yun ni kee de kua'an de ichi ñuu Neguev.

Ni jino Abram ñuu Egipto

¹⁰ Te kuia saa ni oo ndeva'a tnama ñuu nuu ni oo Abram, yun guaa kua'an de ja koo de ñuu Egipto ndee saa kuia. ¹¹ Su nuu ni ka kuyatni de ja kiukuei de Egipto, te jiña'a Abram nuu ñasi'i de Sarai:

—Vitna te jini gua'a rin ja luu ndeva'a jito ron.

¹² Te nuu na vi kuni ña tee ñuu Egipto, te vi kachi de ja ñasi'i rin kuu ron, te vi ka'ni ña de jin rin nagua ja vi kendoo de jin ron. ¹³ Te yun guaa vitna te sa'a in ja ndiuxi ja kuña'a ron ja kua'a ron kuu rin nagua ja na ki'in va'a rin, te na koteku rin ja ja'a ron —jiña'a de.

¹⁴ Te saa ni kuu, chi nuu ni jinokuei Abram ñuu Egipto, te ni ka jini ña tee egipto yun ja luu ndeva'a jito ñasi'i de. ¹⁵ Te suni nuu ni ka jini

ña tee ka netniuu jin Faraón, te ni ka kaxtno'o de ja ni jino in tee ndeka in ñasi'i vii ndeva'a, te yun guaa ni ka jinsia'a ña jin Sarai ndee ve'e Faraón. ¹⁶ Te yun guaa ni ka'an va'a ña de jin Abram ja ja'a ñasi'i yun, te ni skuta'u ña Faraón ndikachi vi isndiki vi mentu vi kameyu vi mentu si'i vi tee vi kokunukuechi nuu de vi suchi si'i vi kosatniuu nuu de. ¹⁷ Su ja ja'a Sarai ñasi'i Abram guaa ni tetniuu Jito'o in kue'e xeen ndeva'a ja ni ka oku'u Faraón jin ndi'i ñayiu ve'e de. ¹⁸ Yun te ni kana ña Faraón jin Abram, te jiña'a de:

—¿Nau ja sia'a kaa ja ni sa'a ña ron? ¿Na tu ni kaxtno'o ndaa ron ja ñasi'i ron kuu ña? ¹⁹ ¿Nau ja ni tayu'u tno'o ron, te ni kachi ron ja kua'a ron kuu ña? Te yun guaa ni ni'i ini ru'un ja ni jaka rin ña ja kokuu ñasi'i rin ña. Vitna te ya'a oo ñasi'i ron. Ndakuaka ña te kua'an.

²⁰ Yun te ni tatnuni Faraón nuu sava ñayiu ñuu de ja na vi chituu ña na vi ndakanu ichi ña jin Abram vi ñasi'i de jin ndi'i nagua neva'a de.

13

Ni ka sa'a siin tna'a Abram jin sajin de Lot

¹ Yun te ni ndekuei Abram Egipto, te mandakuei de kua'ankuei de ichi nuu nani Neguev, maa de vi ñasi'i de vi ndi'i ja ni oneva'a de vi sajin de Lot. ² Te Abram, chi ni kuu kuika ndeva'a de ni oneva'a kua'a de kiti vi xu'un plata vi oro. ³ Te nuu ni ndenta de Neguev, te vi ndi joo ndi joo kuano'o de, te ni ndenta de ndee Betel, te kuano'o de ja ni ndenta de ma'ñu Betel jin ñuu Hai, nuu ni oo ve'e sa'un de ama ka, ⁴ nuu ja ni

sa'a de in altar ama ka, te yun ni ndakakune'e de sivi Jito'o.

⁵ Te sajin de Lot tee ni ka ondeka tna'a jin de ni ka ojika de, suni ni kuu kuika tee yun, chi ni oneva'a kua'a de ndikachi vi isndiki vi ve'e sa'un. ⁶ Su nuu ni ka oo de yun, chi tu ni okenta ja vi kokaa kiti nduu de, chi kiti kua'a ndeva'a ni ka okuu ti, te yun guaa ma kuu ka ja in ni nuu vi koo nduu de. ⁷ Chi ni ka okantna'a ni'nu tee ni ka ojito kiti Abram jin tee ni ka ojito kiti sajin de Lot. Te tiempu saa, chi ni ka oo ñayiu cananeo vi ñayiu ferezeo ñuu yun. ⁸ Yun te jiña'a Abram nuu Lot:

—Ja ma vi koskiti ini tna'a mao, te ni musuo ma vi koneva'a tno'o kiti ini, chi ndisa ve'o, ⁹ te ya'a oo ndi'i ñu'u ya'a, kondia'a maa ni ndenu kaji ni ja koo ni, te jikanta'u san ja na vi sa'a siin tna'o. Nuu ja ki'in ni ichi nda'a satni, te ichi nda'a kua'a ki'in san, axi nuu ja ichi nda'a kua'a ki'in ni, te satni ki'in san —jiña'a Abram.

¹⁰ Yun te ni ndakondia'a Lot, te ni jini de ja ndimaa yoso kuii kuii kuu kua'an nii nii yu'u yute Jordán vi ndimaa ñu'u ka ku'ñu kuu, te ni ndakani ini de ja na kaa nuu ka oo yutnu kuii ja ni sa'a maa Jito'o kaa axi na kaa ñu'u Egipto ichi kua'an Zoar kaa, chi saa ni kaa nii yun ama ka ja xnaa Jito'o ñuu Sodoma vi ñuu Gomorra. ¹¹ Yun te ni kaji Lot nii nii yoso yu'u yute Jordán ja koo de, te ni ka sa'a siin tna'a de ja kua'an Lot ichi kana nikandii. ¹² Te ni jinkoo Abram ñuu Canaán. Su Lot, chi kua'an de ja ni jakin de ve'e sa'un nuu ni jinkoo de in ñuu nuu kuu yoso ka'nu ka'nu yun, te vi saa kua'an de jin ve'e sa'un

de ndi joo ndi joo guaa ndee ni kenta de yu'u ñuu Sodoma. ¹³ Su Sodoma chi ndimaa ñayiu kue'e ka kui ja ka sa'i jane'e jayichi nuu Jito'o.

¹⁴ Yun te nuu kuee ka ja ni ka sa'a siin tna'a Abram jin Lot, te jiña'a Jito'o nuu Abram:

—Ndanenuu ron te kondia'a guaa ndee nuu oo ron jian vi ninii ichi nuu ron vi ichi yata ron vi ichi nda'a kua'a ron vi ichi satni ron. ¹⁵ Te kuni ron, chi ndi'i ñu'u ya'a taa rin nuu ron vi nuu tatatno'o ron ja vi kokuu ñu'i nikuii nikani ni. ¹⁶ Chi sa'a rin ja vi kaya tatatno'o ron na kuinio ñuyaka ñu'u ja ma kuu vi ka'u ñayiu, te saa kokuu jin tatatno'o ron, chi tu na in kundee ja ka'u. ¹⁷ Vitna te ndakoo kua'an kaka nuu ron nuu ñu'u ya'a, te kuni ron na kua'a ja kani vi na kua'a ja jite, chi ndi'i ya'a taa rin nuu ron —jiña'a ya.

¹⁸ Yun te ni ndone'e Abram ve'e sa'un de, te kua'an de ja ni jino de in yuku nuu ka ndandaa tnu ndii ja kuu ñunde'i in tee nani Mamre ja oo de yatni ñuu nani Hebrón, te yun ni sa'a tuku de in altar nuu ni soko de nuu Jito'o.

14

Ni skaku ni'nu Abram sajin de Lot

¹ Te kuia saa ni ka chitu tna'a kuun rey. In de ni onani Amrafel rey ñuu Sinar, te inka de ni onani Arioc rey ñuu Elasar, te inka de ni onani Quedorlaomer rey ñuu Elam, te inka de ni onani Tidal rey ñuu Goim. ² Te ndi kuun tee ya'a ni ka jaxin tna'a jin u'un ka rey. In de ni onani Bera rey ñuu Sodoma, te inka de ni onani Birsá rey ñuu Gomorra, vi inka de ni onani Sinab rey

ñuu Adma, vi inka de ni onani Semeber rey ñuu Zeboim, vi rey ñuu Bela ja suni nani Zoar. ³ Ndi'i u'un tee ya'a ni ka kututu in yoso ka'nu nani Sidim ja kuu vitna mar ndute axe. ⁴ Chi uxi uu kuia ni ka ojinokuechi de nuu Quedorlaomer, su kuia uxi uni, te ni ndontakuei de siki rey ya'a. ⁵ Te kuia uxi kuun ni kikuei rey Quedorlaomer jin uni ka rey ja ka chituu ña jin de, te ni jinokuei de ñuu nani Astarot Karnaim ja ni ka jinki'in de ñayiu tatatno'o refaíta, te ni ka kundee de ni ka ja'ni de ñayiu yun, te ni ka ya'a de ñuu nani Ham ja ni ka jinki'in tuku de ñayiu zuzita vi saa kua'ankuei de ja ni ka jinki'in de ñayiu emita ja ka oo ñuu nani Save-quiriataim. ⁶ Vi saa kua'ankuei de, te ni jinokuei de ndee in yuku nani Seir ja ni ka jinki'in de ñayiu horeo, vi saa ni ka ya'a de guaa ndee yoso ñuu nani Parán ja oo yatni jin ñu'u te'a. ⁷ Yun te ni ka ndajiokuiin de, te ni ndajinokuei de ñuu nani En-mispat ja suni inka sivi kuu Cades. Te ni ka jiso de ndi'i ja oo ñuu ñayiu amalec, te suni saa ni ni ka sa'a de ñayiu amorreo ja ni ka oo ñuu nani Hazon-tamar. ⁸ Yun te ni kekuei rey ñuu Sodoma vi rey Gomorra vi rey Adma vi rey Zeboim vi rey ñuu Bela ja suni inka sivi kuu Zoar ja ni ka jinki'in tna'a de ja vi kaxin tna'a de in yoso ka'nu ka'nu nani Sidim ⁹ jin rey Quedorlaomer ñuu Elam vi rey Tidal ñuu Goim vi rey Amrafel ñuu Sinar vi rey Arioc ñuu Elasar. Kuun rey ni ka chitu tna'a ja ni ka jaxin tna'a siki u'un ka rey yun. ¹⁰ Te yoso Sidim, chi vi ninii yun ni ka oo poso nuu ka ñu'u ja ka xnani chapopote. Te nuu ni ka jino yu'u rey Sodoma vi rey Gomorra, te ni ka kanakau

sava de nuu poso yun, te sava ka de ni ka jino yu'u de ichi yuku kua'ankuei de. ¹¹ Te ni ka jiso ndi'i kuun rey ni ka kundee yun kiti vi ndi'i tu'u nagua oo ñuu Sodoma vi ñuu Gomorra vi ndee ndi'i ja ka jaa ñayiu ñuu yun ni ka xtutu ndi'i de, te kua'ankuei jin de. ¹² Te ja siun ñuu Sodoma yun ni oo Lot sajin Abram, guaa suni ni ka jaka ña tee yun jin maa de vi ndi'i tu'u ja neva'a de, te kua'ankuei jin de.

¹³ Te ni jino in tee ni kaku nuu tnundo'o yun ni kaxtno'o de ja siun kaa tnundo'o tna'a Lot nuu Abram, tee hebreo, ja ka oo de nuu ka ndaa tnundii ñunde'i Mamre tee amorreo, vi ñani de Escol ñani Aner, tee ni ka oyitu tna'a jin Abram. ¹⁴ Te nuu ni jini so'o Abram ja siun kaa tnundo'o tna'a sajin de, te ni xtutu de uni ciento xa'un uni tee ka jinokuechi nuu de ja ni ka kaku ve'e maa de, ja ka kuu tee ni ka kutua'a gua'a naxa vi kaxin tna'a de, te ni ka sondikin ña de kua'ankuei de guaa ndee ñuu nani Dan. ¹⁵ Te nuu ni ka jintna'a ña de, te ni ka jinki'in sanaa ña de tno'o jakuaa ni ka jaxin tna'a de, te ni ka kundee de, yun guaa ni ka sondikin ña de vi saa ka jaxin tna'a de ni kentakuei de guaa ndee ñuu nani Hoba ja oo jika ka saa ñuu Damasco. ¹⁶ Te ni ka kundee de ni ka ndakindee de ndi'i ja ni ka su'u tee yun vi ñasi'i vi sava ka ñayiu ñuu Sodoma vi ñuu Gomorra, vi suni ni ka kundee de ni ka skaku ni'nu de sajin de Lot vi ñayiu ve'e de vi ndi'i ja ni oneva'a de.

Ni ka'an Melquisedec javii java'a jin Abram

¹⁷ Te nuu ni ndajokuiin Abram ja ni kundee de nuu Quedorlaomer vi sava ka rey ja ni ka yitu tna'a, te ni ndakoo rey ñuu Sodoma ja ni nutna'a ña de chiko'i nani Save (ja jinkui'nu inio chiko'i tee ka kuu rey). ¹⁸ Yun te ni jiña'a Melquisedec rey ñuu Salem xtaa vixin vi vinu nuu Abram ja na kaa na ko'o de, chi rey vi sutu ja jinokuechi nuu maa ia Dios oo ndee sukun kuu de. ¹⁹ Yun te ni ka'an vii ka'an va'a Melquisedec, te jiña'a de:

Nase ta'u Abram nuu ia Dios oo ndee sukun ia ni sa'a ñuyiu vi andivi.

²⁰ Te ndakuanta'u ndeva'a san nuu ya ja oo ya ndee sukun ja ni skanakau ya ñayiu ni ka jaxin tna'a jin ni nuu nda'a ni te ni kundee ni nui, jiña'a de.

Yun te ni jiña'a Abram uxi uxi ja ciento ndi'i ja ni ndani'i de nuu sutu yun.

²¹ Yun te jiña'a rey Sodoma nuu Abram:

—Ndataa ni nani ñayiu ni ndakindee ni jian, te kendoo maa ni jin ndi'i nagua ni ndani'i ni.

²² Su jiña'a Abram nuu rey yun:

—Ni ndane'e san nda'a san ja ni kee yu'u san nuu Jito'o Dios oo ndee sukun, ia ni sa'a ñuyiu vi andivi ²³ ja ma ki'in san jin ni in nagua kuu kuenta maa ni, ni in yua'a ja ndikin ndijan ni ma kinda'a san ki'in san nagua ja ma koka'an ni ndee in kiuu ja suu ni ni sa'a kuika Abram.

²⁴ Tu sa'un nagua kuini maa san, chi nani ja ni ka jaa tee kuechi ka ndikin ña ja ni ja'ankuei jin san. Su maintno'o uni tee ka chitu tna'a jin san

ka nani Aner vi Escol vi Mamre, tee ya'a guaa na vi tni maa de nagua vi kokuu kuenta de —jiña'a Abram sua'a.

15

Ni ka'an ia Dios jin Abram ja koo in seyii de

¹ Yun te nuu ni ya'a ndi'i ya'a, te ni skuni ña Jito'o jin Abram, te jiña'a ya:

—Ma koyu'u ron, Abram, chi jito ña maa rin, te ka'nu ndeva'a in ja skuta'u ña rin —jiña'a ya.

² Yun te jiña'a Abram:

—Jito'o san Jeovaa, nagua jiniu'u visi na skuta'u ña ni, te tu nagua ni'i san chi tu na se'e san ja sa'a jajin ja neva'a san, chi nani ja sa'a jajin Eliezer, tee ñuu Damasco ja kuu musu san ja yinda'a ve'e san kokuu.

³ Te ni ka'an tuku Abram:

—Kondia'a maa ni ja tu na ndikin tata san taa ni, te yun guaa xndendoo san ja neva'a san nda'a in tee jinokuechi nuu san ja vi ve'e maa san ni kaku de —jiña'a Abram.

⁴ Yun te ni ka'an tuku Jito'o, te jiña'a ya:

—Ña'a, ma sa'a jajin musu ron Eliezer, chi in se'e maa ron guaa ni'i ja sa'a jajin —jiña'a ya.

⁵ Yun te ni kana ña ya ye'e, te jiña'a ya:

—Vitna te kondia'a andivi, te ka'u kimi ka oo yun nuu ja kundee ron ja ka'u ron ti, te saa kua'a ndikin tata ron koo —jiña'a ya.

⁶ Yun te ni kandija Abram ndi'i tno'o ni ka'an Jito'o, te ni janta'u ña ya ja tee ndaa ja kandija Dios kuu de. ⁷ Te jiña'a ya:

—Maa rin kuu Jito'o ja ni kene'e ña rin ñuu Ur, ñuu ñayiu caldeo, ja taa rin ñu'u ya'a nuu ron ja sa'a jajin ron —jiña'a ya.

⁸ Te jiña'a Abram:

—¿Su naxa kukanu ini san, vi Jito'o san, ja sa'a jajin san? —jiña'a de.

⁹ Yun te jiña'a ia Dios:

—Nuu saa te majinki'in in isndiki si'i vi in ndixi'u vi in karneru ndi'i ti na vi kokuu ti kiti uni kuia, vi in kuku vi suni in sata, te soko ron ti nuu rin —jiña'a ya.

¹⁰ Yun te ni ki'in Abram ndi'i kiti nagua ni tatnuni ia Dios, te ni ja'ni de ti. Yun te ni ndata sagua de ti, te ni ndaskintna'a de sagua jin inka sagua ti yun ni sonee de nuu altar, su kuku vi sata yun, chi tu ni ja'nde de ti. ¹¹ Yun te ni ka jinkondee kiti ndagua ka jionduu ti kuñu kiti ni ka ji'i yun ja vi kaa ti, su tu ni jandetu Abram, chi ni osiu'u de ti.

¹² Su nuu makee nikandii, te ni kitna'a nuu Abram ja ni kixin naa de, te nuu ni ndikui'nu ini de, te ni jini de ja sanaa ni ni kune nuu oo de, te ni yu'u ndeva'a de. ¹³ Yun te jiña'a Jito'o nuu Abram:

—Kuini rin ja kaxtno'o rin nagua ja kokuni ron ndee vitna ja ndikin tata ron, chi vi kokaka nda'ui ne'u ñayiu inka ñuu, te yun vi kokunukuechi, te ndeva'a ndetnuni ni vi kosa'a ña ñayiu ñuu yun nuu kuun ciento kuia. ¹⁴ Su tetniuu rin tnundo'o vi koo ñayiu ñuu nuu vi kokunukuechi yun, te nuu ya'a yun, te ndekuei kuika ndeva'a tatatno'o ron. ¹⁵ Te maa ron, chi kuu nija'nu sa'un ron, te kuu ron jin jamani, te

vi tayu'u ña jin ron. ¹⁶ Te vi ndajiokuiin ndikin tata ron, su ndee tatatno'o kuu kuun ron saa saa ndajakuei ja vi nukoi nuu ñu'u ya'a, chi vitna te chia'an ka ja chitu jakue'e ka sa'a ñayiu amorreo ja kindee rin ñu'i —jiña'a ya sua'a.

¹⁷ Yun te nuu ni kunee, te ni jini Abram in jitnu ja kana ñuañua'a, te in ñu'u iti suja ja ni ya'a nuu ka ndondoso kuñu kiti ni ka te'nde yun. ¹⁸ Te kiuu yun ni sa'a Jito'o in tratu jin Abram, te jiña'a ya:

—Ñu'u ya'a guaa kuña'a rin nuu tatatno'o ron, ni ki'in guaa ndee yute ñuu Egipto, te ni jinkituu guaa ndee yute ka'nu ja nani Éufrates, ¹⁹ kuña'a rin nuu tatatno'o ron ñu'u nuu ka oo ñayiu ceneo vi ñayiu cenezeo vi ñayiu cadmoneo ²⁰ vi ñayiu heteo vi ñayiu ferezeo vi ñayiu refaíta ²¹ vi ñayiu amorreo vi ñayiu cananeo vi ñayiu gergeseo vi ñayiu jebuseo, ndi'i ñu'u yun kuu ja kuña'a rin —jiña'a Jito'o nuu Abram.

16

Ni jinkoo in seyii Abram jin Agar

¹ Yun te ja siun tu na se'e Sarai ñasi'i Abram ni oo, su neva'a ña in suchi si'i ñuu Egipto ja ni ojinokuechi nuu ña, nani Agar. ² Yun te jiña'a Sarai nuu Abram:

—Ja jini ni ja Jito'o, chi tu kuini ya ja koo se'e san jin ni, te jikanta'u san ja vi kusun ni jin suchi jinokuechi nuu san axi saa naxa ta'u san, te kuu koo se'e san ja ja'a suchi ya'a —jiña'a ña.

Yun te ni sa'a Abram nagua ni jikanta'u ñasi'i de. ³ Te ja ni kuu uxi kuia ja ni ndajinokuei de

ka oo de ñuu Canaán. Yun te ni jiña'a Sarai Agar, suchi ñuu Egipto ja jinokuechi nuu ña nuu Abram ja na kusun de jin na kuinio ñasi'i maa de. ⁴ Yun te ni ka nitna'a de jin Agar, te ni jinku'un lului, su nuu ni jini ja ni jinku'un lului, te ni jinkondei sa'a xiko ñai jin Sarai. ⁵ Yun te jiña'a Sarai nuu Abram:

—Kuechi maa ni kuu ja sia'a kaa ja ndo'o san, chi ni taa san suchi jinokuechi nuu san ja kokuu ñasi'i ni, te vitna ni jini ja koo in se'e ni jin, te ni jinkondei skexiko ñai jin san, su maa Jito'o guaa na'a ndeo xiin kuechi kuu —jiña'a ña.

⁶ Yun te jiña'a Abram nuu Sarai:

—Su kuu ka suchi jinokuechi nuu maa ni kui, te maa ni yinda'i, te kuu sa'a maa ni nagua kuini ni jin —jiña'a de.

Yun te tu ni ojito va'a ka ña Sarai jin Agar, te ña ni kundee ini guaa ni jinoi kua'in.

⁷ Te ni jinoi nuu oo in ñu'u te'a nuu tu na ve'e oo, te yun ni nuku'un ña ia jinokuechi nuu Dios yatni nuu kee ndute ichi kua'an Shur. ⁸ Yun te ni jikan tno'o ña ia jinokuechi nuu Dios, te jiña'a ya:

—Agar, suchi jinokuechi nuu Sarai, ¿ndenu ki'in ron vi ndenu vaji ron? —jiña'a ya.

Yun te jiña'a:

—Suu san kuu, su jino yu'u san nuu ña'a xiin nuu jinokuechi san —jiña'a.

⁹ Te jiña'a ia jinokuechi nuu Jito'o:

—Ndajiokuiin kuano'o nuu ña'a xiin nuu jinokuechi ron, te kandija nuu ña vi sa'a nda'u sa'a kee ni ron maa ron, ¹⁰ chi skaya kua'a

ndeva'a rin ndikin tata ron ja vi tu na in kundee ja ka'u ja kua'a kokuu.

¹¹ Te suni jiña'a ia jinokuechi nuu Jito'o:

Vitna chi ñu'u lulu ron
te kiuu na kaku seyii ron
te xnani ron jin Ismael*

chi ni onini Jito'o tnundo'o tna'a ron.

¹² Chi suchi yun kokuu in tee xeen ndeva'a ja kokaxin tna'a jin ndi'i ñayiu.

Te suni ndi'i ñayiu vi kondakoo siki,
te ichi xiin ñuu ñani vi tna'i sa'a ñui ja jinkoi,
jiña'a ia jinokuechi nuu Dios sua'a.

¹³ Yun te ni ndakakune'i sivi Jito'o ja maa ya kuu ia ndatno'o jin, te jiña'i:

—Maa ni kuu Dios ja ndia'a ña, te ni jini ni tnundo'o tna'a san, chi vitna te suni ni jini san, ia ndia'a ña jin san —jiña'i.

¹⁴ Te yun guaa ni xnani poso yun poso ia teku ja ndia'a ña, ja oo ma'ñu ñuu nani Cades jin Bered.

¹⁵ Yun te ni kaku lulu Agar, te ni xnani Abram jin Ismael ja kuu seyii ña jin de. ¹⁶ Te ja oo Abram kuun xiko iñu kuia na ni kaku lulu Agar ja nani Ismael.

17

Ni sa'a ia Dios in tratu jin Abram

¹ Yun te nuu ni jino Abram kuun xiko xa'un kuun kuia, te ni skuni ña Jito'o jin de, te jiña'a ya:

—Maa rin kuu ia Dios ka'nu ja ndi'i ni ja kuu sa'a rin, te kuini rin ja kokuu ron in teyii ndaa,

* **16:11** 16:11 Ismael, kei ka'an: ni onini Dios.

te kandija ron nuu rin. ² Chi sa'a rin in tratu jin ron, te ya'a kuu ja vi kaya kua'a ndeva'a ndikin tata ron —jiña'a ya.

³ Yun te ni jinkuiin jiti Abram, te ni chindei de nuu de guaa ndee nuu ñu'u, te ni ka'an ia Dios jin de nuu jiña'a ya:

⁴ —Ya'a kuu tratu ja sa'a rin jin ron: Te suu maa ron kokuu yua kua'a ndeva'a ñayiu ñuyiu.

⁵ Te ma konani ka ron Abram,* chi sa'a rin ja kokuu ron yua kua'a ndeva'a ñayiu ñuyiu, te yun vi ndee vitna jinkonani ron Abraham.† ⁶ Te sa'a rin ja vi kaya kua'a ndeva'a tatatno'o ron, te ne'u maa ron kekuei tee vi kotatnuni ja vi kokuu rey vi kekuei ñuu na'nu. ⁷ Te tratu ja sa'a rin jin ron vitna guaa kokuu in tratu nikuii nikani jin ndi'i ñayiu kikuei kuee ka ja vi kokuu tatatno'o ron, te suu maa rin kuu Dios ron vi Dios ndi'i tatatno'o ron. ⁸ Te taa rin nuu ron ndi'i ñu'u Canaán nuu oo ron vitna ja kuni mani ron tatatno'o ron kiuu na kuu ron, te ñu'u ya'a guaa vi sa'a jajin tatatno'o ron nikuii nikani, te maa rin guaa kokuu ia Dios ñayiu yun.

⁹ Te suni jiña'a ka ia Dios nuu Abraham:

—Kuini rin ja skunkuu ron tratu ni sa'a rin jin ron, te suni saa ni na vi koskunkuu tatatno'o ron vi ndi'i ndikin tatai ja kikuei nuu kuee ka. ¹⁰ Te ya'a kuu tratu ja sa'a rin jin ron vi jin tatatno'o ron: kuini rin ja vi chitnuni ron ndi'i teyii ja ka oo jin ron. ¹¹ Vi ka'nde nuu yiki kuñu ron, te ya'a kokuu in seña ja ni ka skunkuu ron tratu ja

* **17:5** 17:5 Abram, kei ka'an: tata ka'nu ndeva'a. † **17:5** 17:5 Abraham, kei ka'an: tata kua'a ndeva'a ñayiu.

ni sa'a rin jin maa ron vi jin tatatno'o ron. ¹² Te yun guaa vitna jin kiuu kua'on, te ndi'i teyii ja ka kaku, te nuu una kiuu ja ka kakui, te vi chitnuni ron jin, nani kuu suchi yii ja ka oo jin ron, a ni ka kuu suchi ve'e maa ron axi suchi ka ki'in ron jin xu'un ron axi suchi inka tatatno'o. ¹³ Chi nini kuu ja vi kitnuni nuu yiki kuñu nani kuu suchi ja ka kaku ve'e ron, visi suchi ki'in ron jin xu'un ron, su kuini ja vi kitnuni ja koo in seña ja ni sa'a rin in tratu jin ndi'i ron nikuii nikani. ¹⁴ Te na in tee tu skunkuu ja kitnuni nuu yiki kuñu de, te vi kene'e de na ki'in de, ma koo ka de ñuu ron, chi ni jisokava de tratu ni sa'a rin jin ron —jiña'a ya.

¹⁵ Yun te vi suni jiña'a ka ia Dios nuu Abraham:

—Ñasi'i ron Sarai ma koxnani ka ron ña Sarai, chi Sara‡ nuu konani ña vitna. ¹⁶ Te sa'a rin javii java'a jin ña, te koo in seyii ron jin ña, te ja siun sa'a rin in javii java'a jin ña guaa kokuu ña si'i ñayiu ñuu na'nu vi ndikin tata ron jin ña vi kokuu rey nuu taka ñuu —jiña'a ya.

¹⁷ Yun te ni chindei Abraham nuu de ndee nuu ñu'u, te ni jaku sii de, chi ni ndakani ini de jin anu de:

—¿Te axi kuu ka koo se'e in tee nija'nu in tee ja oo in ciento kuia jin in ña'a nija'nu? ¿A kuu koo se'e Sara, in ña'a ja oo kuun xiko uxi kuia? —ni ndakani ini de.

¹⁸ Te jiña'a Abraham nuu ia Dios:

—Kondetu ka'nu san nuu ni ja seyii san Ismael na kandijai ja koi nuu ni, vi Dios —jiña'a de.

¹⁹ Su jiña'a ia Dios:

‡ **17:15** 17:15 Sara, kei ka'an: sesi'i rey.

—Ña'a, masu saa kokuu, chi maa ñasi'i ron Sara kuu ña'a koo in seyii jin ron, te xnani ron jin Isaac, chi sui guaa vi ndasa'a jaa jin rin in tratu ja kokuu nikuii nikani ni jin mai vi jin tatatno'i ja kikuei nuu kuee ka. ²⁰ Te ja siki Ismael, guaa suni ja ni onini rin ja jikan ron, te sa'a rin javii java'a jin, te vi kaya kua'a ndeva'a ndetnuni tatatno'i, te sui kokuu yua uxi uu tee ka ndanuu ja vi kotatnuni, te vi kaya kua'a ndeva'a ndikin tatai ja vi kokuu in ñuu ka'nu. ²¹ Su tratu ja ni sa'a rin jin ron, chi jin Isaac guaa vi ndasa'a jaa jin rin, suchi skaku Sara majino kuia vitna —jiña'a ya.

²² Te nuu ni ndi'i ni ka ndatno'o ia Dios jin Abraham, te kua'an ya. ²³ Yun te vi kiuu saa ni tnii Abraham se'e de Ismael, te ni ja'nde de nuu yiki kuñui vi ndi'i teyii ni ka kaku ve'e de vi tee ka jinokuechi nuu de vi tee ni ndaki'in de jin xu'un de vi ndi'i tu'u teyii ja ni ka oo jin de ni chitnuni de nagua ni tatnuni maa ia Dios. ²⁴ Te saa chi ja oo Abraham kuun xiko xa'un kuun kuia na ni ja'nde de nuu yiki kuñu de ja ni jinkitnuni de. ²⁵ Te se'e de Ismael, chi ja oi uxi uni kuia na ni ja'nde de nuu yiki kuñui ja ni jinkitnuni. ²⁶ Te vi in ni kiuu saa ni ka jinkitnuni maa Abraham jin seyii de Ismael. ²⁷ Te suni kiuu saa ni chitnuni de ndi'i teyii ja ka oo ve'e de, ndi'i tee ka jinokuechi nuu de ja ni ka kaku ve'e maa de vi tee inka tatatno'o ja ni ndaki'in de jin xu'un de ni ka jinkitnuni jin de.

Ni kee yu'u ia Dios ja koo se'e Abraham jin ñasi'i de

¹ Yun te ni kenta Jito'o nuu oo Abraham nuu in chiko'i ka'nu ja kuu ñunde'i in tee nani Mamre nuu nukoo de kati ye'e ve'e sa'un ja ka oo de, maaa ore ni kuu i'ni i'ni. ² Te vi sanaa ni ndanenuu de, te ni jini de uni tee ka nukuiin yatni nuu oo de. Yun te ni jini ña de, te ni jino de ni juntna'a ña de, te ni jinkuiin jiti de, te ni chindei de nuu de ndee ni kunjino nuu ñu'u, ³ te jiña'a de:

—Jito'o san, nuu ja ni ka ka'an nda'u ka ka'an kee ña ni vitna, te ma ki'inkuei yachi ni ni vi tanunda'a ni vi kondetu nuu ni joo. ⁴ Na kana san vi kisia'a joo ndute vi ndakate ni ja'a ni, te vi ndatatu nuu ni joo kati yutnu ya'a. ⁵ Te vitna ñu'ni na jinki'in san joo xtaa vixin vi kaa ni nagua vi ndani'i ndee ni, te ki'inkuei ni, chi yun kuu ja ni ka ya'a yatni ni nuu oo ve'e san ja jinokuechi san nuu ni —jiña'a Abraham.

—Vatu ka nuu saa, ta'u san —ka jiña'a de.

⁶ Yun te ñama ni ndiuu Abraham ve'e nuu oo ñasi'i de Sara, te jiña'a de:

—Ki'in ni uni kilo harina, te saka ni yujan sa'a ni joo xtaa vixin, te na kii san —jiña'a de.

⁷ Yun te jino de ni ja'an de nuu ka oo isndiki, te ni tni de in chikeru gua'a, te ni tatnuni de nuu musu de ja na vi sava'a de ti, te ñama ni ka sava'a de ti. ⁸ Yun te nuu ni ndi'i ni kuva'a, te ni chituu Abraham kuñu yun vi kesu vi xikui nuu tee ni jinokuei ja mavijinkoto ña yun ja na vi kaa vi ko'o de, te ni ondetu de kati yutnu yun guaa

ndee nuu ni ndi'i ni ka jaa tee yun. ⁹ Te ni ka jikan tno'o ña de:

—¿Ndenu oo ñasi'i ni Sara?

Te jiña'a Abraham:

—Ini ve'e sa'un ya'a oo ña.

¹⁰ Yun te jiña'a Jito'o Dios:

—Jino kuia vitna kii rin kikoto tuku ña rin, te ja saa chi ja koo in se'e ñasi'i ron Sara —jiña'a ya.

Te Sara chi nini gua'a ña oo ña ichi yata sa'un ini ve'e yun ja siun jiña'a ya nuu Abraham. ¹¹ Te ja saa, chi ja ni ka kuu nija'nu sa'un Abraham jin Sara, vi ja ni kuna'a tu jini ka ña ja ndo'o ña kue'e ka ndo'o ñasi'i. ¹² Te ni jaku sii Sara nuu ndakani ini ña: “Su ja vitna ja ni ka kuu nija'nuo, ¿te a kuni kao ja kondutoo ña yio ja sia'a ja ni kuu nija'nu de?”, ndakani ini ña.

¹³ Yun te jiña'a Jito'o nuu Abraham:

—¿Nau ja jaku sii Sara?

Te ndakani ini ña jin anu ña: “¿Su a ndija ja kuu ka skaku yoon lulu sia'a ja ni kuu nija'nuo?”, ndakani ini ña.

¹⁴ —¿A oo in ja vijin ndeva'a nuu Dios ja ma kuu sa'a ya, ka'an ña? Su jino kuia vitna ja ni kaji rin ja kii rin ndikoto tuku ña rin, te ja koo in seyii ña —jiña'a ya.

¹⁵ Yun te ni tayu'u tno'o Sara, chi ni yu'u ña, te jiña'a ña:

—Ña'a, masu ni jaku sii san.

Su jiña'a ia Dios:

—Masu saa kuu, chi ni jaku sii ron.

Ni ka'an ni'nu Abraham nuu ia Dios ja ja'a ñayiu Sodoma vi Gomorra

¹⁶ Yun te ni ka ndakoo ya jin uu ka ia ka jinokuechi nuu ya, te ni ka ki'in ichi ya kua'ankuei ya ichi ñuu Sodoma, te ni jata ndikin ña Abraham kua'ankuei ya. ¹⁷ Yun te jiña'a Jito'o Dios: “Ma kuu tayu'u tno'o rin nuu Abraham nagua kuu ja sa'a rin vitna, ¹⁸ chi suu de guaa ni kaji rin ja kokuu yua in ñuu ka'nu ndeva'a in ñuu ndakui, te vi ja ja'a de, te vi koo vii vi koo va'a ndi'i ñayiu ñuyiu, ¹⁹ chi ja jini rin ja suu de guaa tatnuni nuu se'e de vi tna'a kuikin de, te vi kokaka tatatno'o de ichi maa rin, te vi kokandija ni ja vi kosa'a ndai vi vi kosa'a va'i nagua ja skunkuu rin tno'o ni ndatno'o rin jin de”, jiña'a ya.

²⁰ Yun te jiña'a Jito'o nuu Abraham:

—Ñayiu Sodoma vi ñayiu Gomorra, chi ja ni kenta jakue'e ka sa'i guaa ndee nuu rin, te in kiuu in kiuu ka mavikaya ka yika kuechi ja vi machitu nii jakue'e ka sa'i ñuu yun. ²¹ Te yun guaa ki'in rin vitna ja jinkoto rin, te kuni rin kondio'ni a ndija ja kua'a ndeva'a jakue'e ka sa'a ñayiu ñuu yun, nagua ja ni kenta ndee nuu rin, saa te kutnuni ini rin —jiña'a ya.

²² Saa te ni ka kakoxno'o uu ka ia ka jinokuechi nuu Dios ja ka ndeka tna'a jin maa ya kua'ankuei ichi ñuu Sodoma. Su Abraham, chi ni kendoo de nuu Jito'o Dios. ²³ Yun te ni jintna'a yatni ka ña Abraham jin ia Dios, te jiña'a de:

—¿A kuu ini ni ja vi in ni xnaa ni ndi'i ñayiu ndaa jin ñayiu kue'e? ²⁴ Na jini axi saa watu ni ka oo visi ja ndee uu xiko uxi ñayiu ndaa ñuu yun,

¿te a vi suni xnaa ni jin? ¿A ma kuaka'nu ini ni nuu ñuu yun ja ja'a uu xiko uxi ñayiu ndaa ja ka oo ne'u ñayiu kue'e yun? ²⁵ Ja jini san ja ma kundee ini ni, su jikanta'u san ja kuaka'nu ini ni, te ma ka'ni ni ñayiu ndaa ja ja'a ñayiu kue'e yun. Ma kuation dia'a maa ni ja vi in ni tnundo'o vi tna'i, chi maa ni ja ja'nde ndaa ni kuechi nuu ñuyiu ya'a sa'a ndaa ni kuechi maaaa ñayiu —jiña'a de.

²⁶ Yun te jiña'a Jito'o:

—Nuu ja na nuku'un rin uu xiko uxi ñayiu ndaa ñuu Sodoma, te kuaka'nu ini rin nuu ndi'i ñayiu ñuu yun ja ja'a ñayiu ndaa yun —jiña'a ya.

²⁷ Yun te ni ka'an tuku Abraham, te jiña'a de:

—Koneka'nu ini ni, vi Jito'o san, ja tuku ni ka'an san jin ni visi yaa vi ñuyaka kuu san. ²⁸ Su nuu saa na ka'ni ka ña u'un ñayiu ndaa ja jino uu xiko uxi, ¿a xnaa ni ñayiu ñuu yun ja siun na koka'ni ka ña u'un kai? —jiña'a de.

Yun te jiña'a ya:

—Ma xnaa rin ñuu yun nuu ja na nuku'un rin uu xiko u'un ñayiu ndaa —jiña'a ya.

²⁹ Yun te ni ka'an tuku de inka jichi, te jiña'a de:

—Te nuu saa uu xiko ni ñayiu sa'a ndaa ka oo.

Te jiña'a ya:

—Ma xnaa rin ñuu yun ja ja'a uu xiko ñayiu ndaa yun —jiña'a ya.

³⁰ Te jiña'a tuku de:

—Ma kiti ini ni nuu san, vi Jito'o san, na kakan tno'o ka ña san. Te nuu saa oko uxi ni ñayiu ndaa ka oo ñuu yun.

Te jiña'a ia Dios:

—Ma xnaa rin ñuu yun nuu ja ka oo oko uxi ni ñayiu ndaa —jiña'a ya.

³¹ Yun te jiña'a tuku Abraham:

—Koneka'nu ini ni, vi Jito'o san, ka'an tuku san jin ni. Su nuu saa oko vi ni ñayiu ndaa ka oo —jiña'a de.

Te jiña'a ia Dios:

—Ma xnaa rin jin ja ja'a oko ñayiu ndaa yun —jiña'a ya.

³² Te ni jiokuiin tuku de ni jikan tno'o de:

—Ma kiti ini ni nuu san, vi Jito'o san, na kakan tno'o ka ña san invaa ni ka jichi. Te nuu saa uxi vi ni ñayiu ndaa ka oo ñuu yun, ¿naxa sa'a ni jin? —jiña'a de.

Yun te jiña'a ia Dios:

—Ma xnaa rin ñayiu ñuu yun ja ja'a uxi ñayiu ndaa ja ka oo ñuu yun —jiña'a Jito'o.

³³ Te kua'an ya nuu ni ndi'i ni ka ndatno'o ya jin Abraham. Yun te ni ndajiokuiin Abraham kuano'o de ve'e de.

19

Ni xnaa ia Dios ñuu Sodoma vi Gomorra

¹ Yun te ni jinokuei ia ka jinokuechi nuu Dios ñuu Sodoma vi nuu ja mañini sa'un, te yun nukoo Lot ye'e nuu ndiukuei ñayiu ñuu yun. Te nuu ni jini ña de, te ni ndakoo de ja ni nutna'a ña de, te ni chindei de xini de ichi nuu ñu'u, ² te jiña'a de:

—Jito'o san, jikanta'u san ja ne'ekuei ni na ki'inkueio vi ndoo ve'e san ja kuu san tee jinokuechi nuu ni, te yun na taa san joo ndute

vi ndakate ni ja'a ni, te tuu xtnee saa ki'inkuei ni —jiña'a de.

Te ka jiña'a ia yun:

—Ña'a, ma kondi'ni ni, chi nuu ya'u ni ya'a vi ndoo san —ka jiña'a ya.

³ Su kua'a ni okuu Lot saa ni ka jino ini ya ja kua'ankuei ya jin de ve'e de, te nuu ni jinokuei ya, te ni kiukuei ya ini ve'e de, te ni ka chio'o de xtaa vixin ja tu na levadura yi'i vi ni sa'a de in viko luluu nuu ni ka jaa de jin ia ka jinokuechi yun. ⁴ Su vi kuini ka ja vi jinkonduei de ja vi kusun de, te ni jinokuei ni ndi'i teyii ñuu Sodoma yun ja ni ka jionduu de ve'e Lot, te vi ndee tee kuechi vi ndee tee ni ka kuu nija'nu. ⁵ Yun te ni ka kana de Lot, te ka jiña'a de:

—¿Ndeni ka oo tee ni kekuei ve'e ni ndee ve'e ka? Te ka kuini san ja kene'e ni de vitna ñu'ni ve'e ni jian, nagua ja vi tñii san de ja vi sa'a ne'e san de —ka jiña'a de.

⁶ Yun te ni kee Lot ye'e, te ni ndakasi yata de ye'e yun. ⁷ Te jiña'a de:

—Jikanta'u ndeva'a san nuu ndi'i ni, vi ñani, ja ma vi sa'a ni in jane'e jayichi. ⁸ Su neva'a san uu sesi'i san ja ka kui suchi kuechi chia'an ka ja vi kuni teyii, te na kene'e san jin vitna ñu'ni, te vi sa'a maa ni jin nagua ka kuini ni. Su tee ya'a, chi maa san ni jaka de ja vi ndoo de kati ve'e san —jiña'a de.

⁹ Te ka jiña'a tee yun:

—Kujioo ni jian kua'an ni, chi kona'a ni ja in tee jikanuu nda'u kuu ni, te vitna saa kuini ni ja konduu nija'nu ni ja koka'nde ni kuechi. Su

vitna guaa kua'a ka jakue'e vi sa'a ña san jin ni masu tee jian —ka jiña'a de.

Te ni ka tunda'a ña de vi ndeva'a ndetnuni ka sa'a de Lot, te ni ka jintna'a de ja vi ta'u de ye'e yun. ¹⁰ Yun te ni ka skaa ia ka jinokuechi nuu Dios nda'a ya, te ni ka ndachi'i ya Lot ve'e yun, te vini ni ka ndakasi ya ye'e yun. ¹¹ Yun te ni ka sa'a ya ja ni ka kuaa ndi'i tee ka oo ye'e yun vi ndee tee kuechi guaa ndee tee nija'nu, saa te ña ni ka ndani'i ka de ndenu oo ye'e.

¹² Saa te ka jiña'a ia ka jinokuechi yun nuu Lot: —¿A neva'a ka ni tna'a kuikin ni ñuu ya'a? Vitna te kuaka ni ñasi'i ni vi seyii ni vi sesi'i ni vi kasa ni vi ndi'i ja neva'a ni ñuu ya'a, te kua'an jika ni. ¹³ Chi vi xnaa san ñuu ya'a, chi ja ni kuu kua'a ndeva'a yika kuechi ñayiu ñuu ya'a, guaa vi ja ni kenta ndee nuu Jito'o Dios, te yun guaa ni tetniuu ña ya ja vi xnaa san —ka jiña'a ya.

¹⁴ Yun te ni kee Lot kua'an de ja majinkaxtno'o de nuu tee vi kokuu kasa de. Su nuu ni jino de, te jiña'a de:

—Vi ndakoo te na keo na ki'on, chi vitna guaa xnaa Jito'o ñuu ya'a —jiña'a de.

Su tu ni ka kandija ña tee yun, chi ni ka ka'an de ja chia ka'an siki de. ¹⁵ Te nuu matuu, te ni ka xnuu ña ia ka jinokuechi nuu Dios jin Lot, te ka jiña'a ya:

—Ndakoo ni te kuaka ni ñasi'i ni vi nduu sesi'i ni ja ka oo ya'a, te kua'ankuei ñama ni kana saa ni'i ña tnundo'o kii siki ñuu ya'a, te vi kuu ni —ka jiña'a ya.

¹⁶ Su ja siun kuñii ni ini de guaa ni ka tnii ya nda'a de vi nda'a ñasi'i de vi nda'a nduu sesi'i

de, te ni ka kene'e ña ya guaa ndee yuñuu yun ja na vi kaku de, chi ni kunda'u ini ña Jito'o jin de. ¹⁷ Te nuu ni ka kene'e ña ya yuñuu yun, te ka jiña'a ya:

—Vi skaku ni'nu ni maa ni, te vi kunu ni kua'ankuei ni ma vi jinkuiin ni ndee nuu yoso ya'a ni ma vi jionenuu ni, chi kua'ankuei ni guaa ndee yuku yun nagua ja vi kaku ni, kana saa vi kuu ni —ka jiña'a ya.

¹⁸ Su jiña'a Lot:

—Ai, ña'a, vi Jito'o san. ¹⁹ Su vitna chi jinkui'nu ini san ja ni kuu kua'a ka chituu ña ni ja ka skaku ni'nu ña ni nuu tnundo'o, chi ka kunda'u ini ña ni ja na koteku san. Su jikanta'u ndeva'a san ja ma kenta san ndee yuku yun, kana saa ja ki'in ña jakue'e, te kuu san. ²⁰ Yatni ni ya'a oo in ñuu luluu, te masu jika ja kenta san ja tayu'u nuu san, te masu in ñuu kana'a kuu ja vi xnaa ni. Vi sa'a ni jandiuxi vi kuandetu ni na ki'in san ñuu luluu yun nagua ja na kuu kaku ni'nu san ja ma kuu san —jiña'a de.

²¹ Yun te ka jiña'a ya:

—Ja ni ka onini san jandiuxi jikan ni ja ja'a ñuu luluu yun, te ma vi xnaa san nuu saa. ²² Su vi konuu ini ni uni kua'ankuei ni yun vi kaku ni'nu ni, chi ma kuu nagua vi sa'a san ama ka ja jinokuei ni ñuu yun —ka jiña'a ya.

Te yun guaa ni jinkonani ñuu yun Zoar.

²³ Te vi inka ni ka'ndi nuu nikandii, te ni jinokuei Lot ñuu Zoar. ²⁴ Yun te ni sa'a Jito'o ja ni kuun sau ñu'u saka tna'a jin azufre siki ñuu Sodoma jin Gomorra ja ni kai, chi maa Jito'o oo ndee andivi ni tetniuu. ²⁵ Saa te ni xnaa ya ndi'i

tu'u ja ni oo nuu ñuu yun vi ni kai ninii yoso ka'nu ka'nu yun vi ndi'i kuiti ñayiu vi ndi'i ja ni ka ojitui nuu ñunde'i, ni ka kai ndi'i tu'u. ²⁶ Su yun te ni jionenuu ñasi'i Lot ichi yata ña guaa vi yun ni naa ña, te ni nduu ña in yuu ñii ka'nu.

²⁷ Yun te vi inka matuu kiuu tnee sua'a, te ni ja'an Abraham nuu ni ka oo de jin ia Dios ja ni ka ndatno'o de jin ya. ²⁸ Te ni ndakondia'a de ichi ñuu Sodoma jin Gomorra vi nii taka ñuu kueli ja netna'a jin ja ka oo ninii yoso ka'nu ka'nu yun, te ni jini de ja vi makakaa ni ka ñua'a tnutnuu na kuinio jitnu. ²⁹ Saa ni kuu na ni xnaa ia Dios ñuu ni ka ndaa yoso ka'nu ka'nu yun ja ni ka onani Sodoma jin Gomorra nuu ni oo Lot. Su ni ndaka'an ña ia Dios jin Abraham, guaa ni kene'e ña ya jin Lot ñuu yun ja ni skaku ni'nu ña ya nuu tnundo'o na ni ka kai ñuu yun.

Ni ka sini ña sesi'i Lot jin de

³⁰ Su Lot, chi ni oyu'u de ja koo de ñuu Zoar, guaa ni kee de jin nduu sesi'i de ja kua'ankuei de ja ni jinokuei de in yuku ka'nu, te yun ni ka oo ndi uni de in kava ve'e. ³¹ Yun te ni oo in kiuu jiña'a suchi ka'nu yun nuu inka suchi lule:

—Ja makunija'nu tatao, te tu sa'un ka na teyii oo nuu ka oo ya'a ja vi kuaka tna'a jion, nagua ka sa'a ndi'i ñayiu ñuyiu. ³² Te yun guaa ne'e vitna, te na vi sko'o tatao vinu ja kuu nduxi uva vi ndee na vi sinio de, nagua ja kuu vi kusuon jin de, te na sa'a de se'o nagua ja na koteku ni tatatno'o yuao —jiña'i.

³³ Saa te ni ka sko'i tatai nduxi uva jakuaa yun, te ni kiuu suchi ka'nu yun ja ni jinkotui ni

ka kixin jin tatai, su tu ni jini sa'un de nuu ni jinkotui ni nuu ni ndakoi. ³⁴ Yun te kiuu tnee sua'a, te jiña'a suchi ka'nu yun nuu suchi lule yun:

—A ja ni jini lo ja ni ja'an li ni ka kixin li jin tatao nuu jakuaa. Te ne'e na vi sko'o tukuo de nduxi uva jakuaa vitna nagua ja kiuu lo, te vi kusun lo jin de, saa nagua ja na vi koo ndikin tata yuao —jiña'i.

³⁵ Te ni ka sko'o tukui tatai nduxi uva jakuaa yun, saa te ni jino suchi lule yun ja ni ka kixin jin de, su tu ni jini sa'un de nuu ni jinkotui ni nuu ni ndakoi. ³⁶ Saa te ndi ndui ni ka junku'un se'e ja ni ka nukotui jin yuai. ³⁷ Yun te ni kaku in seyii suchi ka'nu yun, te ni xnani jin Moab, suchi ya'a kuu yua ndi'i tatatno'o moabita ja ka oo ndee kiuu vitna. ³⁸ Te suni saa ni suchi lule yun, chi ni skakui in seyii, te ni xnani jin Ben-ammi, suchi ya'a kuu yua ndi'i tatatno'o amonita ja ka oo ndee kiuu vitna.

20

Ni jinokuei Abraham jin Sara ñuu Gerar

¹ Yun te ni kee Abraham ñuu nuu ni oo de yun, te kua'an de nuu tñii Neguev. Te ni jinkoo de ma'ñu ñuu Cades jin Shur, saa te ni jino tuku de ja ni ojika nda'u de ñuu Gerar. ² Te jiña'a Abraham nuu ñayiu ñuu yun ja kua'a de kuu ñasi'i de Sara. Te yun guaa ni tetniuu Abimelec, rey ñuu Gerar yun, ja ni ka jinkuaka ña jin Sara ja kokuu ñasi'i de. ³ Su nuu jakuaa saa ni skuni ña ia Dios jin Abimelec nuu jani, te jiña'a ya:

—Vitna kuu ja kuu ron ja ja'a ñasi'i ni jaka ron jian, chi ña'a oo yii kuu ña —jiña'a ya.

⁴ Su Abimelec, chi tu ni ke'e ña de jin ña, te jiña'a de:

—Jito'o san, ¿a kundee ini ni ja ka'ni ni in tee nda'u ja tu na kuechi? ⁵ Chi vi maa Abraham ni ka'an ja kua'a de kuu ña, te suni saa ni ni ka'an maa ña ja kua'a ña kuu de. Te sein tu vi ni kandija nda'u san, su ni jikan va'a san ña masu na jakue'e sa'a san —jiña'a de.

⁶ Yun te jiña'a ia Dios nuu jani yun:

—Ja jini rin ja masu ndakani kue'e ini ron, chi ni jikan va'a ron ña, yun guaa tu ni jandetu rin ja ke'e ron ña, nagua ja ma sa'a ron yika kuechi nuu rin. ⁷ Su vitna te ndakuña'a ñasi'i de, chi tee ndakani tno'o maa rin kuu de, saa te ndakuatu de ja ja'a ron nagua ja koteku ron. Su nuu ja ma ndajione'e ron ñasi'i de, te tu na tatna, chi kuu ron jin ndi'i ñayiu ve'e ron vi ja neva'a ron —jiña'a ya.

⁸ Yun te ne'e ndeva'a inka kiuu ni ndakoo Abimelec, te ni kana de ndi'i tee ka jinokuechi nuu de, te ni ndakani de ndi'i nagua ni jani de, te nuu ni ka onini tee yun te ni ka yu'u ndeva'a ja siun ni ndakani de. ⁹ Yun te saa ni kana ña Abimelec jin Abraham, te jiña'a de:

—¿Nau ja saa sia'a kaa ja ni sa'a ña ni jin san? ¿Axi na in jakue'e ni sa'a ña san jin ni ja vaji ni chikuechi ña ni jin san vi ñuu san in yika kuechi ka'nu ndeva'a, in ja masu ja sa'a ni kuu?

¹⁰ Te ni jikan tno'o de Abraham:

—¿Nagua ni ndakani ini ni ja sia'a kaa ja ni sa'a ña ni? —jiña'a de.

¹¹ Yun te jiña'a Abraham:

—Saa chi ni ndakani ini san ja tu ka yu'u ni'nu ñayiu ñuu ya'a ia Dios, te watu ni vi ka'ni ñai jin san ja ja'a ñasi'i san. ¹² Su na kachio ja ja ndaa kuu ja suni kua'a san kuu ña, chi se'e tata yua san kuu ña visi masu in ni si'i san, te ni jaka san ña ja kuu ñasi'i san ña. ¹³ Te vi ndee na ni kene'e ña ia Dios jin san ve'e yua san ja jikanuu nda'u san taka ñuu, te jiña'a san nuu ña ja na sa'a ña jandiuxi na kuña'a ña ja kua'a san kuu ña ndeni nuu ni kuu ja jinokuei san —jiña'a de.

¹⁴ Yun te ni ndakuña'a Abimelec ñasi'i de Sara vi ni skuta'u ña de ndikachi vi isndiki vi teyii vi ñasi'i ja vi kokunukuechi nuu Abraham, ¹⁵ Te jiña'a Abimelec:

—Ya'a oo ñu'u ñuu san nuu ni, te kaji maa ni ndenu tnaa ini ni ja koo ni —jiña'a de.

¹⁶ Yun te jiña'a de nuu Sara:

—Ya'a ni jiña'a san in mil xu'un kaa ja kuu plata nuu kua'a ni, te xu'un ya'a jasi ni'nu ja tu na kuechi kotavi ni nuu ndi'i ñayiu ka oo jin ni nagua ja ma vi kondakani kue'e ini jin ni —jiña'a de.

¹⁷ Yun te ni ndakuatu Abraham nuu ia Dios, te ni ndasa'a ya Abimelec vi ñasi'i de vi ña'a ka jinokuechi nuu de, saa te ni ka nduva'a ña ja kuu vi koo ka se'e ña. ¹⁸ Chi vi ja ja'a Sara ñasi'i Abraham, te ni jasi ia Dios ja vi ndi'i tu'u ñasi'i ja ka oo ve'e Abimelec, ña ni kuu ka ja vi koo se'e ña.

21

Ni kaku Isaac

¹ Yun te ni nukoto ña Jito'o jin Sara, saa te ni skunku tno'o nagua ni ka'an ya jin ña. ² Te ni jinku'un se'e Sara nuu ni ka kuu nija'nu sa'un ña, te ni kaku lulu ña jin Abraham nagua kiuu ja ni kaji ia Dios ja kokuu. ³ Te ni xnani Abraham lulu ni skaku Sara Isaac.* ⁴ Te nuu una kiuu ja ni kakui, te ni chitnuni de nuu yiki kuñui, nagua ni tatnuni maa ia Dios. ⁵ Te ja oo Abraham in ciento kuia na ni kaku se'e de Isaac. ⁶ Yun te ni ka'an Sara: “Vi in ja kuakuo ni sa'a ña ia Dios, te ndi'i ñayiu vi ni'i tno'o ja ni jinkoo in se'o, te suni vi kuaku sii. ⁷ Chi na in ni ka'an nuu Abraham ja kuni Sara skaxin in lulu, su vi ndee ni kuu nija'nu sa'un de, te ni jinkoo in se'o jin de”, ni ka'an ña.

Ni ndakuanta'u ña Abraham jin Agar vi seyii ña Ismael

⁸ Te nuu ni kuu ka'nu suchi luluu yun, te ni ndondei ja jaxin, guaa kiuu yun ni sa'a Abraham in viko ka'nu ja siun ni kindee ña Sara jin Isaac. ⁹ Yun te ni jini Sara ja se'e Agar ña'a ñuu Egipto yun jin maa Abraham sa'a kuasun ñai jin Isaac. ¹⁰ Te yun guaa jiña'a ña nuu Abraham:

—Skunu ni ña'a jinokuechi nuu ya'a jin se'e ña, te na ki'inkuei ña, chi tu na tniuu se'e ña ja kote'nde sagua ja ka neva'o ja vi sa'a jajin jin se'e san Isaac —jiña'a ña.

¹¹ Su ja siun ni ka'an ña, guaa ni tna'u ndeva'a ini Abraham ja ja'a se'e de Ismael. ¹² Yun te jiña'a ia Dios nuu Abraham:

—Ma kotna'u ini ron ja ja'a seyii ron ni ja ja'a ña'a jinokuechi nuu ron jian. Konini tno'o

* **21:3** 21:3 Isaac, kei ka'an: ja jaku sii.

ka'an Sara te sa'a ron, chi Isaac kokuu yua ndi'i tatatno'o ron ja vi kondiso sivi ron. ¹³ Te suni se'e ña'a jinokuechi nuu ron jian, chi sa'a rin ja ne'ui kee in ñuu ka'nu, chi tatatno'o ron kui —jiña'a ya.

¹⁴ Yun te ne'e ndeva'a ni ndakoo Abraham, te ni jiña'a de xtaa vixin vi in ñii ñu'u chitu ndute ni skuiso ña de jin Agar, te ndakuña'a de seyii ña yun, te ni ndakuanta'u ña de. Yun te ni kee ña kua'an ña ja ni ojika nda'u ña nuu ñu'u te'a nuu tu na ve'e oo ja nani Beerseba. ¹⁵ Te nuu ni ndi'i sa'un ndute ñu'u nuu ñii yinda'a ña yun, te ni jinkakin ña suchi yii yun chii nda'a in yutnu ndoko. ¹⁶ Te ni kujioo jika ña nuu katui yun, chi ni ndakani ini ña:

—Su vi ma kunio te na kuu seyio —ni ka'an ña.

Te ni jinkoo jika ña nuu katui. Te ja siun ni kuu jika ña, guaa ni kana nda'i jai. ¹⁷ Yun te ni jini ia Dios ja kana jai nda'i, te ni kana ia jinokuechi nuu ya ndee andivi jin Agar, te jiña'a ya:

—¿Nagua ndo'o ron Agar? Ma koyu'u ron, chi ja ni jini ia Dios ja kana suchi yii jian guaa ndee nuu oi jian. ¹⁸ Ndakoo te manukuakai kinda'a tnui, chi sa'a rin jin in ñuu ka'nu —jiña'a ya.

¹⁹ Yun te ni sa'a ia Dios ja ni nune nuu ña, te ni jini ña in poso nuu ñu'u ndute, ni ja'an ña te ni ndachitu ña ñii yun ndute, te ni sko'o ña suchi yii yun, te ni ndani'i ndei. ²⁰ Te ni jito ña ia Dios jin suchi yii yun, guaa ndee nuu ni kuu ka'nui, te yun ni jinkoi ñu'u te'a nuu tu na ve'e kaa, te ni oja'ni kiti yuku jin kuji. ²¹ Ni oi ñu'u te'a nuu

nani Parán, te ni nduku nanai in ña'a ñuu Egipto ja ni jaka tna'a jin.

Ni ka sa'a Abraham in tratu jin Abimelec

²² Te vi maa tiempu saa ni ka ka'an Abimelec vi Ficol, tee kuu nija'nu nuu soldado de jin Abraham, te ka jiña'a de:

—Ia Dios oo jin ni, te suu maa ya chituu ña jin ndi'i tniuu sa'a ni. ²³ Te yun guaa kee yu'u ni vitna nuu ia Dios ja ma sa'a ña ni ni in jakue'e jin san ni jin se'e san, te vi ni jin señani san, chi sa'a ña ni in java'a jin san vi jin ñuu nuu ni oo ni na ni sa'a ña san in java'a jin ni —ka jiña'a de.

²⁴ Te jiña'a Abraham:

—Kee yu'u san nuu ia Dios nuu saa —jiña'a de.

²⁵ Su yun te ni ka'an kuechi de nuu Abimelec ja ni ka kindee ndeva'a tee ka jinokuechi nuu de in poso ndute ja ni sava'a maa de. ²⁶ Te jiña'a Abimelec:

—Tu jini san ndee tee kuu ja ni sa'a siun, te ni maa ni, tu ni kaxtno'o ni, te ni tu ndee ni ni'i tno'o san guaa ndee vitna saa ni jini san ja ka'an ni —jiña'a de.

²⁷ Yun te ni tnii Abraham ndikachi vi isndiki si'i, te ni jiña'a de ti nuu Abimelec, te nduu de ni ka kendoo tratu yun. ²⁸ Su yun te ni sa'a siin Abraham uja ka lelu si'i ne'u ndikachi de. ²⁹ Te ni jikan tno'o ña Abimelec jin Abraham:

—¿Naxa kei ja ni sa'a siin ni uja ka lelu ndoo ya'a? —jiña'a de.

³⁰ Yun te jiña'a Abraham:

—Nagua ja taa san ndi uja lelu ndoo ya'a jin nda'a maa san ja na kokuu in seña ja kondaka'an ni ja maa san ni jate poso ya'a —jiña'a de.

³¹ Te yun guaa ni jinkonani yun Beerseba,[†] chi yun ni ka kee yu'u nduu de nuu ia Dios. ³² Te nuu ni ndi'i ja ni ka sa'a de tratu Beerseba yun, te ni ka ndakuanta'u nuu tna'a de ja ni ka ndajiokuiin Abimelec jin Ficol tee tatnuni nuu soldado de ñuu filisteo. ³³ Te Beerseba yun ni xtee Abraham in tnu tamarisco, te yun ni ndakakune'e de sivi Dios, ia tekui nikuii nikani. ³⁴ Te na'a ndeva'a ni oo Abraham ñuu ñayiu filisteo.

22

Ni jikan ia Dios nuu Abraham ja soko de seyii de nuu ya

¹ Te nuu kuee ka ja ni kuu siun, te ni jito tnuni ña ia Dios jin Abraham, te ni kana sivi ña ya:

—Abraham.

Te jiña'a de:

—Ya'a oo san.

² Te jiña'a ia Dios:

—Vitna te kuaka invaa seyii ron Isaac, suchi kutoo ndeva'a ron jian, te kua'an jin ndee nuu nani Moriah, te yun soko ron jin nuu rin in nuu tinduu ja kaxtno'o maa rin —jiña'a ya.

³ Yun te ne'e ndeva'a ni ndakoo Abraham, te ni ndachi'i de tei mentu de, te ni ta'u de tutnu ni skuiso de ti ja kai nuu altar yun, te ni jaka de uu tee ka jinokuechi nuu de vi seyii de Isaac, te ni kekuei de ja kua'ankuei de nuu ni tatnuni ia

[†] **21:31** 21:31 Beerseba, kei ka'an: poso nuu ni ka kee yu'u, axi poso uja.

Dios. ⁴ Te ndee kiuu kuu uni saa ni jini Abraham ja nukuiin tinduu yun guaa ndee jika. ⁵ Yun te jiña'a Abraham nuu tee ka jinokuechi nuu de:

—Ya'a ni vi kondetu ni jin mentu ya'a, te na ki'inkuei san jin suchi yii ya'a ndee sukun yun na vi chiñu'u san ia Dios, te saa na vi ndajiokuiin san —jiña'a de.

⁶ Yun te ni ki'in Abraham tutnu ja kai nuu altar yun, te ni skuiso de se'e de Isaac, te ki'in de yuchi vi ñu'u, te kua'ankuei de jin. ⁷ Yun te ni ka'an Isaac jin tatai Abraham, te jiña'i:

—Tata.

—Joi. ¿Naxa ka'an ron, vi se'e? —jiña'a de.

Te jiña'i:

—Ya'a ka neo ñu'u vi tutnu, su lelu ja vi soko nuu ia Dios, ¿ndenu oo ti? —jiña'i.

⁸ Te jiña'a Abraham:

—Na'a maa Dios ja taa ya lelu ja vi soko, vi seyii —jiña'a de.

Vi ka ndatno'o de, te ka jika de jin kua'ankuei de.

⁹ Te nuu ni jinokuei de jin nuu ni ka'an ia Dios, te ni sa'a de in altar yun, te ni sava'a de tutnu nagua kiuu ñu'u, te ni ju'ni de se'e de Isaac, te ni sonee de jin siki tutnu nuu altar yun. ¹⁰ Te ni xtaa Abraham yuchi yun ja ka'nde de sukun se'e de. ¹¹ Yun te ni kana ia jinokuechi nuu Dios ndee andivi, te jiña'a ya:

—¡Abraham! ¡Abraham!

—Jui. Ya'a oo san —jiña'a de.

¹² Te jiña'a ia jinokuechi yun:

—Ma ka'ni ron se'e ron, chi vitna te ni jini ndandaa rin ja yu'u ni'nu ron ia Dios, chi vini

oo anu ron ja soko ron invaa seyii ron —jiña'a ya.

¹³ Yun te ni ndanenuu Abraham ichi yata de, te ni jini de in karneru ja ñunenu ndiki ti nuu in yutnu tindiki. Ni ja'an de te ni tnii de karneru yun, te ni soko de ti nuu ia Dios nuu tniuu se'e de.

¹⁴ Te ni xnani Abraham tinduu yun nuu taa maa Jito'o. Te yun guaa vi saa ni jinkonani guaa ndee kiuu vitna: Tinduu nuu taa maa Jito'o. ¹⁵ Yun te kana tuku ia jinokuechi nuu Dios jichi kuu uu jin Abraham ndee andivi, ¹⁶ te jiña'a ya:

—Kachi Jito'o Dios: “Ni kee yu'u rin jin nuu maa rin ja siun vi ni jandetu ron ja soko ron nuu rin invaa seyii ron. ¹⁷ Te yun guaa sa'a vii sa'a va'a ña rin jin ron, te skaya kuakua'a rin ndikin tata ron na kuinio kimi axi na kuinio ñuti yu'u ndute mar, saa kua'i vi kaya te vi kindee tatatno'o ron ñuu nuu ka oo ñayiu ka ka'an u'u ña jin. ¹⁸ Te jin ma'ñu sagua ndikin tata ron, te vi koo vii vi koo va'a ndi'i ñayiu ja vi jinkoo taka ñuu nii ñuyiu, chi ni jantno'o ron tno'o ni ka'an rin”, kachi ya —jiña'a ia jinokuechi yun.

¹⁹ Yun te saa ni ndajino Abraham nuu ka oo tee ka jinokuechi nuu de, te ni ka ndakuaka tna'a de ja kuano'okuei de Beerseba, te yun ni oo Abraham ñuu Beerseba yun.

Ñayiu ya'a ni ka okuu tna'a kuikin Rebeca

²⁰ Yun te nuu ni ya'a ndi'i ya'a, te ni ni'i tno'o Abraham ja suni ka oo se'e ñani de Nacor jin Milca. ²¹ Te suchi xtnañu'u nani Uz, te yun saa ni kaku ñani nani Buz, yun te saa ni kaku suchi nani Kemuel ja ni okuu yua Aram. ²² Saa te

ni kaku Quesed vi Hazo vi Pildas vi Jidlaf vi Betuel. ²³ Te Betuel ni okuu yua Rebeca. Tee ya'a ni ka okuu ndi una seyii Milca jin Nacor, ñani Abraham. ²⁴ Te suni ni oo se'e de jin Reúma, inka ña'a ja ni jaka tna'a jin de, te sui ka nani Teba vi Gaham vi Tahas vi Maaca.

23

Ni ndaki'in Abraham ñunde'i Efrón ja ni tayu'u de Sara

¹ Te in ciento oko uja kuia ni oteku Sara ñuyiu.

² Te ni ji'i ña ñuu Quiriat-arba ja kuu Hebrón ja tñii Canaán, te ni kusuchi ndeva'a ini Abraham guaa ni onda'i de ja ja'a Sara. ³ Yun te ni ndakoo Abraham nuu katuu ndiyi de, te kua'an de ja ka'an de jin ñayiu ka kuu tatatno'o Het, te jiña'a de:

⁴ —Tee inka ñuu kuu san, te jika nda'u san nuu ñuu ni, su vi xiko tna ni joo ñu'u ni na kokuu ñu'u san nagua na ni'i san joo nuu tayu'u san ndiyi san —jiña'a de.

⁵ Yun te ka jiña'a tee ka kuu tatatno'o Het nuu Abraham:

⁶ —Sa'a ni jandiuxi konini ni tno'o na vi ka'an san, vi tata xtoo. Maa ni kuu in tee kuu nija'nu ja ni kaji ña ia Dios ja oo ni ne'u ndi'i sein ja ka oo ñuu ya'a. Te yun guaa kaji maa ni ndee yau ñaña tnaa ini ni, te tayu'u ni ndiyi ni, chi ni in san ma vi kindee yau ñaña ka neva'a san ja tayu'u ni —ka jiña'a de.

⁷ Yun te ni ndakoo Abraham, te ni jinkindei de nuu ñayiu ka kuu tatatno'o Het. ⁸ Te jiña'a de:

—Nuu ja vi kuandetu ni ja tayu'u san joo ndiyi san ya'a, te vi sa'a ni jandiuxi vi chituu ña ni joo na vi kakaon nuu Efrón seyii Zohar, ⁹ nagua ja na taa de kava ve'e nani Macpela ja oo nuu ñunde'i jitu de yun na xiko tna de joo nagua kua'a ndei, te tniuya'u san nagua ja kokuu ñunde'i maa san —jiña'a de.

¹⁰ Te Efrón yun, chi vi nukoo de ne'u sava ka tna'a de heteo, te ni ka'an jaa de jin Abraham jin nuu ndi'i sava ka tatatno'o Het ja ka oo jin de yun vi nagua ja na vi kuni sava ka tna'a de ja ka oo ye'e nuu ndiukuei ñayiu ñuu yun, te jiña'a de:

¹¹ —Konini ni joo na ka'an san, vi tata xtoo, ja sua'a ni skuta'u ña san kava ve'e yun jin ñunde'i nuu oi yun vi jin nuu ndi'i ñayiu ñuu san, na taa san te tayu'u ni ndiyi ni —jiña'a de.

¹² Yun te ni jinkindei tuku Abraham nuu ndi'i ñayiu ñuu yun, ¹³ te ni ka'an jaa de jin Efrón, nagua ja ndi'i ñayiu ñuu yun na vi konini, te jiña'a de:

—Nuu ja jinkuaan ini ni te jikanta'u san ja ka'an ni nasaa kuini ni, te na tniuya'u san, nagua ja nii ini tna san ja tayu'u san ndiyi san —jiña'a de.

¹⁴ Yun te jiña'a Efrón nuu Abraham:

¹⁵ —Konini ni joo na ka'an san, vi tata xtoo, ja ñunde'i yun, chi ndei kuun ciento xu'un kaa ja kuu plata, te ka'an san ja masu nagua na'a kuu xu'un yun nuu ndi nduo, te tayu'u ni ndiyi ni —jiña'a de.

¹⁶ Yun te ni jinkuaan ini Abraham ya'u ni jikan Efrón, guaa ni ka chikua'a de xu'un yun jin Efrón

jin nuu ñayiu ka kuu tatatno'o Het, te ni jiña'a de kuun ciento xu'un kaa nagua ni jikan maa de, xu'un jaa ja jika jin ñayiu nuu ki'in axi xikoi.

¹⁷ Saa ni kuu ja ni kendoo ñunde'i Efrón ja oo nuu nani Macpela ichi kana nikandii nuu oo ñuu Mamre. Ni kendoo ñunde'i yun jin kava ve'e vi ndi'i yutnu ja ka oo yun vi xtnuu ka nukuiin nagua nii ni jionduu yu'u ñu'u yun, ¹⁸ ja kuu kuenta maa Abraham ja ni sa'a jajin de jin nuu ndi'i ñayiu ka kuu tatatno'o Het ja ka oo jin de yun vi ñayiu makiukuei ye'e ñuu yun. ¹⁹ Te nuu ni ndi'i ja ni ndaki'in Abraham yun, te ni tayu'u de ndi ñasi'i de Sara kava ve'e nuu ni ndaki'in de ja oo Macpela ichi nuu kana nikandii ñuu Mamre ja suni nani Hebrón ja tnii ña ñuu Canaán. ²⁰ Sua'a ni kuu ja ni kendoo ñunde'i vi kava ve'e yun vi ndi'i yutnu ka oo yun ja ni ndaki'in Abraham nuu tatatno'o Het ja kokuu nuu vi kojinkoyu'u ndiyi.

24

Ni jinduku tee jinokuechi nuu Abraham ñasi'i Isaac

¹ Te Abraham, chi ja ni kuu nija'nu sa'un de, te ni chindee ni chituu ña Jito'o jin de. ² Yun te ni ka'an Abraham jin in tee ni kuu na'a ndeva'a ka jinokuechi nuu de, in tee ni otatnuni siki ndi'i ja ni oneva'a de, te jiña'a de:

—Sonee ni nda'a ni nuu kuñu kokin ichi chii ka'a san. ³ Te kee yu'u ni nuu Jito'o, ia kuu Dios andivi jin ñuyiu, ja ma nduku ni in suchi si'i ñuu Canaán nuu ka oo vitna ja kuaka tna'a jin seyii san. ⁴ Chi sua'a ki'in ni ñuu san nuu ka oo tna'a

kuikin san, te yun nduku ni in suchi si'i ja na kuaka tna'a jin seyii san Isaac —jiña'a de.

⁵ Yun te jiña'a tee jinokuechi yun nuu de:

—Su nuu saa ma kachi suchi si'i yun ja kii san jin ñuu ya'a, ¿naxa sa'a san? ¿A no'o san jin se'e ni ñuu nuu ni kee ni vaji ni? —jiña'a de.

⁶ Te jiña'a Abraham:

—Ña'a. Ma no'o ni jin se'e san ñuu yun. ⁷ Chi na'a maa Jito'o Dios ndee andivi, ia ni kene'e ña jin san ve'e tata yua san nuu kuu ñuu san ja ka oo tna'a kuikin san, chi maa ya ni kee yu'u ja taa ya ñuu ya'a vi koo tatatno'o san. Te suni maa ya tetniuu in ia jinokuechi nuu ya ja koxno'o nuu ni, nagua ja yun kii ni jin ñasi'i seyii san. ⁸ Su nuu ja maa suchi si'i yun ma kachi ja kii jin ni, te tu na kuechi kotavi ni, chi ni skunkuu ni tno'o ni ka ndatno'o. Su maintno'o kuu ja ma no'o ni jin seyii san ñuu yun —jiña'a de.

⁹ Yun te ni tnii tee jinokuechi yun kuñu kokin chii ka'a lamu de Abraham, te ni kee yu'u de nuu ia Dios ja skunkuu de tniuu ni tenuu ña lamu de.

¹⁰ Yun te ni jaka tee jinokuechi yun uxi kameyu ja ni oneva'a lamu de, te ni skuiso de ti ndinuu nuu ndatniuu gua'a ja ni kaji jito'o de, ja skuta'u de ñayiu xiin nuu jino de, te ni ki'in de ichi kua'an de. Yun te ni jino de ñuu Nacor nuu nani Mesopotamia. ¹¹ Yun te ni sa'a de ja ni ka jinkuiin jiti kameyu yun yuñuu yun yatni nuu oo in poso ndute nuu ja mañini sa'un. Te ore saa kuu ja ja'ankuei suchi si'i ndoo ja ka jinki'in ndute nuu poso yun. ¹² Yun te ni ndakuatu de nuu ia Dios, te jiña'a de:

—Tata Dios ja ni kuu ni Dios jito'o san Abraham, chindee chituu ña ni vitna ja na kuu tniuu vaji san jikanta'u san nuu ni ja na vi kuanta'u ña ñayiu jin tniuu vaji san ka'an nda'u ni jito'o san Abraham. ¹³ Te ya'a ni na kondetu san nuu oo poso ndute ya'a, chi ore vitna guaa kikuei suchi si'i ñuu ya'a ja ka kiki'in ndute. ¹⁴ Te chindee chituu ña ni ja na kokuu suchi xiin nuu kuña'a san: “Sa'a jandiuxi kune'e joo kiyi ron na ko'o rin joo ndute ron, vi xiku”, te na kachi: “Ko'o ni de, xito, te suni na kuña'a san ndute na vi ko'o kameyu ni”. Sa'a ni ja suchi ya'a na kokuu suchi ni kaji maa ni ja kondeka Isaac, suchi jinokuechi nuu maa ni. Saa te na kukanu ini san ja kunda'u ini ni lamu san —jiña'a de sua'a nuu ia Dios.

¹⁵ Su vi chia'an ka ja xndi'i de ja ndakuatu de, te ni jini de ja ni kenta Rebeca, yisokoi in kiyi ja majinki'in ndute. Te suchi ya'a, chi sesi'i Betuel kui, te Betuel chi se'e Nacor jin Milca, ñani maa Abraham ni okuu de. ¹⁶ Te Rebeca, chi luu ndeva'a ni ojitoi, te in suchi jaa ni okui, chi chia'an ka ja nitna'i jin ni in teyii. Yun te ni jinui nuu oo poso yun ni chitui kiyi, te ni ndachisokoi te mandaa ni kua'in. ¹⁷ Yun te ni jino tee jinokuechi yun ja ni juntna'a ña de jin, te jiña'a de:

—Jikanta'u rin nuu ron, vi xiku, kuni mani ña joo ndute nuu kiyi ron na ko'o rin —jiña'a de.

¹⁸ Yun te jiña'i:

—Nuu saa te ko'o ni de, vi xtoo.

Te vi ñama ni kune'i kiyi, te jiña'a ni ndute ni ji'i de. ¹⁹ Te nuu ni ndi'i ni ji'i de ndute yun, te jiña'a:

—Suni na tau san ndute vi ko'o kameyu ni, vi xtoo, vi guaa ndee na vi ndutu chii ti —jiña'i.

²⁰ Te ñama ni kuei ndute ñu'u nuu kiyi yun nuu in pila, te vi jino kua'an jino vai jione'i ndute yun vi guaa ndee ni kundei ja ni ka ji'i ndi'i kameyu yun ndute. ²¹ Su tee jinokuechi yun, chi vini sa'u kuii ini de ndia'a de ja siun sa'a suchi si'i yun, su tu ni ka'an sa'un ni de, te ndakani ini de: ¿A masu ni kuation ndia'a maa Jito'o ja ni kuu tniuu vajio axi nagua kuaa?, ka'an de.

²² Te nuu ni ndi'i ja ni ka ji'i kameyu yun ndute, te ni ki'in de in xe'e ja kuu oro ja vee vaa ndee iñu gramu, te ni jiña'a de nui, saa ni ni tnaa de sukun nda'i uu kaa tikute nani brazalete ja vee vaa ndee u'un xiko gramu. ²³ Te jiña'a de:

—Jikanta'u rin, vi xiku, ja kaxtno'o tna ron, ¿na xiin sesi'i kuu ron? ¿A tu nune ve'e tata ron a ma vi tanuu ron joo vi ndoo rin? —jiña'a de.

²⁴ Te jiña'i:

—Maa san kuu sesi'i Betuel señani Nacor jin Milca, ²⁵ te ve'e san, chi nune ja vi ndoo ni, te suni oo kua'a paja vi ndayo'o ja vi kaa kameyu ni —jiña'i.

²⁶ Yun te ni chindei de xini de, te ni ndakuanta'u ka'nu de nuu Jito'o. ²⁷ Te jiña'a de:

—Na kuta'u ndeva'a san nuu ni, vi Jito'o, ja tu ni kundee kuu ka'nu ini ni ja xndendoo ni lamu san, te ndeka ndaa kuiti ña ni, vi Dios, ichi vaji san ja ni kenta san ve'e ñani lamu san —jiña'a de nuu ia Dios.

²⁸ Te suchi si'i yun, chi vi jinoi ni ndajinoi ve'e nuu oo nanai, te ni ndakani ndi'i ja ni jini yun.

²⁹ Te Rebeca, chi ni oneva'i in kua'i ni onani

Labán. Te ni jino de ni ja'an de nuu oo tee yun nuu oo poso yun, ³⁰ chi ni jini de xe'e yun vi kaa tikute ja ñu'u sukun nda'a kua'a de yun, vi ni ndakani sia'a ka'an tee yun, jiña'i. Yun te ni ja'an de ni nutna'a de musu yun, te vi oo ii ni de jin kameyu de nuu oo poso yun. ³¹ Te jiña'a Labán:

—Ne'e ni na ki'on, chi tee ni sa'a vii ni sa'a va'a ña Jito'o kuu ni, te nuu ja ni kenta ni, ¿te nau ja oo ni ye'e? Te ja ni june san ve'e nuu ndoo ni, suni ja ni june san nuu vi koo kameyu ni —jiña'a de.

³² Yun te kua'an de ja ni jino de ve'e yun, te ni kindee Labán tei kameyu yun vi ni koto de paja vi ndayo'o nuu ti vi ni jiña'a de ndute ja ni ndakate tee kuu musu yun ja'a de vi tee ka ndeka tna'a jin de yun. ³³ Yun te ni ka jiña'a ndei ja vi kaxini de, su jiña'a musu Abraham:

—Ma kaxini san vi guaa ndee na ka'an san na tniuu vaji san saa saa kaa san —jiña'a de.

—Ka'an ni nuu saa na tniuu kuu —jiña'a Labán.

³⁴ Yun te jiña'a de:

—Maa san kuu tee jinokuechi nuu Abraham.

³⁵ Te Jito'o, chi ni chindee ni chituu ya lamu san ja ni kuu kuika ndeva'a de. Ni jiña'a ya ndikachi vi isndiki vi xu'un kuu oro vi xu'un kaa kuu plata vi kameyu vi mentu vi teyii vi ñasi'i ja ka jinokuechi nuu de. ³⁶ Te ni sa'a Jito'o ja ni jinkoo in seyii Sara jin de nuu ja mavikunija'nu sa'un de, te nda'a se'e de ya'a xndendoo de ndi'i ja neva'a de. ³⁷ Te ni sa'a lamu san ja ni kee yu'u san nuu ia Dios, te kachi de: “Ma nduku ni ñasi'i seyii san ne'u sesi'i ñayiu Canaán nuu ñuu ka oo

vitna. ³⁸ Chi sua'a ki'in ni ñuu san nuu ka oo tna'a kuikin san, te yun nduku ni in suchi si'i ja na kuaka tna'a jin seyii san", kachi de. ³⁹ Te jiña'a san: "Te ¿nuu saa ma kachi suchi si'i yun ja kii san jin?", jiña'a san. ⁴⁰ Yun te ni kachi de: "Na'a maa Jito'o, ia xiin nuu jinokuechi san, ja tetniuu ya in ia jinokuechi nuu ya ja koxno'o nuu ni ki'in ni, te kee vii kee va'a ni ichi ki'in ni, nagua ja kii ni jin in suchi si'i kuu tna'a kuikin maa san jin yua san ja na kondeka seyii san. ⁴¹ Su nuu ja jino ni nuu ka oo tna'a kuikin san, te ma vi taa ña ja kii ni jin, saa te tu na kuechi kotavi ni, chi ni skunku ni tno'o ni ka ndatno'o", kachi de. ⁴² Yun te nuu ni kenta san vitna nuu oo poso yun, te ni ndakuatu san nuu ia Dios, te jiña'a san: "Tata Dios ja kuu ni Dios jito'o san Abraham, chindee chituu ña ni nuu ichi jika san vitna, ⁴³ te ya'a ni na kondetu san nuu oo poso ya'a, su sa'a ni ja na kokuu in suchi si'i ja kiki'in ndute ya'a, te na kokuu suchi xiin nuu kuña'a san sua'a: Jikanta'u rin nuu ron, vi xiku, kuni mani ña joo ndute nuu kiyi ron na ko'o rin, kuña'a san, ⁴⁴ te na kachi: Ko'o ni de, xito, te suni na tau san ndute vi ko'o kameyu ni, na kachi. Sa'a ni ja suchi ya'a na kokuu suchi ni kaji maa ni ja na kondeka seyii lamu san", jiña'a san. ⁴⁵ Su vi kuini ka ja ndi'i ndakuatu san jin anu san, te ni jini san ja ni kenta Rebeca yisokoi in kiyi majai ni jinoi nuu oo poso yun, te ni ki'in ndute. Te jiña'a san: "Jikanta'u rin nuu ron, vi xiku, kuni mani ña joo ndute ron na ko'o rin", jiña'a san. ⁴⁶ Te ñama ni kune'i kiyi yun nuu sokoi, te kachi: "Nuu saa te ko'o ni de, vi xtoo, te suni na kuña'a san ndute vi

ko'o kameyu ni", ni kachi. Yun te ni ji'i san de vi suni ni jiña'i ndute ni ka ji'i kameyu san. ⁴⁷ Yun te ni jikan tno'o san jin, te jiña'a san: "¿Na xiin sesi'i kuu ron, vi xiku?" Te kachi: "Sesi'i Betuel kuu san, te tata ja'nu san kuu Nacor vi nana ja'nu san kuu Milca", kachi. Yun te ni chindee san in xe'e xtnii vi ni tnaa san uu kaa tikute ka xnani brazalete sukun nda'i. ⁴⁸ Te ni chindei san xini san ja ni ndakuanta'u ka'nu san nuu Jito'o vi ni chiñu'u san Jito'o, ia kuu Dios lamu san Abraham ja ndeka ndaa kuiti ña ya in ichi ndaa, nagua ja ki'in san jin sesi'i ñani lamu san ja kuaka tna'a jin seyii de. ⁴⁹ Su vitna te kuini san ja vi ka'an ni a vi kundee vi kuka'nu ini ni joo ja vi sa'a ña ni in jandiuxi jin lamu san axi nuu ja ma vi kuantu'u ni joo, te kondio'ni a ichi nda'a kua'a axi ichi satni ki'in san —jiña'a de.

⁵⁰ Yun te ka jiña'a Labán jin tata de Betuel:

—Ka jinio ja maa Jito'o kuini ja saa kokuu ndi'i tniuu ya'a, te ma kuu ja vi kachi san ja ña'a. ⁵¹ Ya'a oo Rebeca nuu ni. Kuaka ni jin te kua'ankuei ni jin na kokuu ñasi'i ña seyii lamu ni, nagua ni ka'an maa Jito'o —ka jiña'a de.

⁵² Te nuu ni jini tee jinokuechi nuu Abraham ja siun ka jiña'a de, te ni chindei de xini de ichi nuu ñu'u ja ni chiñu'u de Jito'o. ⁵³ Te ni tau de ndinuu nuu kaa ja kuu oro vi plata vi sa'un, te ni jiña'a de nuu Rebeca vi suni ni skuta'u de kua'i vi nanai taka ndatniuu vii ndeva'a ja nee de. ⁵⁴ Te ni ka jaa ni ka ji'i de jin tee ka ndeka tna'a jin de, saa te ni ka kixin de yun. Te nuu ni tuu inka kiuu tnee sua'a ja ni ndontakuei de, te jiña'a tee kuu musu Abraham:

—Sa'a ni jandiuxi kuni mani ña ni joo sesi'i ni ki'inkuei san jin, chi ja ni kuu no'okuei san joo nuu oo lamu san —jiña'a de.

⁵⁵ Yun te ka jiña'a kua'a Rebeca vi nanai:

—Na vi koo ka san jin suchi si'i ya'a, visi ja ndee uxi ka kiuu, te saa na ki'in —ka jiña'a de.

⁵⁶ Su yun te jiña'a tee jinokuechi yun:

—Ma vi jinkani ka ña ni, chi ni kuationa ndia'a maa Jito'o ja ni kuu tniuu vaji san, te vi kuandetu ni ki'in san jin, chi ja ni kuu ndajiokuiin san ve'e lamu san —jiña'a de.

⁵⁷ Yun te ka jiña'a de:

—Nuu saa te na vi kana san suchi si'i ya'a, te na vi kakan tno'o jin kondio'ni naxa kachi mai —ka jiña'a de.

⁵⁸ Te ni ka kana de Rebeca, te ka jiña'a de:

—¿A ki'in ron jin tee ya'a?

—Ki'in san —jiña'i.

⁵⁹ Yun te ni ka jandetu de ja kua'ankuei kua'a de Rebeca jin ña'a jito ña jin, ja ni ka jaka ña tee ka jinokuechi nuu Abraham. ⁶⁰ Yun te ni ka ka'an vii ni ka ka'an va'a de jin Rebeca, te ka jiña'a de:

Kua'a maa rin, Dios na chindee na chituu ña jin
ron,

te kokuu ron si'i kua'a ndeva'a ndetnuni ñayiu,
te vi kokundee tatatno'o ron nuu sava ka ñuu
na'nu

ja vi koka'an u'u ña jin,
ka jiña'a de.

⁶¹ Yun te ni ndakoo Rebeca jin sava suchi si'i kuechi ja ka jinokuechi nui, te ni ka jinkoxnei yata kameyu yun, te ni ka jata ndikin tee ka

jinokuechi nuu Abraham. Saa ni kuu ja ni jaka ña tee jinokuechi yun jin Rebeca ve'i ja kua'an de jin. ⁶² Te mandii Isaac nuu oo poso nani ia tekú ja ndia'a ña, chi ni oi Neguev. ⁶³ Te ni kee Isaac ja jiondita sii ini nuu yuku yun nuu mañini sua'a, te ni ndanenui ndia'i, te ni jini kameyu ja mandikuei ti. ⁶⁴ Te suni Rebeca, chi ni jini ñai jin Isaac, te ni nui yata kameyu yun. ⁶⁵ Te ni jikan tno'i tee jinokuechi nuu Abraham:

—¿Na in kuu tee vaji ichi nuu kua'ankueio ya'a? —jiña'i.

Te jiña'a de:

—Suchi xiin nuu jinokuechi rin kui.

Yun te ni ki'in sa'un ndii, te ni chisa'ui nui. ⁶⁶ Yun te ni ndakani tee jinokuechi yun nuu Isaac ndi'i nagua ni sa'a de. ⁶⁷ Yun te ni jaka Isaac Rebeca ja kua'ankuei de jin ve'e sa'un nuu ni oo ndi nana de Sara, te yun ni nitna'a de jin ña ja ni kuu ñasi'i de ña, te ni okutoo ndeva'a ña de jin ña. Saa te ni ndusii ini de ja siun ni ji'i ndi nana de.

25

Tatatno'o Abraham jin inka ñasi'i de Cetura

¹ Nuu ni ya'a ja ni ji'i Sara, te ni ndakuaka tna'a Abraham jin inka ñasi'i de ni onani Cetura. ² Te seyii ña'a yun jin de ni ka okuu Zimram vi Jocsán vi Medán vi Madián vi Isbac vi Súa. ³ Te seyii Jocsán ni ka okuu Seba jin Dedán, te tatatno'o Dedán ya'a ni ka okuu ñayiu Asurim vi ñayiu Letusim vi ñayiu Leumim. ⁴ Te se'e Madián ni ka okuu Efa vi Efer vi Hanoc vi Abida vi Elda. Ndi'i tee ya'a ni ka okuu ndikin tata Cetura. ⁵ Te

Abraham, chi ni jiña'a ndi'i de ja ni oneva'a de nuu seyii de Isaac. ⁶ Su se'e de jin sava ka ña'a ni ondeka tna'a jin de, chi sua'a ni ni skuta'u ña de jin tee yun. Te vi nini teku ka de, te ni sa'a siin de tee yun ja ma vi koo in ni ka de jin Isaac, guaa ni tetniuu jika ña de ja kua'ankuei tee yun ichi nuu kana nikandii.

Ni ji'i Abraham

⁷ Te sua'a kuia ni oteku Abraham nuu ñuyiu: in ciento uni xiko xa'un kuia. ⁸ Te ni ji'i Abraham nuu ja ni kuu nija'nu sa'un de ja kua'a kuia ni oo de, te saa te ni ji'i de. ⁹ Yun te ni ka tayu'u ña se'e de Isaac jin Ismael kava ve'e nani Macpela ja oo nuu ñunde'i tee nani Efrón seyii Zohar, tatatno'o heteo ja ndia'a tna'a jin ñuu Mamre, ¹⁰ ñunde'i ja ni ndaki'in maa Abraham nuu tatatno'o Het nuu ni tayu'u de Sara, te suni yun ni jinkoyu'u maa Abraham. ¹¹ Te yata nuu ni ji'i Abraham, te ni sa'a vii sa'a va'a ña Dios jin seyii de Isaac ja ni oo de yatni nuu oo poso nani ia teku ja ndia'a ña.

Tatatno'o Ismael seyii Abraham

¹² Te ñayiu ya'a ni ka okuu tatatno'o Ismael seyii Abraham jin Agar, ña'a ñuu Egipto ja ni ojinokuechi nuu Sara. ¹³ Te ya'a ka kuu sivi se'e Ismael, te vi ka tna'a yukun kua'an nagua ni ka kaku mamaa de. Te seyii xtnañu'u Ismael ni onani Nebaiot. Yun te saa ni ka oo tee ka nani Cedar vi Adbeel vi Mibsam ¹⁴ vi Misma vi Duma vi Massa ¹⁵ vi Hadar vi Tema vi Jetur vi Nafis vi Cedema. ¹⁶ Tee ya'a ni ka okuu se'e Ismael, te vi sivi in in maa de ni ka jinkonani mamaa

ñuu de vi nuu ni ka jinkoo de. Te uxi uu de ni ka okuu ja ndi'i de, te ni ka otatnuni mamaa de nuu ñayiu ve'e de. ¹⁷ Te sua'a kuia ni oteku Ismael nuu ñuyiu: in ciento oko xa'un uu kuia, te ni ji'i de ja ni jinkoo yu'u de nuu ka yiyu'u tna'a kuikin de. ¹⁸ Te ni ka jinkoo tatatno'o de ndee ñuu nani Havila vi guaa ndee ñuu Shur ja ndia'a tna'a jin ñuu Egipto, te vi saa ni ka jinkoo de ichi kua'an ñuu Asiria, vi ni ka jinkoo de ichi xiin ñuu nuu ka oo ñani de.

Ni ka kaku Esaú jin Jacob

¹⁹ Ya'a ndakani siki tee ni ka okuu tatatno'o Isaac seyii Abraham. ²⁰ Ja oo Isaac uu xiko kuia, te ni jaka tna'a de jin Rebeca sesi'i Betuel kua'a Labán ja ka kuu de tatatno'o arameo ja ni ka oo de ñuu Padan-aram. ²¹ Te Rebeca, chi tu ni oo se'e ña'a yun, te ni ndakuatu Isaac ja ja'a ñasi'i de nuu Jito'o, te ni onini ya ja ni jikanta'u de, te ni junku'un se'e ña. ²² Te ja siun ni ka okantna'a ni'nui ini chii ña. Yun te ni ndakani ini ña:

—Nuu ja vi sia'a kondo'o vi nagua jiniu'u ja koteku kao —ni ka'an ña.

Saa te ni ja'an ña ni jikan tno'o ña Jito'o ja siun ndo'o ña. ²³ Yun te jiña'a Jito'o:

Ini chii ron, chi uu suchi yii ka ñu'u ja kuu uu
ñuu na'nu,

te nduu ñuu yun ja ka sa'a siin tna'a guaa ndee
jiti ron,

te in ñuu yun koo ndakui ka saa inka ñuu yun,
te suchi ka'nu yun kokunukuechi nuu suchi lule
yun,

jiña'a ya.

²⁴ Te nuu ni jino kiuu ja ni ka kakui, te ni jini ña ja kuati ni ka ñu'u chii ña. ²⁵ Te suchi ni kaku xtnañu'u, chi xini ya'a kuii, te vi ixi ixi ni kuiti na kuinio sa'ma ñii ja oo chitu ixi, te yun guaa ni ka xnani jin Esaú. ²⁶ Yun te ni kaku inkai tnii gua'i xuja'a ñani Esaú, te ni ka xnani jin Jacob. Ja oo Isaac uni xiko kuia na ni ka kaku lulu Rebeca.

Ni skexiko Esaú ja kokui seyii xtnañu'u

²⁷ Te ni ka ja'nu nduu suchi yii yun. Te ni jintna'a ini Esaú ja kokakai yuku sii ini, guaa ni kee ndusu ndeva'i ja ni oja'ni kiti yuku, te tee ni ojika yuku ndusu ni okui. Su Jacob, chi tu ni oo lati, te ni ojinkuaan ini ja koi ve'e sa'un. ²⁸ Te ni okutoo ka ña Isaac jin Esaú, chi ni ojintna'a ini de ja kaa de kuñu kiti yuku ni oja'ni. Te ndia Rebeca, chi ni okutoo ka ña Jacob. ²⁹ Te ni oo in kiuu oo Jacob sava'i ndei ja kaxe'in, te nuu saa ni ndajino Esaú ja ni ja'in yuku vi ni kuita kuiti kokin. ³⁰ Te jiña'i nuu Jacob:

—Jikanta'u rin, vi ñani, taa tna joo ndei ndikua'a nuu ja ni sa'a ron jian na kaa rin, chi ni kuita ndeva'a rin —jiña'i.

Te suu guaa ni ka xnani ña jin Esaú, Edom.*

³¹ Yun te jiña'a Jacob:

—Nuu ja ndaxiko ron kiuu vitna nuu rin ja na nduu rin suchi xtnañu'u ja kuni mani gua'a ka ña tatao, te taa rin —jiña'i.

³² Yun te jiña'a Esaú:

—Ya'a ndia vi ji'i rin soko vitna ñu'ni, te nagua jiniu'u nuu rin, visi na kokuu rin suchi xtnañu'u —jiña'i.

* **25:30** 25:30 Edom, kei ka'an: ja ndikua'a.

³³ Te jiña'a Jacob:

—Kee yu'u nuu ia Dios vitna ñu'ni nuu saa, te na taa rin —jiña'i.

Te ni kee yu'u Esaú nuu ia Dios ja ni ndaxikoi nuu Jacob ja suchi yun ni nduu suchi xtnañu'u.

³⁴ Yun te ni jiña'a Jacob xtaa vixin vi ndei lenteja nuu ñani ja ni jaa ni ji'i, te ni ndakoi kua'in. Saa ni kuu ja ni skexiko Esaú, te tu ni ndi'ni ndeva'i ja kokui se'e xtnañu'u.

26

Ni ndasa'a jaa Jito'o tratu jin Isaac

¹ Te tiempu saa ni oo inka tnama xeen ndeva'a nii ñuu yun saa nuu tnama ja ni kuu na ni oo ndi Abraham. Te yun guaa ni kee Isaac kua'an de ñuu Gerar nuu ni oo Abimelec rey ñayiu filisteo.

² Te yun ni skuni ña Jito'o, te jiña'a ya:

—Masu ja kee ron ki'in ron ñuu Egipto, chi kendoo ñuu nuu kaxtno'o maa rin. ³ Te ñuu ya'a konda'u ni ron, su koto ña maa rin, te chindee chituu ña rin jin ron, chi nuu maa ron, vi nuu tatatno'o ron guaa taa rin ndi'i ñu'u ya'a nagua ja skunkuu rin tno'o ni kee yu'u rin nuu ndi tata yua ron Abraham. ⁴ Te skaya kuakua'a rin ndikin tata ron na kuinio kimi ka oo andivi. Te nuu tatatno'o ron guaa kuña'a rin ndi'i ñu'u ya'a ja vi koo de, te vi koo vii vi koo va'a ndi'i ñuu na'nu ja ja'a ndikin tata ron. ⁵ Chi ni jantno'o Abraham tno'o ni ka'an rin, te ni skunkuu de nagua ni tatnuni rin ndi'i tniuu ja ni sa'a de vi ley rin —jiña'a ya.

Ni jino Isaac ñuu Abimelec

⁶ Te yun guaa ni kendoo Isaac ja ni oo de ñuu Gerar. ⁷ Te nuu ka jikan tno'o ña ñayiu ñuu yun jin de naxa kuni tna'a de jin ña'a ndeka tna'a jin de yun, te jiña'a de:

—Kua'a san kuu ña.

Chi oyu'u de ja kaxtno'o ndaa de ja ñasi'i de kuu ña, chi ni ondakani ini de axi saa watu ni vi ka'ni ña ñayiu ñuu yun ja ja'a Rebeca, chi luu ndeva'a ni ojito ña. ⁸ Su nuu ni kuna'a ja ni oo de ñuu yun, te ni oo in kiuu oo rey Abimelec ndia'a de ventana ini ve'e de, te vi sanaa ni jini de ja ndutoo ña Isaac jin ñasi'i de Rebeca. ⁹ Yun te ni kana ña Abimelec jin Isaac, te jiña'a de:

—Ña'a ya'a, chi oo ndaa ja ñasi'i ni kuu ña, te ¿nau ja ka'an ni ja kua'a ni kuu ña? —jiña'a de.

Te jiña'a Isaac:

—Saa chi ni ndakani ini san axi saa watu ni vi ka'ni ña ñayiu jin san ja ja'a ña —jiña'a de.

¹⁰ Te jiña'a Abimelec:

—¿Te nau ja sia'a kaa ja ni sa'a ña ni? Te nuu siun joo ni ka, chi ndee in tee ñuu ya'a vi kusun jin ñasi'i ni, te ja saa chi vi siki ndi'i san makisia'a ni yika kuechi ya'a —jiña'a de.

¹¹ Yun te ni tatnuni Abimelec nuu ndi'i ñayiu ñuu de yun, te jiña'a de:

—Nuu ja ndee in ni na vi ke'e tee ya'a axi ñasi'i de, te vi ka'an ndaa ndaa san ja vi kuu ni —jiña'a de.

¹² Te kuia saa ni jitu Isaac ñu'u ñuu nuu ni oo de yun, te vii ndeva'a ni kuva'a, chi maa ia Jito'o ni chindee ni chituu ña jin de. ¹³ Te ni kuu kuika de, te vi saa in kiuu in kiuu ka majinkoneva'a ka de vi guaa ndee ja ni kuu kuika ndeva'a de.

14 Te ni jinkoneva'a kua'a de ndikachi vi kua'a isndiki vi kua'a ñunde'i ni ojitu de, guaa ni ka jinkondee ñayiu filisteo ka kuu kuasun ini nuu de. 15 Te ndi'i poso ndute ja ni jate ndi tata yua de Abraham jin tee ni ka ojinokuechi nuu de na ni oo de ñuu yun, ni ka ndachitu ñayiu filisteo yun ñu'u, te ka xnaa sa'un de. 16 Yun te jiña'a Abimelec nuu Isaac:

—Vitna te kua'an ni inka ñuu, chi tu ka kuini ka san ja koo ni ya'a, chi ni jinkova'a ndeva'a ka ni saa ndi'i maa san ja ka oo san ñuu ya'a —jiña'a de.

17 Yun te kua'an Isaac ja ni jino de in chiko'i ka'nu ñuu Gerar, te yun ni jinkoo de ja ni oo de.

18 Te ni ndakate Isaac poso ndute ja ni jate ndi tata yua de nuu ni oteku ja ni ka ndachisa'u ñayiu filisteo nuu kuee ka ja ni ji'i Abraham, te nuu ni ndi'i ja ni ndakune de poso yun, te ni ndaxnani ii ni de nagua ni xnani maa ndi tata de.

19 Su nuu ni ka jate tee ka jinokuechi nuu Isaac in yau chiko'i ka'nu yun, te yun ni ka jinku'un de in poso ndute vii ja kee maa de yun. 20 Su yun te ni ka kantna'a ni'nu tee ka jito kiti ja ka oo maa ñuu Gerar jin tee ka jito kiti Isaac nuu ka jiña'a de ja poso ndute maa de kuu poso yun. Te yun guaa ni xnani Isaac poso Esek, chi ni ka kantna'a ni'nu de ja ja'a poso yun. 21 Te ni ka jate de inka poso, te vi suni ni ka kantna'a ni'nu de siki poso yun, te yun guaa ni xnani Isaac poso yun Sitna.*

22 Yun te ni kujioo de kua'an de inka lado, te yun ni ka jate tuku de inka poso, te yun guaa tu ka na

* 26:21 26:21 Sitna, kei ka'an: ka nee u'u tna'a.

tno'o kiti ini ni oo siki poso yun, guaa ni xnani de Rehobot,[†] chi ni kachi de:

—Vitna te ni jandetu Jito'o ja vi kosii inio te vi jinkoo va'o ja vi kayao ñuu ya'a —ni kachi de.

²³ Te ni kee de yun ja makaa de kua'an de ñuu Beerseba. ²⁴ Te ni skuni ña Jito'o jin de jakuaa yun, te jiña'a ya:

Maa rin kuu Dios ndi tata ron Abraham.
Te ma koyu'u ron, chi oo maa rin jin ron,
te chindee chituu ña rin jin ron,
te skaya kuakua'a rin ndikin tata ron ja ja'a ndi
Abraham,
tee ni ojinokuechi nuu rin,
jiña'a ya.

²⁵ Te yun ni sa'a Isaac in altar ja ni ndakakune'e de sivi Jito'o. Te vi maa yun ni jakin de ve'e sa'un ja ni oo de. Te yun ni ka jate tee ka jinokuechi nuu de in poso.

²⁶ Yun te ni oo in kiuu ja ni jinokuei Abimelec ka ndeka tna'a de jin tee xteku ña jin de nani Ahuzat vi Ficol tee tatnuni nuu soldado de ja ni kekuei de ndee Gerar ja mavijinkoto de Isaac.

²⁷ Te jiña'a Isaac:

—¿Nau ja vajikuei ni ja mavikikoto ña ni, te a masu ni ka ka'an u'u ña ni, te ni ka skunu ña ni ñuu ni ja vaji san? —jiña'a de.

²⁸ Te ka jiña'a tee yun:

—Saa chi ka jini ndaa san ja oo ni jin Jito'o, te ka kuini san ja na kee yu'u ni nuu ia Dios vi saa ni sein na vi kee yu'u san nuu ya, te na vi sa'o in tratu, ²⁹ ja ma sa'a ña ni in jakue'e nani ni ka

[†] **26:22** 26:22 Rehobot, kei ka'an: nuu oo jite.

sa'a ña san in java'a jin ni. Te ni in san ña ni ke'e ña jin ni, te tno'o sii ini ni ka ndatetniu ña san ja vaji ni. Su vitna te ia Dios, guaa chindee chituu ña jin ni —ka jiña'a de.

³⁰ Yun te ni sa'a Isaac in viko ja ni ka jaa ni ka ji'i de. ³¹ Te ne'e ndeva'a inka kiuu ni ka ndakoo de, te ni ka kee yu'u in in de nuu ia Dios ja ma vi sa'a tna'a de in jakue'e. Yun te ni ka ndakuanta'u nuu tna'a de ja ni ka nduu mani de, te kuano'okuei tee yun. ³² Te vi maa kiuu saa ni ndajinokuei sava tee ka jinokuechi nuu Isaac ja ni ka kaxtno'o de ja ni ka jate de inka poso, te ni ka ni'i de ndute yun. ³³ Te ni xnani Isaac poso yun Seba. Te yun guaa ni jinkonani ñuu yun Beerseba guaa ndee kiuu vitna.

³⁴ Te nuu ni jino Esaú uu xiko kuia, te ni jaka tna'a de jin Judit sesi'i Beeri, tatatno'o heteo, vi ni jaka tna'a de jin inka ña'a nani Basemat sesi'i Elón tatatno'o heteo. ³⁵ Te nduu ña'a yun guaa ni ka jiña'a kua'a tno'o suchi ini nuu Isaac vi nuu Rebeca.

27

Ni kindee Jacob javii java'a ja kuta'u Esaú nuu tata de Isaac

¹ Yun te nuu ni kuu nija'nu ndeva'a Isaac, te ni sa'u nuu de ja tu ni ondijin ka, te ni kana de Esaú seyii jakua'a de, te jiña'a de:

—Seyii rin.

Te jiña'a Esaú:

—Ya'a oo san, tata.

² Te jiña'a de:

—Vitna te ja makunija'nu sa'un rin, te tu jini rin ndee ni in kiuu ya'a te kuu rin. ³ Te yun guaa kakuiko kuji ron vi itni nuu ñu'u yutnu ndugua ron, te kua'an yuku ndusu majinka'ni in kiti yuku. ⁴ Te sava'a ron in ndei kuñu vi nagua tnaa ini maa rin, te kisia'a ron na kaa rin, nagua ja na kakanta'u rin ja'a ron nuu ia Dios ama ka ja kuu rin —jiña'a de.

⁵ Te Rebeca, chi nini gua'a ña ja siun jiña'a yii ña Isaac nuu seyii ña Esaú. Te nuu ni kee Esaú ja kua'an de yuku majinduku de kiti kaa tata de, ⁶ yun te ni ka'an Rebeca jin seyii ña Jacob, te jiña'a ña:

—Ni onini rin vitna ja ni ka'an tata ron jin ñani ron Esaú, te jiña'a de ⁷ ja na ki'in ñani ron yuku ndusu na ka'ni de in kiti yuku, te na sava'a de in ndei kaa tata ron, nagua ja kakanta'u de ñani ron jin nuu maa Jito'o ama ka ja kuu de, jiña'a de. ⁸ Te yun guaa vitna, vi se'e, te kuantno'o tno'o ja tatnuni rin. ⁹ Kua'an nuu ka oo ndixi'u jian, te kaji ron uu chivatu kueli, kiti ndatnu ka, te na sava'a rin in ndei asin, nagua tnaa ini maa tata ron. ¹⁰ Te junsia'a ron na kaa de, nagua ja na kakanta'u ña de jin ron nuu ia Dios ama ka ja kuu de —jiña'a ña.

¹¹ Su jiña'a Jacob nuu nanai Rebeca:

—Su ja jini tata san ja ñani san Esaú, chi ixi ninii de, te sein, chi tuu. ¹² Te nuu saa vatu ni na ke'e ña de, te kuni de ja chia xnda'u san de, te xtau tnia'a ña de jin san nuu tniuu ja kakanta'u ña de nuu ia Dios —jiña'i.

¹³ Te jiña'a nanai nui:

—Ma yu'u ron, vi seyii, na kuiso siki maa rin tnia'a yun, te maintno'o kuu ja kuantno'o tno'o ka'an rin, te majinkuaka kiti ni tatnuni rin —jiña'a ña.

¹⁴ Yun te ni ja'in ni jinkuakai ti, te ni jiña'i ti nuu nanai ja ni sava'a ña in ndei kuñu ti vi nagua tnaa ini maa tatai. ¹⁵ Yun te ni tau Rebeca sa'un vii ka seyii jakua'a ña Esaú ja ka ova'a ve'e ña, te ni skui'nu ña seyii lule ña Jacob. ¹⁶ Te ni tniutuu ña ñii chivatu kueli yun, nagua sukun nda'a Jacob vi sukuin nuu tu na ixi ni kana. ¹⁷ Te ni jiña'a ña ndei vi xtaa vixin ja ni sava'a ña yun nuu Jacob.

¹⁸ Yun te kua'in ja ni kiui nuu oo tatai, te jiña'i: —Tata.

Te ni ka'an Isaac:

—Ne'e, se'e. Ya'a oo rin. ¿Ndee seyii rin kuu ron? —jiña'a de.

¹⁹ Te jiña'a Jacob nuu yuai:

—Maa san kuu Esaú seyii jakua'a ni, vi tata. Ya'a makisia'a san ndei ni sava'a san, nagua ni ka'an ni. Te ndakoo ni vitna, te kaa ni ndei kiti yuku ja ni ja'ni san, nagua ja kakanta'u ni nuu ia Dios ja ja'a san —jiña'i.

²⁰ Yun te jiña'a Isaac nuu seyii de:

—¿Naxa ni sa'a ron, vi se'e, ja nase ñama ni ni'i ron ti? —jiña'a de.

—Saa, vi tata, chi maa Jito'o, ia kuu Dios maa ni, ni sa'a ja ni kenta ni ti nuu san —jiña'a Jacob.

²¹ Te jiña'a Isaac nuu Jacob:

—Kinde'e yatni ka, vi se'e, te na skaka nda'a ña rin, nagua ja kuni rin a ndija ja seyii rin Esaú kuu ron axi ña'a —jiña'a de.

²² Yun te ni jintna'a ña Jacob jin tatai Isaac, te ni skaka nda'a ña de, te jiña'a de:

—Tno'o ka'an ya'a guaa na ka'an Jacob ka'an, su chi sukun nda'a ya'a, chi sukun nda'a Esaú kuu —jiña'a de.

²³ Te tu ni ndakuni ña de, chi ja siun oo kua'a ixi nda'i, nagua kaa nda'a ñani Esaú, te ni jikanta'u de nuu ia Dios ja ja'i. ²⁴ Te ni jikan tno'o tuku de jin:

—¿A ndija ja maa ron kuu vi Esaú? —jiña'a de.

—Maa san kuu, tata —jiña'a Jacob.

²⁵ Yun te jiña'a tuku Isaac:

—Nuu saa te tnaa ndei kiti yuku ja ni sava'a ron jian na kaa rin, vi se'e, nagua ja kakanta'u rin nuu ia Dios ja ja'a ron —jiña'a de.

Saa te ni tnaa Jacob ndei ni jaa tatai vi ni jiña'i nduxi uva ja kuu vinu ni ji'i de. ²⁶ Yun te jiña'a tatai Isaac:

—Vitna te kinde'e, vi se'e, te chitu jiki nuu rin —jiña'a de.

²⁷ Te nuu ni jintna'a ña Jacob ja ni chitui nuu tatai, te ni jini de xiko sa'uin, te ni jikanta'u de nuu ia Dios ja ja'i jin tno'o ya'a:

Ya'a ndia vi ja'an xiko kaji ron, vi se'e, chi ja'an ron nagua ka ja'an xiko ita oo nuu yuku ja ni sa'a vii sa'a va'a Jito'o.

²⁸ Te maa ia Dios na skuun yuyu sau ndee andivi nuu ñunde'i jitu ron, te na kokuva'a vii ndeva'a triu ron vi na koneva'a kua'a ron nduxi uva.

²⁹ Te na vi kokunukuechi ndi'i ñayiu nuu ron,

te ndi'i ñuu na'nu na vi kindei na vi kititi nuu ron.

Suu ron guaa kokuu jito'o ndi'i ñani ron,
te ndi'i se'e nana ron na vi kindei vi kititi nuu ron.

Te na tau tnia'a ñayiu kane'e ña jin ron
te na koo vii koo va'a ñayiu ka'an va'a ja ja'a ron,
jiña'a de nuu ni jikanta'u de ja ja'i.

³⁰ Yun te nuu ni ndi'i ni jikanta'u ña Isaac jin Jacob, te vi inka ni ndee Jacob nuu oo tatai. Yun te ni ndajino ni ñani Esaú jin kiti yuku ja ni ja'ni de yun. ³¹ Te suni ni sava'a de ndei kuñu kiti yuku ni ja'ni de yun, te nee de ni jino de nuu oo tata de, te jiña'a de:

—Ndakoo ni tata, te kaa ni joo ndei kuñu yuku ja ni ja'ni san nuu ni ja'an san yuku, nagua ja kakanta'u ña ni nuu ia Dios —jiña'a de.

³² Yun te jiña'a tata de Isaac:

—¿Te na in kuu ron?

—Maa san kuu Esaú seyii jakua'a ni, vi tata —jiña'a de.

³³ Yun te vi ni ndandiki tete'a de, te jiña'a de:

—Nuu saa te na in kuu ja ni kii ya'a, te nee ndei kuñu yuku, te vi jandaa ja ni tnaa, te ni jaa ndi'i rin ama ka ja kee ron. Te ja ni jikanta'u rin ja ja'i, guaa tee vii tee va'a kokui —jiña'a de.

³⁴ Te nuu ni jini so'o Esaú ja siun jiña'a tata de, te ni kana nda'i de vi kana jaa kuiti de ja u'u ndeva'a tna'u ini de, te jiña'a de:

—Suni kakanta'u tna ni ja ja'a san nuu ia Dios, vi tata yua san —jiña'a de.

³⁵ Te jiña'a tata de:

—¿Naxa sa'a rin, vi se'e, te ni kii ñani ron ni xnda'u ñai, te kua'in jin ja kuta'u kundetu ron nuu ia Dios? —jiña'a de.

³⁶ Yun te jiña'a Esaú:

—Nase gua'a ni ka kii ini ni ja ni ka xnani ni jin Jacob, su vi ya'a ni jino uu jichi ja kindei ja kuta'u san, chi jaxtnañu'u ni kindei nuu san ja ni jinkoneva'a ndai ja sui ni nduu suchi jakua'a ja kuni mani gua'a ka ni jin, te vitna ni kindei nagua kuta'u san nuu ni jin nuu ia Dios —jiña'a de.

Yun te ni jikan tno'o de tata de:

—¿A vi tu sa'un ka nagua tava'a ni ja kuta'u san, vi tata? —jiña'a de.

³⁷ Yun te jiña'a Isaac:

—¿Nagua kuu ka ja taa rin, vi se'e, te ja ni sa'a ka'nu rin ñani ron ja kokui jito'o ron vi ni jiña'a rin ja ndi'i ñani ron vi kokunukuechi nui, vi ni jiña'a rin ja maa ia Dios na chindee chituu ña jin, te koneva'a kua'i triu vi nduxi uva? ¿Te vitna nagua kuu ka ja sa'a rin jin ron, vi se'e? —jiña'a de.

³⁸ Yun te ni jikan tno'o Esaú tata de:

—¿A vi tu sa'un ka visi ja invaa ka tno'o kakanta'u ni ja ja'a san nuu ia Dios, vi tata? —jiña'a de. Te ni kana nda'i jaa de.

³⁹ Yun te ni ka'an tata de Isaac, te jiña'a de:

Vitna, vi se'e, te ma koo ron nuu ñunde'i ja kuva'a,
te ni ma koo ron nuu yuyu sau ja skuun ia Dios ndee andivi.

⁴⁰ Te jin yuchi kani ron guaa ni'i ron ja kaa ja ko'o ron ja koteku ron.

Te kokunukuechi ron nuu ñani ron,
su kiuu na kundakui maa ron te kujioo ron nui
te ma kokunukuechi ka ron,
jiña'a de.

Ni jino yu'u Jacob nuu ñani Esaú

⁴¹ Yun te ni ka'an u'u ña Esaú jin Jacob ja ja'a ja ni jikanta'u gua'a ña tata de nuu ia Dios jin ñani de, te ni ndakani ini de jin anu de ja konee ña de, te kiuu na kuu tata de, te ka'ni ña de ja siun ni sa'a ñai, ni ndakani ini de. ⁴² Te ni ka ndakani nuu Rebeca ja siun ndakani ini seyii jakua'a ña Esaú. Te ni kana ña Jacob seyii lule ña, te jiña'a ña nui:

—Ndakani ini ñani ron Esaú ja ka'ni ña de jin ron nagua ja kendoo sii ini de ja siun ni sa'a ron. ⁴³ Te yun guaa vitna, vi se'e, te kuantno'o tno'o ka'an rin, ndakoo te kunu yu'u kua'an ve'e kua'a rin Labán ja oo ñuu Harán. ⁴⁴ Te yun ni koo ron ndee saa kuia guaa ndee na ya'a ini ñani ron jin tno'o kiti ini, ⁴⁵ guaa ndee na naa ini de ja kiti ini de ja ni sa'a ni kuu ron de. Te saa tetniuu rin ja vi ndajakuaka ña jin ron vi ja ma skunaa ña rin jin nduu ron invaa ni kiuu —jiña'a ña.

⁴⁶ Yun te jiña'a Rebeca nuu Isaac:

—Ja ni tunini sa'un san maa san ja ja'a ñasi'i se'o Esaú ja ka kuu tatatno'o heteo ya'a. Te nuu vi suni in suchi si'i tatatno'o heteo na kuaka tna'a jin se'o Jacob, nagua ka ndaa sesi'i ñayiu ñuu ya'a, ¿vi nagua jiniu'u ja koteku san? Vi kuu ka ja na kuu san —jiña'a ña.

28

¹ Yun te ni kana ña Isaac jin Jacob, te ni jikanta'u de nuu ia Dios ja ja'i, te ni tatnuni de nui, te jiña'a de:

—Ma kuaka tna'a ron jin ñasi'i ñuu Canaán ya'a. ² Chi ndakoo te kua'an ñuu Padan-aram, ve'e tata ja'nu ron Betuel, yua nana ron, te yun kuaka tna'a ron jin ndee in sesi'i xtoo ron Labán, kua'a nana ron. ³ Te maa ia Dios ja ndi'i ni ja kuu sa'a ya na sa'a vii sa'a va'a ña ya jin ron, te na sa'a ya ja na vi kaya kua'a ndikin tata ron, te ne'u ron na kekuei kua'a ndeva'a ñuu na'nu. ⁴ Te ia Dios na ndasa'a vii ndasa'a va'a ña jin ron vi jin tatatno'o ron nagua ni sa'a ya tata ja'nu ron Abraham, nagua ja na sa'a jajin ron ñunde'i nuu ka oo vitna ja ni jiña'a ia Dios nuu ndi tata rin Abraham —jiña'a de.

⁵ Saa ni kuu ja ni tetniuu Isaac se'e de Jacob ja kua'in ñuu Padan-aram ve'e Labán seyii Betuel, tee kuu tatatno'o arameo, kua'a Rebeca, nana Jacob vi Esaú. ⁶ Te ni jini Esaú ja ni jikanta'u tata de ja ja'a Jacob, te ni tetniuu ña de ja kua'in ñuu Padan-aram nagua ja yun ndukui ñasi'i, te suni ni jini de ja nuu ni jikanta'u Isaac ja ja'a Jacob, te ni tatnuni de nui nuu jiña'a de: “Masu ja kuaka tna'a ron jin ñasi'i ñuu Canaán ya'a”.

⁷ Te ni jantno'o ña Jacob jin tatai vi nanai, te kua'in ñuu Padan-aram. ⁸ Saa te ni kutnuni ini Esaú ja tu jinkuaan ini ña tata de Isaac jin ñasi'i ñuu Canaán. ⁹ Te yun guaa ni ja'an de ve'e Ismael seyii ndi tata ja'nu de, te ni jaka tna'a de jin sesi'i tee yun suchi nani Mahalat, kua'a tee

nani Nebaiot. Te siin ka kuu uu ña'a ñuu Canaán ja ndeka de ndee ama ka.

Ni skuni ña Jito'o jin Jacob

¹⁰ Yun te ni kee Jacob ñuu Beerseba, te kua'in ichi ñuu Harán. ¹¹ Su sagua ichi ni ni kentai te ni ñini sa'un, guaa yun ni ni ndoi, te ni ki'in in yuu oo yun ni chi'i xini, te jinkotui ja ni kixin.

¹² Te yun ni jani ja ni jini in escalera nukuiin guaa ndee nuu ñu'u ya'a, te yituu xtuu tnu ndee ndika andivi. Te yun makakuei vi manukuei ia ka jinokuechi nuu maa Dios nuu escalera yun.

¹³ Te yun ni jini maa Jito'o, ja oo ya ndee siki escalera yun, te jiña'a ya:

—Maa rin kuu Jito'o Dios tata ja'nu ron Abraham vi Dios tata ron Isaac. Te ñu'u nuu katuu ron vitna ñu'ni guaa taa rin nuu maa ron vi nuu tatatno'o ron. ¹⁴ Chi sa'a rin ja vi kaya kua'a ndeva'a tatatno'o ron na kuinio ñuyaka ñu'u, te vi kutenuu ichi nuu ron vi ichi yata ron, ichi nda'a kua'a ron vi ichi nda'a satni ron, te vi ndi'i ñayiu vi koo vii vi koo va'a nuu ñuyiu ya'a ja ja'a ndikin tata ron. ¹⁵ Te oo maa rin jin ron, te koto ña rin ndeni nuu ni kuu ja ki'in ron, te chindee chituu ña maa rin ja ndajiokuiin ron ñuu ya'a, chi ma xndendoo ña rin guaa ndee na skunkuu rin ndi'i tno'o ni ka'an rin nuu ron —jiña'a ya.

¹⁶ Saa te ni ndoto Jacob nuu jani yun, te ni ndakani ini: “Vi ja ndaa kuiti ja ya'a oo Jito'o, te tu jinio”, ni ka'in.

¹⁷ Yun te ni yu'i, te ni ndakani ini: “Nase nde'e ioo kaa ya'a, tu na in guaa kuu ka, chi ve'e Dios nuu kuu ye'e andivi kuu”, ni ka'in.

18 Te ne'e ndeva'a ni ndakoo Jacob inka kiuu, te ni ki'in yuu ja ni yi'i xini nuu ni kixin yun, te ni jani ndichi ja na kokuu in seña, yun te ni ki'in texe'en te ni joso ndosoi siki yuu yun. 19 Te ni xnani yun Betel visi Luz ni onani ñuu yun jaxtnañu'u. 20 Yun te ni kee yu'u Jacob nuu ia Dios, te ni ka'in: "Nuu ja na koo ia Dios jion, te na koto na kuni ña ya ichi ki'on, te na taa ya ja kaa ja ko'o vi ja koo ndi'i ja koo namao, 21 te na koto ña ya ja ndejioo vii ndejioo va'o ve'e tata yuao, te ja saa chi Jito'o kokuu Dios mao. 22 Te yuu ja ni janio ya'a kokuu seña ja ya'a kuu ve'e ia Dios. Te ndi'i ja taa ya ja koneva'o kokene'e sion uxi ja ciento ja ni'o yun kosoko nuu maa ya", ni ka'in.

29

Ni jinokuechi Jacob nuu xtoo de Labán

1 Yun te ni ki'in ichi Jacob kua'in ja ni jinoi in ñuu oo ichi nuu kana nikandii. 2 Te ichi kua'in yun ni jini oo in poso, te yun ja ka oo uni taju ndikachi, te ka ndetu tee ka jito ti yun nuu oo poso yun ja vi ko'o kiti de ndute, chi yisa'u in kava ka'nu ndeva'a yu'u poso yun. 3 Te yun ni ka okututu ndi'i kiti ka jika yuku yun, te ndee nuu ka ndanitna'a ndi'i maa tee ka jito kiti yun, saa te ka kundee de ka xtajioo de yuu ndesi yu'u poso yun ja ka tau de ndute ka sko'o de ndikachi de, te nuu ndi'i ka ji'i ti ndute, te ka ndakasi ii ni de kava yu'u poso yun. 4 Yun te jiña'a Jacob nuu tee ka jito kiti yun:

—¿Ndenu ka kuu ñuu ni, vi ñani?

Te ka jiña'a tee yun:

—Ñayiu ñuu Harán ka kuu san, vi ñani.

⁵ Te jiña'i:

—¿A ka jini ni Labán seyii Nacor, vi ñani?

Te ka jiña'a tee yun:

—Ka jini san de, ñani.

⁶ Te jiña'i:

—¿A kukueni oo de joo, vi ñani?

Te ka jiña'a tee yun:

—Kukueni oo de joo, ñani. Aan, tu guaa sesi'i de Raquel vaji jin ndikachi de yun —ka jiña'a de.

⁷ Te jiña'i:

—Su oo ne'e ndeva'a, te chia'an ka ja jino ore ja vi nukova'a ti, tu vi sko'o ni ti ndute, te kua'ankuei ni jin ti na vi kaa ka ti joo ka, vi ñani —jiña'i.

⁸ Te ka jiña'a de:

—Ma kuu ja vi ndakune san, chi guaa ndee vi ndututu ndi'i tee ka jito ndikachi ya'a, te saa kuu ja vi xtajioo san kava ndesi yu'u poso ya'a, saa saa kuu ja vi tau san ndute vi ko'o ti, vi ñani —ka jiña'a de.

⁹ Te vi nini ka ndatno'o Jacob jin tee ka jito kiti yun, te ni jino ni Raquel jin ndikachi tatai, chi sui ni ojito ti. ¹⁰ Te nuu ni jini ña Jacob jin Raquel, sesi'i Labán, kua'a nanai ja ni jinoi jin ndikachi tatai, te vi jinoi ni xtajioi kava ndesi yu'u poso yun, te ni taui ndute ni ka ji'i ndikachi Labán, kua'a nana si'i. ¹¹ Yun te ni chitu Jacob nuu Raquel, te ni nda'i jai. ¹² Te ni ndakani Jacob nuu Raquel ja xtoi kuu tata suchiun, chi se'e Rebeca kui, jiña'i. Yun te ni jino suchi si'i yun ni nukani nuu tatai.

¹³ Te nuu ni jini Labán ja ndakani sesi'i de ja Jacob, seyii kua'a de Rebeca kui, te ni jino de ni nutna'a ña de, te ni ndakanu ni'nu ña de vi ni chitu de jiki nui, te ni ndakuaka ña de ve'e de. Te yun ni ndakani ndi'i nagua ni ndo'i nuu Labán.

¹⁴ Yun te jiña'a Labán:

—Vitna te ni jini ndaa ndaa rin ja yiki rin jin kuñu rin kuu ron —jiña'a de.

Te ni oo Jacob jin de in yoo mimi'i. ¹⁵ Yun te jiña'a Labán nuu Jacob:

—¿A vi chia sajin rin kuu ron, te kokunukuechi uun ron nuu rin? Ka'an nagua kuu ja kuini ron ja kokuu ya'u ron, te na kotniuya'u ña rin —jiña'a de.

¹⁶ Te Labán, chi ni oneva'a de uu sesi'i de. Suchi jakua'a ka ni onani Lea, te suchi lule ka ni onani Raquel. ¹⁷ Te Lea, chi nda'u ni ni oñu'u nduchi nui, su Raquel chi luu ndeva'a ni ojitoi, te gua'a ni ona'i. ¹⁸ Te Jacob, chi ni ojio'o ndeva'i Raquel, te yun guaa jiña'i:

—Kunukuechi san nuu ni uja kuia, te taa ni sesi'i ni Raquel, suchi lule jian, na kuaka tna'a jin san —jiña'i.

¹⁹ Yun te jiña'a Labán:

—Kuu ni nuu saa, gua'a ka kuu ja na taa rin jin nuu ron, masu ja kuña'a rin jin nuu in tee inka ñuu, te kendoo na vi satniuo nuu saa —jiña'a de.

²⁰ Saa ni kuu ja ni jinokuechi Jacob nuu Labán uja kuia ja ja'a Raquel, te vini ña ni jini tnuni ja ni jika kiuu, chi ni okutoo ndeva'a ñai.

²¹ Yun te nuu ni jino uja kuia, te jiña'a Jacob nuu Labán:

—Kuni mani ña ni joo sesi'i ni na vi kuaka tna'a jin san, chi ja ni jino kiuu ni ka janio —jiña'i.

²² Yun te ni ka'an Labán ndi'i ñayiu ka oo jin de ñuu yun, te ni sa'a de in viko tnanda'a. ²³ Su yun te nuu ni kunee, te ni jaka de sesi'i de Lea, te ni jinsia'a de jin nuu Jacob, te ni nitna'a de jin. ²⁴ Te ni jiña'a Labán ña'a jinokuechi nuu maa de nani Zilpa ja kokunukuechi ña nuu sesi'i de Lea. ²⁵ Te ndee nuu ni tuu inka kiuu, saa ni jini Jacob ja Lea kuu ña. Yun te ni ka'an kuechi de nuu Labán, te jiña'a de:

—¿Nau ja saa sia'a kaa ja ni sa'a ña ni? ¿A masu ni jinokuechi san nuu ni ja ja'a Raquel? ¿Te nau ja ni xnda'u ña ni? —jiña'a de.

²⁶ Yun te jiña'a Labán:

—Saa chi tu ka sa'a san siun ñuu san ya'a ja xna ka suchi lule viko skuaka tna'a san saa suchi ka'nu. ²⁷ Su skunkuu ni jin sesi'i san semana ya'a, te suni taa san suchi lule ya'a nuu ja kachi maa ni ja kunukuechi ka ni nuu san uja ka kuia —jiña'a de.

²⁸ Yun te saa ni sa'a Jacob, te nuu ni skundi'i semana yun jin Lea, te ni jiña'a Labán sesi'i de Raquel ja ni jaka tna'a ña jin Jacob. ²⁹ Te ni jiña'a Labán ña'a jinokuechi nuu maa de nani Bilha ja kokunukuechi ña nuu sesi'i de Raquel. ³⁰ Te suni ni nitna'a de jin Raquel, te ni okutoo ndeva'a ka ña de jin ña saa Lea, visi ni satniuu ka de uja ka kuia nuu xtoo de Labán ja ja'a ña.

Ni ka jinkoo seyii Jacob

³¹ Su ni jini Jito'o ja kuxiko ini de Lea, te ni sa'a ya ja ni ka oo se'e ña. Su Raquel, chi tu ni kuu ja koo se'e ña. ³² Yun te ni jinku'un lulu Lea, te suchi yii kui nuu ni kakui, guaa ni xnani ña jin Rubén,* chi ni kachi ña:

—Ni jini Jito'o ja kusuchi inio, guaa ni kunda'u ini ña ya. Vitna te kokutoo ña yio, chi ni jinkoo se'o —ni ka'an ña.

³³ Te ni junku'un tuku lulu ña, te ni kaku inka seyii ña, te ni xnani ña jin Simeón,† chi ni kachi ña:

—Ni jini so'o Jito'o ja ka sa'a xiko ña jion, te yun guaa ni taa ya inka seyio —ni ka'an ña.

³⁴ Yun te ni junku'un tuku lulu ña inka jichi, te ni kaku inka seyii ña, te ni xnani ña jin Leví,‡ chi ni ka'an ña:

—Vitna guaa vi nitna'a nio jin yio, chi ni kuu uni seyio jin de —ni ka'an ña.

³⁵ Te ni junku'un tuku lulu ña inka jichi, te ni kaku inka seyii ña, te ni xnani ña jin Judá,§ chi ni kachi ña:

—Vitna guaa ndakuanta'uo nuu Jito'o ja ni taa ya se'o —ni ka'an ña.

Saa te tu ni oo ka se'e ña.

30

¹ Te nuu ni jini Raquel ja tu na se'e ña oo jin Jacob, te ni kuu kuasun ini ña nuu ku'u ña, te jiña'a ña nuu Jacob:

* **29:32** 29:32 Rubén, kei ka'an: kondia'a ni ja oo in seyii.

† **29:33** 29:33 Simeón, kei ka'an: ni onini. ‡ **29:34** 29:34

Leví, kei ka'an: ni nitna'a. § **29:35** 29:35 Judá, kei ka'an: ndakuanta'uo.

—Kuini san ja sa'a ni se'e san axi nuu ja tuu, te kuu san —jiña'a ña.

² Yun te ni kiti ini Jacob nuu Raquel, te jiña'a de:

—¿A Dios kuu sein ka'an ni ja kokindee san ja koo in se'e ni? —jiña'a de.

³ Te jiña'a ña:

—Nuu saa te ya'a oo Bilha, suchi jinokuechi nuu san, te kusun ni jin nagua ja na koo se'i jin ni, te vi nuu jiti san na kua'nui, te saa nagua koo se'e san ja ja'i —jiña'a ña.

⁴ Yun te ni jiña'a ña Bilha suchi jinokuechi nuu maa ña ja kokuu ñasi'i ña Jacob, te ni ka nitna'a de jin. ⁵ Te ni junku'un lulu Bilha guaa ni kaku in seyii jin Jacob. ⁶ Yun te ni ka'an Raquel:

—Dios, chi ia ja'nde ndaa kuechi kuu ya, guaa ni onini ya tno'o ni jikanta'uo, te ni taa ya in se'o —ni ka'an ña.

Yun guaa ni xnani ña jin Dan.* ⁷ Yun te ni junku'un tuku lulu Bilha, ña'a jinokuechi nuu Raquel, te ni kaku seyii kuu uu ña jin Jacob. ⁸ Te ni ka'an Raquel:

—Jin Dios ni satniuo te ni kundo siki ku'o, te vitna chi ni ja'nuo ña —ni ka'an ña.

Yun guaa ni xnani ña jin Neftalí.†

⁹ Su nuu ni jini Lea ja tu ka na se'e ña oo, te ni jiña'a ña Zilpa, suchi jinokuechi nuu ña, ja kokuu ñasi'i ña Jacob. ¹⁰ Saa te ni oo in seyii Zilpa jin Jacob, suchi jinokuechi nuu Lea. ¹¹ Te ni ka'an Lea:

—jNase guaa ta'uo nuu ia Dios!

* **30:6** 30:6 Dan, kei ka'an: ja'nde ndaa kuechi. † **30:8** 30:8 Neftalí, kei ka'an: jaxin tna'a.

Te ni xnani ña jin Gad.‡ 12 Yun te ni kaku inka seyii Zilpa, ña'a jinokuechi nuu Lea, jin Jacob.

13 Te ni ka'an Lea:

—¡Kusii inio! Chi ñasi'i ji'on vi kachi, “¡nase sii ini oo ña!”, vi ka'an ña.

Te ni xnani ña jin Aser.§

14 Yun te ni oo in kiuu ni ja'an Rubén yuku mamaa yoo te'nde triu, te ni ni'i kiti vixin yuku ka xnani mandrágora, guaa nei ti ni ndajinoi, te ni jiña'i ti nuu nanai Lea. Te nuu ni jini Raquel kiti vixin yuku yun, te jiña'a ña:

—Jikanta'u san, vi ku'u, kuni mani tna ña ni uu kiti vixin nee se'e ni jin san —jiña'a ña.

15 Su yun te jiña'a Lea:

—¿A vi masu ja vavi'i kuu jini ni ja ni kindee ni yii san ja vi suni ka'an ni ja ki'in ni jin kiti vixin ni ni'i se'e san? —jiña'a ña.

Yun te jiña'a Raquel:

—Vatu ka nuu saa, te kuni mani ña ni uu kiti vixin ni ni'i se'e ni, te kusun maa ni jin de jakuaa vitna —jiña'a ña.

16 Te nuu ni ndajino Jacob ja ni ja'an de yuku nuu mañini sua'a, te ni kee Lea ja ni nutna'a ña jin de, te jiña'a ña:

—Ne'e ni na vi ndanitna'o jakuaa vitna, chi ni kinuu ña san jin uu kiti vixin ja ni ni'i se'e san —jiña'a ña.

Te ni ka kixin de jin ña jakuaa yun. 17 Te ni onini ia Dios ja ni jikanta'u ña nuu ya, guaa ni jinku'un lulu ña, te ni kaku se'e kuu u'un ña jin Jacob. 18 Te ni ka'an ña:

‡ 30:11 30:11 Gad, kei ka'an: nase ta'u. § 30:13 30:13 Aser, kei ka'an: kusii ini.

—Dios ni tniuya'u ña jion inka se'o, chi vi chia ni jiña'o ña'a jinokuechi nuo ja ni kixin jin yio —ni ka'an ña.

Yun guaa ni xnani ña jin Isacar.* 19 Yun te ni junku'un tuku lulu Lea, te ni kaku se'e kuu iñu ña jin Jacob. 20 Te ni ka'an Lea:

—Dios ni skuta'u ña in jayiñu'u vitna, te koo ni yio jion, chi ni kuu iñu se'o jin de —ni ka'an ña.

Yun guaa ni xnani ña jin Zabulón.† 21 Yun te saa ni kaku in sesi'i ña, te ni xnani ña jin Dina. 22 Yun te ni ndaka'an ña ia Dios jin Raquel, te ni onini ya ja ni jikanta'u ña, te ni jandetu ya ja kuu koo se'e ña. 23 Te ni junku'un lulu ña, te nuu ni kakui, te ni ka'an ña:

—Dios ni kindee ja kanoo ni oo jion —ni kachi ña.

24 Te ni xnani ña jin José,‡ chi ni kachi ña:

—A ma kuantu ndia'a maa Jito'o, te taa ya inka se'o —ni ka'an ña.

Ni kaya kiti Jacob

25 Yun te nuu ni skaku Raquel lulu ña José, te jiña'a Jacob nuu tata xiso de Labán:

—Ndatetniuu ña ni joo na no'o san, chi no'o san ñuu san, ka'an san. 26 Taa ni ñasi'i san vi se'e san nagua ja na no'o san jin ndi'i, chi ja jini maa ni ja ja'a ñasi'i san vi se'e san guaa ni jinokuechi san nuu ni, te kuandetu ni na no'okuei san —jiña'a de.

27 Yun te jiña'a Labán nuu de:

* **30:18** 30:18 Isacar, kei ka'an: ndatniuya'u ña. † **30:20** 30:20 Zabulón, kei ka'an: jayiñu'u. ‡ **30:24** 30:24 José, kei ka'an: taa ka Dios.

—Sa'a ni jandiuxi, kendoo ni na vi koo kao, chi ni kutnuni ini san ja Jito'o chindee chituu ña jin san ja ja'a ni.

²⁸ Te jiña'a ka de:

—Ka'an ni nagua kokuu ya'u ni, te na tniuya'u ña san —jiña'a de.

²⁹ Yun te jiña'a Jacob:

—Ja na'a maa ni naxa jinokuechi san nuu ni vi naxa jito san kiti ni. ³⁰ Chi joo ni ti ni oneva'a ni nuu ni kee san, su Jito'o ni chindee ni chituu ña jin ni, te ni kaya ndeva'a ti ja oo san. ¿Su na kiuu saa jinkondee san ja satniuu maa san ja ni'i san ja kokuu san jin ñayiu ve'e san? —jiña'a de.

³¹ Te jiña'a Labán:

—¿Su nagua kuu ja taa san?

—Tu nagua taa sa'un ni —jiña'a Jacob— Su nuu ja kachi ni in ja na kakan san, te kokoto ni san kiti ni. ³² Kuandetú ni vitna na kiondita san ne'u kiti ni, te na tasiin san ndi'i lelu kueli kiti pintu vi kiti saka tna'a ixi vi kiti ndiñua'a, te suni saa ni na sa'a san jin ndixi'u. Te kiti yun na kokuu ya'u san. ³³ Saa te kuni ni ja teyii ndaa kuu san, te xtnee ja kii maa ni kondia'a ni kiti kuu ya'u san. Te ndi'i kiti tu pintu axi tu ndiñua'a kuu ndixi'u axi lelu ja junku'un ni ne'u kiti san, saa te kachi ni ja ni su'u ña san —jiña'a de.

³⁴ Yun te jiña'a Labán:

—Vatu ka nuu saa, saa na kokuu nagua ka'an ni. ³⁵ Te vi kiuu saa ni sa'a siin Labán ndi'i chivatu vi ndixi'u si'i kiti ka oteku na'nu vi kiti pintu vi ndixi'u kiti saka tna'a tekú jin ndi'i ndikachi ndiñua'a vi kiti ndi tnee kuijin, te ni jiña'a de ti ja vi koto seyii de ti. ³⁶ Yun te ni

tetniuu jika de Jacob ja ni jika de uni kiuu, saa ni kenta de nuu ni ojito de sava ka kiti Labán.

³⁷ Yun te ni nduku Jacob tnu álamo vi tnu avellano vi tnu kastaño, te ni ja'nde de nda'a kuii tnu, yun te ni savii de soo tnu ja ni ndatuu kuñu kuijin tnu yun. ³⁸ Yun te ni ojani de yutnu ni savii de yun yu'u kañu nuu ka ji'i ti ndute nuu ka kututu ti, te yun ni ka otatna'a ti nuu ka ji'i ti ndute yun. ³⁹ Te yun ni ka oni'i se'e ti nuu nukuiin yutnu yun, guaa ni ka okaku kiti ka ndee letra yika ti vi kiti pintu vi kiti saka tna'a teku vi ndinuu ni nuu teku ka kaku jin ti. ⁴⁰ Te ni otasiin Jacob lelu ka oteku ja kokuu kiti maa de, te lelu ndiñua'a kokuu kiti Labán. Te ni osa'a siin de kiti maa de, guaa ni ka ojika siin ti jin kiti Labán. ⁴¹ Te vi nasaa jichi ja ni ka otatna'a ndikachi ka na'a gua'a ka, te ni ojani Jacob yutnu ni savii de yun nuu ka oji'i ti ndute, nagua ja na vi kondia'a ti yutnu yun nuu ka ni'i se'e ti. ⁴² Su nuu jinokuei ndikachi ka na'a nda'u ka, te tu ni ojani de tnu. Yun guaa kiti ka ndaa nda'u ni ka okuu kiti Labán, te kiti gua'a ka ni ka okuu kiti Jacob. ⁴³ Saa te ni kuu kuika ndeva'a de, chi ni oneva'a kua'a de ndikachi vi kameyu vi mentu vi teyiy vi ñasi'i ja ni ka ojinokuechi nuu de.

31

Ni ndajiokuiin Jacob ñuu Canaán

¹ Yun te ni jini so'o Jacob ja ka kani se'e Labán kuentu nuu ka ka'an de:

—Jacob, chi vi ni sa'a jajin ndi'i de ja ni oneva'a yuao, te jin kuenta yuao guaa ni ni'i de ja ni kuu kuika de —ni ka ka'an de.

² Te suni ni jini de ja ñayi'u sa'a Labán ja tu ka'an mani gua'a ka ña de, nagua ni osa'a de ndee nuu inka ni jino ni de. ³ Yun te jiña'a Jito'o nuu Jacob:

—Ndajiokuiin kuano'o ñuu ron nuu ka oo yua ron vi tna'a kuikin ron, te koo maa rin jin ron —jiña'a ya.

⁴ Yun te ni kana ña Jacob jin ñasi'i de Raquel vi Lea ndee yuku nuu ka oo ndikachi yun. ⁵ Te jiña'a de:

—Jini san ja yua ni, chi tu ka'an mani gua'a ka ña de jin san, nagua ni osa'a de ndee nuu inka ni kee san. Su ia Dios, tata yua san, chi tu xndendoo ña ya, chi oo ni ya jin san. ⁶ Te ka ndia'a nuu maa ni ja nduku ndee ndeva'a san ja jinokuechi san nuu tata yua ni. ⁷ Te yua ni, chi nino'o ni xnda'u ña de jin san, te vaa ja ni jino uxi jichi ja ndasama de ya'u san. Su ia Dios, chi tu jandetu ya ja sa'a ña de in jakue'e. ⁸ Chi nuu ni oka'an de: “Kiti ka ndaku pintu kokuu ya'u ni”, yun te vi ndi'i ndikachi ni ka oskaku lelu pintu. Axi nuu ni oka'an de: “Kiti kaa ndee letra yika kokuu ya'u ni”, yun te vi ndi'i ndikachi ni ka oskaku lelu ka ndee letra yika ti. ⁹ Saa ni kuu ja ni kindee ia Dios kiti yua ni, te ni ndataa ya ti nuu san. ¹⁰ Te ja ni kuu in jichi guaa maa yoo ka tatna'a ndikachi kuu, te ni jani san ja ni ndanenuu san, te ni jini san ja ndimaa kiti ka ndee letra yika vi kiti pintu vi kiti saka tna'a teku ka kuu kiti yii ja ka taa ña jin kiti si'i yun. ¹¹ Te nuu jani yun ni

kachi ia jinokuechi nuu Dios: “Jacob”. Te jiña'a san: “Ya'a oo san”. ¹² Te ni kachi ya: “Kondia'a gua'a te kuni ron ja kiti yii ka tatna'a jin kiti si'i ya'a, chi ndimaa kiti ka ndee letra yika vi kiti pintu vi kiti saka tna'a tekú ka kuu ti, chi ja ni jini ndi'i rin nagua sa'a ña Labán jin ron. ¹³ Chi maa rin kuu Dios ja ni skuni ña Betel nuu ni joso ron texe'en siki in yuu, te yun ni kee yu'u ron nuu rin. Vitna te ndakoo, te ndee nuu ñuu ya'a, te kuano'o ñuu ni kaku ron”, kachi ya —jiña'a de nuu nduu ñasi'i de.

¹⁴ Yun te ka jiña'a Raquel jin Lea:

—Suní sein, chi tu nagua ka neva'a ka san ve'e yua san ja nagua vi kondioo ini san. ¹⁵ Chi vi sua'a ni ka onda'u san na kuinio ñayiu inka ñuu, chi ja ni xiko ña de, te ja ni jaa ni ji'i de ndi'i ya'u ja ni ndaki'in ña ni. ¹⁶ Te su guaa ni ndakindee ia Dios ndi'i ja ni oneva'a yua san, te ni ndataa ya nuu ni, chí kuenta in in sein jin se'e san kuu. Te yun guaa vitna te sa'a ni ndi'i nagua ni ka'an ia Dios nuu ni —ka jiña'a ña.

¹⁷ Yun te ni ndakoo Jacob, te ni skaa de ndi'i se'e de vi ñasi'i de yata kameyu. ¹⁸ Te ni janu ichi de ndi'i kiti ni ni'i de vi ndi'i ja ni jinkoneva'a de ñuu Padan-aram, te kuano'okuei de nuu oo tata de Isaac ñuu tñii Canaán. ¹⁹ Su tu Labán oo, chi kua'an de sete de ndikachi de, guaa ni ni'i Raquel chu'chi yua ña ja ni su'u ña. ²⁰ Te Jacob, chi ni xnda'u de Labán, tee tatatno'o arameo, ja tu ni kaxtno'o de ja no'o de ñuu de. ²¹ Yun te ni kee yu'u de jin ndi'i ja neva'a de, te kua'an de ja ni ya'a de yute Éufrates, yun te kua'an de ichi yuku ja tñii Galaad.

Ni sondikin ña Labán jin Jacob

²² Te ndee nuu uni kiuu saa ni ka kaxtno'o nuu Labán ja ni jino yu'u Jacob kuanoo de ñuu de. ²³ Yun te ni xtutu Labán ñayiu ka kuu tna'a de, te ni ka sondikin de Jacob kua'ankuei de, te ndee nuu uja kiuu ja ka ñu'u ichi de, te saa ni ka jintna'a ña de yuku ja tñii Galaad. ²⁴ Su nuu jakuaa saa ni skuni ña ia Dios jin Labán, tatatno'o arameo, nuu jani, te jiña'a ya:

—Koto maa ron masu ja koskiti ini tna'a ron jin Jacob —jiña'a ya.

²⁵ Yun te ni ka jintna'a ña Labán jin Jacob. Te ja siun ja ni sa'a Jacob ve'e sa'un de in nuu yuku, guaa Labán jin tee ka ndeka tna'a jin de ni ka jakin de ve'e sa'un de nuu yuku Galaad yun. ²⁶ Te jiña'a Labán nuu Jacob:

—¡Nase luu kaa ja ni sa'a ña ni! ¿Nau ja ni xnda'u ña ni, te vaji ni jin sesi'i san na kuinio nuu ka su'u ndeva'a ña ñayiu nuu jaxin tna'i? ²⁷ ¿Te nau ja ni tayu'u nuu ni, te ni jino yu'u ni vaji ni? ¿Nau ja ni xnda'u ña ni, te tu ni kaxtno'o ni nuu san ja ndakuanta'u sii ini ña san jin tee ka jita yaa vi ka tee de tamborín vi arpa? ²⁸ Te ni ja tu ni jandetu ni visi ja chitu san yu'u se'e ñani kueli san jin sesi'i san, te ndakuanta'u nuu tna'o. Maa ndia ni, guaa vi na sa'a in ñayiu ndukue'e sa'a ni vitna. ²⁹ Nuun siun chi kuu sa'a ña san in jakue'e jin ni, su nuu jakuaa ni ka'an ia Dios tata yua ni nuu san, te kachi ya: “Koto maa ron masu ja koskiti ini tna'a ron jin Jacob” kachi ya. ³⁰ Su nuu ja no'o ni ka'an ni, chi ni ndioo ndija ini ni ja ndenta ni ve'e tata yua ni, ¿su nau ja ni su'u ni chu'chi san? —jiña'a de.

³¹ Yun te ni ka'an Jacob nuu Labán, te jiña'a de:

—Saa chi ni yu'u ña san, chi ni ndakani ini san axi saa watu ni ndakindee ni sesi'i ni guaa tu ni kaxtno'o san. ³² Su nuu ja ndee in ñayiu ka oo jin san ya'a nuku'un ni ja neva'a chu'chi ni, te vi na kui ya'a. Te vi jin nuu tna'a kuikion ya'a, te ndakaji ni nuu ndatniuu san nuu ja ndakuni ni na in ndatniuu ni, te ndaki'in ni —jiña'a Jacob, chi tu jini de ja ni su'u Raquel chu'chi yun.

³³ Saa te ni kiuu Labán xna ka ve'e sa'un maa Jacob. Yun te ni ndee de, te ni ndiuu tuku de ve'e sa'un Lea vi saa ni ndaya'a de ve'e nduu ña'a ka jinokuechi yun, te tu nagua ni ndani'i sa'un de. Yun te ni ndee de ja ni ndiuu de ve'e sa'un oo Raquel. ³⁴ Su ni ki'in Raquel chu'chi yun, te ni chi'i ña ma'ñu ja yi'i yata kameyu, te ni jinkoo ni'nu ña. Guaa ni ndanduku Labán nii ini ve'e yun, su tu nagua ni ndani'i sa'un de. ³⁵ Yun te jiña'a ña nuu tata ña:

—Ma kiti ini ni nuu san, vi tata yua san, ja ma kuu ndakoo san nuu ni, chi vitna ndaki'in ña kue'e san, nagua kue'e ka ndo'o ñasi'i ji'in san —jiña'a ña.

Su vi ni ndaa ni nuu Labán nuu ndatniuu ña, te tu ni ndani'i de chu'chi de.

³⁶ Yun te ni kiti ini Jacob, te ni ka'an xeen de jin Labán, te jiña'a de:

—¿Nagua kuu in jakue'e ni sa'a san jin ni? ¿Axi ndeja kuu yika kuechi san ja vi ni'i ndeva'a ni sondikin ña ni? ³⁷ Su vitna ja vi nii ndaa nii nuu ni nuu ndi'i ndatniuu neva'a san, ¿te a na in ndatniuu ve'e ni guaa ni ndani'i ni? Te kani ni ya'a vi jin nuu ndi'i ñayiu ve'e ni vi ñayiu

ve'e san, te suu de guaa na vi ka'an ndeo guaa oo kuechi. ³⁸ Chi oko kuia ya'a ja ni satniuu san nuu ni, te tu sa'un na in kiuu, te ni kanuu se'e ndikachi ni, te ni ndixi'u ni, te suni tu na in kiuu te ni jaa san in ndikachi ni. ³⁹ Te ni in kiuu tu ni ndatenuu ña san kiti ja ni ka oja'ni ña kiti xeen, chi ndi'i ni ondatniuya'u san. Te ni in ti ña ni ojuna, chi ni ondatno'o ña maa ni visi kiti ni ka ondoñu'u jakuaa axi nduu. ⁴⁰ Su sein nda'u guaa vi ni okai san nuu ka'ni tno'o nduu, te tno'o jakuaa ni okuitnu san jin yua'a ja vi ndee ñua'na kusun san ni okujioo. ⁴¹ Te saa ni oo san oko kuia ve'e ni. Uxi kuun kuia ni jinokuechi san nuu ni ja ja'a nduu sesi'i ni, te iñu kuia ja ja'a kiti ni, te ni ndasama ni ya'u san ndee uxi jichi. ⁴² Su nuu sua'a te tu ia Dios ndi tata ja'nu san Abraham, ia Dios xiin nuu yu'u ni'nu tata yua san Isaac ni ojito ña jin san, chi vi jini ndandaa san ja sua'a ni nda'a uun san ndatetniuu ña ni nuu siun. Su ia Dios, chi ni jini ya tundo'o ja ni otna'a san jin tniuu ja ni satniuu san jin nda'a san, te yun guaa ni ka'an ya jin ni nuu jakuaa ja masu watu ka sa'a ni —jiña'a de.

⁴³ Yun te ni ka'an Labán nuu Jacob, te jiña'a de:

—Ña'a ya'a, chi sesi'i maa san ka kuu ña, te suchi yii kueli ya'a, chi seyii maa san ka kui, te suni ndikachi ya'a, chi kiti maa san ka kuu ti, te ndi'i ja ndia'a ni ya'a, chi kuenta maa san ka kuu. Te naxa koka'an u'u sein nuu ña, te sesi'i san ka kuu ña vi señani san ka kuu se'e ni. ⁴⁴ Ne'e ni te na vi sa'o in tratu ja na vi koo manio, te na vi kondaka'an ndi nduo ja sia'a ni ka ndatno'o

—jiña'a de.

⁴⁵ Yun te ni ki'in Jacob in kava, te ni jani de ja na kokuu in seña. ⁴⁶ Te jiña'a Jacob nuu tna'a de ja na vi xtutui yuu. Te ndi'i ni ka xtutu yuu ja ka sa'a montoo, te siki montoo yuu yun ni ka jaa de xtaa. ⁴⁷ Te ni xnani Labán yun Jegar Sahaduta* jin sa'an arameo. Te Jacob ni xnani Galaad jin sa'an hebreo. ⁴⁸ Chi ni ka'an Labán:

—Montoo yuu ya'a guaa kokuu testiu ja'a ndi nduo —jiña'a de.

Te su guaa ni jinkonani Galaad, ⁴⁹ vi Mispa,† chi ni kachi de:

—Maa Jito'o guaa na kokondia'a ña ya nuu na vi kuu siin sion. ⁵⁰ Te nuu ja kuni u'u ni sesi'i san axi nuu ja ndakuaka tna'a ni jin inka ñasi'i, te vi siin ka kuu sesi'i san, su visi tu na ñayiu ka oo jion, su oo ia Dios ja ndia'a ña ya, te suu ya kuu testiu ndi nduo.

⁵¹ Te ni ka'an ka Labán nuu Jacob:

—Kondia'a ni ya'a oo montoo yuu vi ya'a oo kava kuu seña ja ni jani san. ⁵² Te testiu na kokuu montoo ya'a vi testiu na kokuu seña ya'a ja vi ni sein ma ya'a san ya'a ja jaa san siki ni, te ni maa ni ma ya'a ni nuu oo montoo ya'a ni nuu oo kava ja kuu seña ya'a ja jaa ni siki san ja sa'a ña ni in jakue'e. ⁵³ Te maa ia Dios Abraham vi Dios Nacor guaa na sa'a ndaa ya kuechi ndi nduo —jiña'a de.

Yun te ni kee yu'u Jacob ja skunkuu de nuu Dios, ia ni oyu'u ni'nu tata yua de Isaac. ⁵⁴ Yun te ni ja'ni Jacob kiti ja ni soko de nuu ia Dios

* **31:47** 31:47 Jegar Sahaduta vi Galaad, kei ka'an: montoo ja kuu testiu. † **31:49** 31:49 Mispa, kei ka'an: in nuu sukun ja oo tee jito.

nuu oo de yuku yun, te ni ndakana de ndi'i tna'a kuikin de ja vi kaa de xtaa. Te ndi'i de ni ka jaa xtaa, te vi yun ni ka kixin de nuu jakuaa yuku yun. ⁵⁵ Te ne'e ndeva'a ni ndakoo Labán inka kiuu tnee sua'a, te ni chitu de nuu señani kueli de vi nuu sesi'i de, te ni jikanta'u ña de nuu ia Dios. Te ni ndajiokuiin Labán ja ni ndajino de ve'e nuu oo de.

32

Ni sa'a tua'a Jacob ja nukuntna'a de jin Esaú

¹ Yun te ni ndaki'in ichi Jacob ja kuano'o de, te yun ni kentakuei ia ka jinokuechi nuu Dios ja ni ka nitna'a jin de. ² Te nuu ni jini ña Jacob, te ni ka'an de:

—Ya'a ndia guaa vi in nuu ka ndatatu soldado maa ia Dios kuu —ni kachi de.

Te yun guaa ni xnani de yun Mahanaim.* ³ Yun te ni tetniuu Jacob sava tee ni ka kakoxno'o nuu de ja kua'ankuei de ñuu Seir ja suni nani Edom ja vi kaxtno'o de nuu Esaú ja kuano'o de. ⁴ Te jiña'a de:

—Kua'ankuei ni te sua'a vi kuña'a ni nuu jito'o san Esaú: “Kachi ñani ni Jacob, tee jinokuechi nuu ni, ja ve'e xtoo ni Labán ni oo de, te vi yun ni ndee de ja mandii de vitna. ⁵ Te neva'a de isndiki vi mentu vi ndikachi vi teyii vi ñasi'i ja ka jinokuechi nuu de, te ni tetniuu ña de vajikuei san ja mavikikaxtno'o san nuu ni, vi jito'o san, nagua ja ka'an mani ni de”, vi kuña'a ni —jiña'a de.

* **32:2** 32:2 Mahanaim, kei ka'an: oo uu nuu ka ndatatu.

⁶ Te nuu ni ka ndajiokuiin de, te ka jiña'a de nuu Jacob:

—Ni ndajakuei san ja ni ka jinkaxtno'o san nuu ñani ni Esaú, te suni vaji maa de jin kuun ciento ñayiu vitna ja manditna'a ña de jin ni —ka jiña'a de.

⁷ Yun te ni yu'u ndeva'a Jacob vi ni ndakani ini de, guaa ni ja'nde de uu yukun ñayiu ka oo jin de yun, vi suni ni ja'nde de ndikachi vi isndiki vi kameyu, te ni sa'a de uu yukun ti. ⁸ Chi ni ndakani ini de ja nuu ja tno'o kiti ini vaji jin Esaú, chi ki'in de siki sava ñayiu, te sava kai, chi vi kaku. ⁹ Yun te ni jinkondee de ndakuatu de nuu ia Dios:

—Tata Dios ja kuu ni ia Dios ndi tata ja'nu san Abraham vi kuu ni Dios tata yua san Isaac ja ni kachi ni ja ndajiokuiin san ñuu san nuu ka oo tna'a kuikin san, te sa'a ña ni javii java'a. ¹⁰ Vi tu kaa tu oo san ja ndi'i ja chindee chituu ña ni jin san. Su luu ndeva'a ini maa ni, guaa ni sa'a ndaa ni jin tee jinokuechi nuu ni, chi tu sa'un nagua nee san na ni ya'a san yute Jordán ya'a, chi kaa invaa yutnu tuu san nuu ñu'u. Te vitna ja ni ndajiokuiin san vi sua'a ja'nde san uu yukun ñayiu vi kiti san ja ni kachi nda'u ña maa ni.

¹¹ Te jikanta'u san vitna ja skaku ni'nu ña ni nuu nda'a ñani san Esaú, chi yu'u san ja kii de, te ka'ni ña de jin maa san vi nana suchi kueli ya'a vi mai. ¹² Chi maa ni, vi Dios, ni kachi ni ja chindee chituu ña ni, te sa'a ña ni in java'a, te vi kaya kua'a ndikin tata san na kuinio ñuti nduei yu'u ndute mar ja tu na in kundee ka'u ja kua'i kuu, ni kachi ni —jiña'a de nuu ia Dios.

¹³ Te vi yun ni ndoo de jakuaa yun. Te ni ki'in de vi nani guaa kuu ja ni junku'un nda'a de ja skuta'u de ñani de Esaú. ¹⁴ Ni ki'in de uu ciento ndixi'u si'i na'nu vi oko chivatu vi uu ciento ndikachi si'i vi oko karneru, ¹⁵ vi oko uxi kameyu si'i nino'o kiti ka ndeka yikin vi uu xiko isndiki si'i vi uxi mansu vi oko mentu si'i jin uxi mentu. ¹⁶ Te ni sa'a siin siin de ti, te ni jiña'a de ti nuu in in tee ka jinokuechi nuu de, te jiña'a de:

—Vi kakoxno'o ni ki'inkuei ni jin kiti ya'a, te yijika yijika ki'inkuei ni jin in in yukun ti.

¹⁷ Te jiña'a de nuu tee yoxno'o kuiti:

—Nuu ja ni ka jinkuntna'a ni jin ñani san Esaú, te jikan tno'o ña de: “¿Na xiin nuu jinokuechi ni? ¿Te ndenu ki'in ni? ¿Te na xiin kiti ka kuu kiti taa ni jian?”, kachi de. ¹⁸ Yun te kuña'a ni: “Kiti ni tetniuu Jacob, tee jinokuechi nuu ni, ja skuta'u ña de jin maa jito'o san Esaú ka kuu ti. Te vi suni intandikin kuee ka maa de yata san vaji de”, kuña'a ni sua'a —jiña'a de.

¹⁹ Te vi suni saa ni jiña'a de nuu tee kuu uu ja kua'an jin inka yukun ti yun vi suni saa ni tee kuu uni vi sava ka tee ja ka intandikin ka jin sava yukun ti yun, te jiña'a de:

—Sua'a vi kuña'a ni nuu Esaú nuu vi jinkuntna'a ni jin de. ²⁰ Te suni vi kuña'a ni: “Ya'a vaji maa Jacob, tee jinokuechi nuu ni, intandikin de yata nuu vajikuei san ya'a”, vi kuña'a ni —jiña'a Jacob, chi ni ndakani ini de: “Sua'a na sa'o nagua ja na ya'a ini de jin tno'o kiti ini nuu na kuni de kiti ja skuta'uo de, yun saa kenta mao ja vi ndakuni tna'o a saa vatu ni saa, te ka'an mani ña de”, ni ndakani ini de.

21 Guaa saa ni sa'a de. Ni skakoxno'o de tee ka yituu kiti ja skuta'u de ñani de. Te ni kixin ka maa de in jakuaa ka nuu ni ka oo de yun.

Ni kagua tna'a Jacob jin ia Dios

22 Yun te ni ndakoo Jacob nuu jakuaa saa, te ni jaka de nduu ñasi'i de vi nduu ña'a ka jinokuechi nuu de jin ndi uxi in se'e de, te ni sia'a ña de yute nani Jaboc. 23 Te ni sia'a de ndi'i ñayiu ve'e de vi ndi'i ja neva'a de yute yun. 24 Saa te saa maintno'o ni ka Jacob ni ndoo, te yun ni ka kagua tna'a de jin in tee vi ndee nuu matuu sa'un. 25 Te nuu ni jini tee yun ja ña kundee de ja yaa de, te ni ke'e de nuu ñutna'a yiki ka'a Jacob, te nuu ka kagua tna'a ka de, te ni ya'a ndoso yiki ka'a de yun. 26 Te jiña'a ya:

—Siaa ña, chi matuu sa'un —jiña'a ya.

—Ma siaa ña san nuu ja ma sa'a vii sa'a va'a ña ni —jiña'a Jacob.

27 Te ni jikan tno'o ña ya:

—¿Nagua nani ron? —jiña'a ya.

Te ni ka'an de:

—Maa san nani Jacob —jiña'a de.

28 Yun te jiña'a ia yun:

—Ma konani ka ron Jacob, chi Israel[†] nuu konani ron, chi ni kagua tna'a ron jin ia Dios vi jin teyii, te ni kundee ron —jiña'a ya.

29 Yun te ni jikan tno'o ña Jacob, te jiña'a de:

—Vitna te kaxtno'o maa ni nagua nani ni —jiña'a de.

—¿Nau ja kuini ron ja kuni ron sivi rin? —jiña'a ya.

† 32:28 32:28 Israel, kei ka'an: kundee kagua tna'a jin Dios.

Te ni ka'an vii ni ka'an va'a ña ya jin Jacob yun. ³⁰ Te ni xnani Jacob nuu ni ka kagua tna'a de yun Peniel,‡ chi ni kachi de:

—Vitna te ni jinio ia Dios vi nuu jin nuu ya, te vi ni saa te ni kaku anuo, tu ni ji'o —ni kachi de.

³¹ Yun te kua'an Jacob guaa vi ja ni ya'a de Peniel, te ni jinonta nikandii, te ja siun ndo'o ka'a de guaa jika u'u jika u'u de kua'an de. ³² Te yun guaa vi ndee kiuu vitna tu ka jaa ñayiu Israel kuñu kokin ndi'i yiki ka'a kiti, chi ja nuu kuñu kokin nuu nukuntna'a yiki ka'a Jacob kuu nuu ni tuji.

33

Ni ka ndanitna'a Jacob jin ñani de Esaú

¹ Te nuu ni ndanenuu Jacob, te ni jini ña de jin ñani de Esaú ja manutna'a ña tee yun jin kuun ciento teyii ndeka de. Yun te ni ja'nde ña Jacob jin se'e kueli de, savai ni chi'i de nda'a Lea, te savai nda'a Raquel, te savai nda'a nduu ña'a ka jinokuechi nuu de. ² Te ni skakoxno'o de ña'a ka jinokuechi nuu de jin se'e de jin ña. Yun te ni tnaa ma'ñu de Lea jin se'e de jin ña, te sandi'i kua'an Raquel jin se'e de jin ña ja kui José. ³ Te ni kakoxno'o maa de nuu ña, te ni chindei de xini de vi ndee nuu ñu'u uja jichi guaa ndee ni juntna'a de ñani de.

⁴ Su yun te ni jino Esaú ni nukanu ni'nu de ñani de, te ni kanu ni'nu de sukun ñani de, te ni chitu de nuu ñani de, te ni ka nda'i nduu de.

‡ **32:30** 32:30 Peniel, kei ka'an: yunuu ia Dios.

⁵ Yun te ni ndakondia'a de nuu ka oo ñasi'i yun vi suchi kueli yun, te ni jikan tno'o ña de:

—Ñani, ¿na ñayiu ka kuu ñayiu ya'a?

Yun te jiña'a Jacob:

—Tata ñani, se'e maa san ka kui ja ni jini mani ña ia Dios jin tee jinokuechi nuu ni —jiña'a de.

⁶ Yun te ni ka juntna'a ña ña'a ka jinokuechi yun jin se'e ña, te ni ka chindei ña xini ña. ⁷ Yun te ni ka jintna'a ña Lea jin se'e ña, te ni ka chindei ña xini ña. Yun saa ni jinokuei José jin nanai Raquel, te suni ni ka chindei xini.

⁸ Yun te jiña'a Esaú:

—¿Naxa ndakani ini ni jin ndi'i kiti ja junkuntna'a jin san ichi vaji san ya'a?

Te jiña'a Jacob:

—Kiti ni taa san nuu maa ni ka kuu ti, nagua ja ka'an nda'u ka'an kee ña ni jin san, vi tata ñani.

⁹ Te jiña'a Esaú:

—Ña'a, ma ndakani ini ni, ñani, chi neva'a kua'a san kiti maa san. Koneva'a maa ni ti, chi kiti maa ni ka kuu ti —jiña'a de.

¹⁰ Yun te jiña'a Jacob:

—Ña'a, kuenta'u tna ni ti joo, nuu ja ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ni jin san, vi tata ñani, chi ni jini san yunuu ni na kuinio yunuu ia Dios, chi ni janta'u vii ni janta'u va'a ña ni. ¹¹ Te tanunda'a ni kuenta'u ni joo ja nee ndiso san vaji san, chi ia Dios ni jini kuii ni jini mani ña jin san, te ndi'i ja oo ya'a neva'a maa san —jiña'a de.

Ni tenini ndeva'a ña de vi guaa ndee ni kundee de ja ni janta'u Esaú ja ni skuta'u ña de.

¹² Te jiña'a Esaú nuu Jacob:

—Nuu saa te ki'on kokoxno'o san, te kuinta ndikin ni na ki'on —jiña'a de.

¹³ Su jiña'a Jacob:

—Ja jini maa ni, vi jito'o san, ja chia'an ka vi kuu jaa suchi kueli ya'a vi ka oo lelu kueli vi chikeru kueli ja inu ii ti, te nuu na tenini ndeva'a san ti ja vi kaka ti, te invaa kiuu ni, te vi kuu ndi'i ti. ¹⁴ Kojiu'un ni joo, vi jito'o san, te saa jaa kuee san ja jinokuechi san nuu ni na kuu na kuu ka jika joo kiti kuechi san, vi na kuu ka kundee joo suchi kueli san ka jikai, guaa ndee na ndenta san joo ñuu Seir nuu oo maa jito'o san —jiña'a de.

¹⁵ Yun te jiña'a Esaú:

—Nuu saa te xndoo san sava tee vajikuei jin san ja vi chituu ña de jin ni nuu saa —jiña'a de.

Yun te jiña'a Jacob:

—Ña'a. Ma kondi'ni ni joo, vi tata ñani, chi kanuu ka ja ni janta'u vii janta'u va'a ña maa jito'o san —jiña'a de.

¹⁶ Saa ni kuu ja ni ndaki'in ichi Esaú kiuu yun kuano'o de ñuu de Seir. ¹⁷ Te kua'an Jacob nuu nani Sucot,* te yun ni ka sa'a de ve'e ka oo de, te suni ka sa'a de ve'e kuii nuu ka oo kiti de, te yun guaa ni xnani de yun Sucot.

Ni jino Jacob ñuu Siquem

¹⁸ Yun te ni ndajino vii ndajino va'a Jacob ñuu Siquem ja tñii Canaán nuu ni kee de Padan-aram kuano'o de, te ni jinkoo de ichi yu'u ñuu yun.

¹⁹ Te ni ndakuaan de joo ñu'u nuu seyii Hamor, tee ni okuu yua Siquem, ja ni junku'un in ciento

* **33:17** 33:17 Sucot, kei ka'an: nuu ka ndaa ve'e kuii.

xu'un kaa ja kuu plata, te yun ni jakin de ve'e sa'un de. ²⁰Te suni ni sa'a de in altar, te ni xnani de yun El Elohe Israel.†

34

Ni sa'a ne'e ña Siquem jin Dina

¹ Yun te ni kee Dina sesi'i Lea jin Jacob ja kondia'i suchi si'i ka oo ñuu yun. ² Te ni jini ña Siquem seyii Hamor, tee heveo, tee tatnuni nuu ñayiu ñuu yun, guaa ni jaka ña de ja ni ka jinkonduei de jin, te ni sa'a ne'e ña de jin. ³ Su ni jio'o ña de jin Dina, sesi'i Lea, te ni kutoo ña de, guaa ni ka'an de nui ja ka'an ndeva'a ña de jin. ⁴ Te ni ka'an Siquem nuu tata de Hamor, te jiña'a de:

—Kakan ni suchi si'i yun na kondeka san, vi tata —jiña'a de.

⁵ Su nuu ni jini so'o Jacob ja ni sa'a ne'e ña Siquem jin sesi'i de Dina, te tu ni ka'an sa'un ni de guaa ndee na vi ndajiokuiin seyii de ja ka oi yuku ka jitoi kiti.

⁶ Te ni kee Hamor tata Siquem kua'an de ja ka'an de jin Jacob. ⁷ Te nuu ni ndajinokuei se'e Jacob ja ni ka oi yuku yun, te ni ka jini ja siun ni ndo'o kua'i yun, guaa ni ka tna'u ndeva'a ini vi ni ka kiti ndeva'a ini, chi ni sa'a ne'e Siquem ñayiu Israel ja ni ka jinkonduei de jin sesi'i Jacob, ja masu ja sa'a de kuu.

⁸ Te ni ka'an Hamor nuu ndi'i de, te jiña'a de:

† **33:20** 33:20 El Elohe Israel, kei ka'an: ia Dios kuu Dios ñayiu Israel.

—Ni jio'o ña seyii san Siquem jin sesi'i ni, te jikanta'u san ja kuni mani ña ni sesi'i ni na kuaka tna'a jin seyii san. ⁹ Te vi kokuu ni tna'a kuikin san, vi taa ni sesi'i ni na vi kuaka tna'a jin suchi ñuu san, te suni vi kuaka ni suchi si'i ñuu san ja vi kondeka suchi kuechi ni. ¹⁰ Te vi sa'a ñuu ni ya'a na vi koo, chi ñu'u ya'a oo nuu ndi'i maa ni, te vi koo maa ni ndenu ka kuini ni ja vi kokuu ñu'u ni, te vi kuaan maa ni nagua ka kuini ni vi suni vi xiko ni —jiña'a de.

¹¹ Te suni saa ni jiña'a Siquem nuu tata yua Dina vi nuu kua'i:

—Nuu ja vi ka'an nda'u vi ka'an kee ña ni joo jin san, te taa san nani guaa kuu ja vi kakan ni. ¹² Vi kakan ni ya'ui axi na in ja ya'u ka kuini ni ja skuta'u ña san, te sein, nani guaa kuu ja vi kakan ni, su vi taa ni joo suchi si'i ya'a na kondeka san —jiña'a de.

¹³ Su yun te ka jiña'a seyii Jacob nuu Siquem vi nuu tata de Hamor jin tno'o ka xnda'u ñai ja siun ni sa'a ne'e de kua'i Dina. ¹⁴ Te ka jiña'i:

—Ma kuu vi sa'a san siun ja vi kuña'a san kua'a san nuu in tee tu yitnuni nuu yiki kuñu de, chi kanoo ndeva'a kaa nuu in in maa san. ¹⁵ A saa vatu ni vi jino ini san nuu ja vi skunkuu maa ni ja vi koo inuu ni nagua ka oo san ja vi chitnuni ni nuu yiki kuñu ndi'i teyii ja ka oo jin ni. ¹⁶ Yun te kuu ja vi taa san sesi'i san, te suni vi kuenta'u san sesi'i ni, te vi koo san ñuu ni, te vi kokuo ñayiu invaa ni ñuu. ¹⁷ Su nuu ja ma vi konini ni ja vi chitnuni ni nuu yiki kuñu ni, te vi ndakuaa san kua'a san, te ki'inkuei san inka ñuu —ka jiña'i.

18 Te ni ka jinkuaan ini Hamor jin se'e de Siquem tno'o ni ka ka'an seyii Jacob. 19 Te vini tu ni ondetu nuu tee yun, te ni sa'a ni de nagua ka jikan seyii Jacob, chi ni kutoo ndeva'a ña de jin sesi'i Jacob, te maa de kuu tee xiin nuu ka nee yiñu'u ka ndi'i ñayiu ve'e tata de. 20 Yun te ni kekuei Hamor jin se'e de Siquem ye'e ñuu yun, te ni ka ka'an de jin tee ñuu de, te ka jiña'a de:

21 —Tee yun, chi tee mani ini ka kuu de jion, te vi koo de ñuo, te vi kuaan maa de nagua ka kuini de vi saa ni vi xiko de nuu ñuo, chi oo jite ndeva'a ñu'u ñuo ja vi koo de, te vi jinkuakao sesi'i de ja vi kondekao, te suni vi kuña'o sesi'o ja vi kondeka de. 22 Su kuini ja vi skunkuo nagua ka jikan de, te vi kendoo va'a ini de ja vi koo de ñuo nagua ja vi kokuo jin de invaa ni ñuu. Te na vi chitnuni nuu yiki kuñu ndi'i teyii ka oo jion nagua ka yitnuni maa de. 23 Te kiti tata de vi nagua ka neva'a de vi ndi'i kiti jiso ka neva'a de vi kokuu kitio, su maintno'o ni na vi sa'o nagua ka jikan de, te vi koo jin de ñuo —ka jiña'a de.

24 Te ni ka jantno'o de ja ni ka ka'an Hamor jin seyii de Siquem, guaa ndi'i teyii ja ni kekuei ye'e ñuu yun ni ka chitnuni de nuu yiki kuñu de, te ndi'i teyii ñuu yun ni ka jinkitnuni.

25 Su nuu uni kiuu ja kaa jatu kaa jani'ni ka de, te ni ja'ankuei uu seyii Jacob, Simeón vi Leví, kua'a Dina, ni ka kunda'i in in yuchi kani, te ni kiukuei ñuu yun ni ka ja'ni ndi'i teyii, chi tu ka nee sa'un ini ñayiu ñuu yun. 26 Te ni ka ja'ni Hamor vi seyii de Siquem jin yuchi kani ka nei yun, te ni ka ndakuakai Dina ve'e ndi Siquem

yun, te kuano'okuei jin. ²⁷ Te ja'ankuei sava ka seyii Jacob nuu ka nduei ndiyi yun, te ni ka jisoí ndi'i ja oo ñuu yun ja siun ni ka sa'a ne'e kua'i. ²⁸ Te ni ka jakai ndikachi vi isndiki vi ndi'i kiti jiso vi ndi'i ja oo ñuu yun vi ja oo nuu ñunde'i yun. ²⁹ Vi ni ka jisoí ndi'i ndatniuu ja ni ka oneva'a ñayiu ñuu yun vi ndi'i suchi kueli vi ñasi'i ñuu yun, te vi ni ka su'u ndi'i nagua ka oo nuu in in ve'e yun.

³⁰ Yun te jiña'a Jacob nuu Simeón vi Leví:

—Ni ka sa'a kue'e ña ron ja siun ni ka sa'a ne'e ka sa'a yichi ron ñayiu ñuu ya'a. Te vi kuni u'u ña ñayiu cananeo vi ñayiu ferezeo, te ja sia'a joo ni teyii neva'a rin, te nuu na vi xtutu tna'a de, te ndontakuei de siki rin ja vi ka'ni ña de, te vi kundee de vi ka'ni ña de jin ndi'i ñayiu ve'e rin —jiña'a de.

³¹ Su yun te ka jiña'i:

—Nuu saa, ¿te a vi kuandetu san ja sa'a ña tee yun jin kua'a san na kuinio in suchi xiko mai? —ka jiña'i.

35

Ni ndajiokuiin Jacob Betel

¹ Te jiña'a ia Dios nuu Jacob:

—Ndakoo te makanuu Betel, te yun koo ron, te sa'a ron in altar Dios yun, ia ni skuni ña jin ron na jino yu'u ron nuu ñani ron Esaú —jiña'a ya.

² Yun te jiña'a Jacob nuu ñayiu ve'e de vi nuu ndi'i ñayiu ka oo jin de:

—Vi skana ni chu'chi inka ñuu ja ka neva'a in in ni, te vi ndasavii ni maa ni, te vi ndasama

ni sa'un ka ni'nu ni. ³ Te vi ndakoo ni, te na vi kanuo Betel, chi yun sa'a san in altar Dios, ia ni onini ja ni jikanta'u san kiuu ni tna'a san tnundo'o, te ndee kiuu yun oo ya jin san nuu ichi jika san —jiña'a de.

⁴ Te saa ni kuu ja ka jiña'i chu'chi inka ñuu ja ka neva'i nuu Jacob, vi ja ka yi'i so'i, te ni tayu'u Jacob ndu'u in tnundii ja nukuiin yatni ñuu Siquem. ⁵ Te ni kekuei de kua'ankuei de, te ni sa'a ia Dios ja ni ka yu'u ndeva'a ñayiu ka oo sava ka ñuu yatni yun, te yun guaa ña ni kikuei ini ja vi sondikin ñai jin se'e Jacob.

⁶ Te ni kentakuei Jacob in ñuu nuu ni onani Luz ja nani Betel vitna ja oo nuu ñu'u ñuu ñayiu cananeo, ni jino de jin ndi'i ñayiu ja ka oo jin de. ⁷ Te ni sa'a de in altar yun, te ni xnani de El-betel,* chi yun ni skuni ña ia Dios jin de na jino yu'u de nuu ñani de.

⁸ Yun te ni ji'i Débora, ña'a ni ojito ña jin Rebeca nuu lule ña, te ni jinkoyu'u ña Betel ndu'u in tnundii, te ni jinkonani yun Alón-bacut.†

⁹ Te skuni tuku ña ia Dios inka jichi jin Jacob nuu ni ndajiokuiin de ja ni oo de ñuu Padan-aram, te ni ka'an vii ni ka'an va'a ya jin de. ¹⁰ Te jiña'a ia Dios:

—Sivi ron kuu Jacob, su ma konani ka ron Jacob, chi Israel kokuu sivi ron —jiña'a ya.

Te ni xnani ña ya Israel jin de. ¹¹ Te suni jiña'a ka ia Dios:

* **35:7** 35:7 El-betel, kei ka'an: Dios betel. † **35:8** 35:8 Alón-bacut, kei ka'an: tnundii nuu nda'i.

—Maa rin kuu Dios ka'nu ja ndi'i ni ja kuu sa'a rin, te vi ta'u kua'a ron ja vi kaya kua'a ndeva'a ron, te vi kokuu ron in ñuu, te ne'u ron kekuei kua'a ñuu na'nu, te suni ne'u maa ron kekuei kua'a rey ja vi kokuu de niñi xikui ron. ¹² Te nuu maa ron taa rin ñu'u ja ni jiña'a rin nuu Abraham vi nuu Isaac, te nuu na kuu ron te kuña'a rin ñu'u ñuu ya'a nuu ndikin tata ron —jiña'a ya.

¹³ Te kua'an ia Dios nuu ni ka oo ya jin Jacob ja ni ka'an ya nuu de. ¹⁴ Yun te ni jani ndichi Jacob in kava ja kokuu in seña nuu ni ka'an de jin ia Dios, te siki kava yun ni joso de nduxi uva vi texe'en. ¹⁵ Te ni xnani Jacob nuu ni ka'an Dios jin de Betel.

Ni ji'i Raquel

¹⁶ Nuu kuee ka, te ni kekuei de ñuu Betel kua'ankuei de, su ja'ni ka ña joo ja kentakuei de ñuu Efrata, te ni tuu Raquel ja kaku lulu ña, su kua'a tnundo'o oo ja kaku lulu ña. ¹⁷ Te ja siun kua'a tnundo'o ja kaku lulu ña, te jiña'a ña'a tatna ja jito ña yun:

—Ma yu'u ni, chi suni koo in seyii luluu ni —jiña'a ña.

¹⁸ Su vi nuu kuyatni ja kana anu ña ja kuu ña, te ni xnani ña jin Benoni,‡ su tatai ni xnani ña Benjamín. §

¹⁹ Saa ni kuu ja ni ji'i Raquel, te ni jinkoyu'u ña ichi kua'an ñuu Efrata ja kuu ñuu Belén. ²⁰ Te ni jani ndichi Jacob in kava ka'nu jite siki yau

‡ **35:18** 35:18 Benoni, kei ka'an: seyii tno'o suchi ini. § **35:18** 35:18 Benjamín, kei ka'an: seyii nda'a kua'a.

ñaña yun, te kava yun kuu in seña ja yun yiyu'u Raquel ndee kiuu vitna.

²¹ Yun te kua'an Israel ja ni ya'a de ñuu Migdalar, te ichi yun ka ni sa'a de ve'e sa'un ja ni ka oo de. ²² Te nini ka oo Israel nuu ñu'u yun, te ni ja'an Rubén, te ni ka kixin jin Bilha inka ñasi'i tatai, te ni jini so'o de ja siun ni sa'i.

Te uxi uu seyii Israel ka oo. ²³ Te seyii Lea ka kuu Rubén, seyii xtnañu'u Jacob jin ña, vi Simeón vi Leví vi Judá vi Isacar vi Zabulón. ²⁴ Te seyii Raquel ka kuu José vi Benjamín. ²⁵ Te seyii Bilha, ña'a jinokuechi nuu Raquel, ka kuu Dan vi Neftalí. ²⁶ Te seyii Zilpa, ña'a jinokuechi nuu Lea, ka kuu Gad vi Aser. Suchi ya'a ni ka okuu seyii Jacob ja ni ka kakui ñuu Padan-aram.

Ni ji'i Isaac

²⁷ Yun te saa ni ndajino Jacob nuu oo tata de Isaac ñuu Mamre ja tnii ñuu Arba ja kuu Hebrón ñuu nuu ni ka oo Abraham vi Isaac. ²⁸ Te ni oteku Isaac ciento kuun xiko kuia. ²⁹ Te ni kana anu Isaac, te ni ji'i de ja ni yii ndeva'a de ja ni oo de kua'a ndeva'a kuia, te ni ka tayu'u ña seyii de Esaú jin Jacob.

36

Ndikin tata Esaú

¹ Ndi'i ñayiu ya'a ka okuu ndikin tata Esaú ja suni nani de Edom.

² Te ni nduku de ñasi'i de ne'u sesi'i ñayiu ñuu Canaán, te in ña kuu Ada, sesi'i Elón tee heteo, te inka ña kuu Aholibama, sesi'i Aná, seyii Zibeón,

tee heveo. ³ Te inka ña kuu Basemat sesi'i Ismael, kua'a tee nani Nebaiot.

⁴ Te seyii Ada jin Esaú kuu Elifaz, te seyii Basemat kuu Reuel. ⁵ Te seyii Aholibama ka kuu Jeús vi Jaalam vi Coré. Suchi ya'a ka kuu seyii Esaú ja ni ka kakui ñuu Canaán.

⁶ Te ni jaka Esaú ñasi'i de vi seyii de vi sesi'i de vi ndi'i ñayiu ve'e de vi kiti kuechi vi kiti jiso vi ndi'i nagua ni jinkoneva'a de nuu ñu'u ñuu Canaán yun, te kua'an de inka ñuu ja ni ka kusiin de jin ñani de Jacob. ⁷ Chi ndi nduu de ni ka kuu kuika ndeva'a de, te ña ni kuu ka ja vi koo in ni de, chi ña ni kenta ka nuu ñu'u yun ja vi koo kiti de. ⁸ Te ni jino Esaú ja ni jinkoo de yuku ja tñii Seir, te Esaú kuu Edom.

⁹ Te ñayiu ya'a ka kuu ndikin tata Esaú, yua ñayiu edomita ja ka oi yuku Seir. ¹⁰ Te ya'a ka kuu sivi seyii Esaú: Elifaz kuu seyii Ada ñasi'i Esaú, te Reuel kuu seyii Basemat ñasi'i Esaú. ¹¹ Te seyii Elifaz ni ka okuu Temán vi Omar vi Zefo vi Gatam vi Cenaz. ¹² Te Timna ni okuu inka ñasi'i Elifaz seyii Esaú, te ni oo in seyii ña ni onani Amalec. Tee ya'a ni ka okuu señani Ada ñasi'i Esaú.

¹³ Te seyii Reuel ni ka okuu Nahat vi Zera vi Sama vi Miza. Tee ya'a ni ka okuu señani Basemat ñasi'i Esaú. ¹⁴ Te Aholibama ñasi'i Esaú, kuu sesi'i Aná tee ni okuu seyii Zibeón. Te seyii ña'a ya'a ni ka okuu Jeús vi Jaalam vi Coré, seyii Esaú.

¹⁵ Tee ya'a ni ka okuu tee ka tatnuni ne'u se'e Esaú. Te Elifaz seyii xtnañu'u maa Esaú kuu tata tee ni ka otatnuni ja ka nani de Temán vi Omar

vi Zefo vi Cenaz ¹⁶ vi Coré vi Gatam vi Amalec. Tee ya'a ni ka okuu tee ka otatnuni nuu ñayiu ve'e Elifaz ja ni ka oo nuu ñu'u Edom. Tee ya'a ni ka okuu señani Ada.

¹⁷ Te tee ya'a ni ka okuu seyii Reuel seyii maa Esaú. Ni ka otatnuni Nahat vi Zera vi Sama vi Miza. Tee ya'a ni ka okuu ndikin tata Reuel ja ni ka oo de ñuu Edom. Tee ya'a ka kuu señani Basemat jin Esaú.

¹⁸ Te tee ya'a ni ka okuu seyii Aholibama inka ñasi'i Esaú, tee ni ka otatnuni ka kuu Jeús, Jaalam vi Coré. Tee ya'a ka kuu tee ni ka otatnuni ja ka kuu seyii Aholibama ñasi'i Esaú, sesi'i Aná.

¹⁹ Te tee ya'a ni ka okuu seyii Esaú vi tee ni ka otatnuni nuu ñayiu, te maa Esaú kuu Edom.

²⁰ Te tee ya'a ni ka okuu seyii Seir, tatatno'o horeo, ja ka oo ñuu yun: Lotán vi Sobal vi Zibeón vi Aná ²¹ vi Disón vi Ezer vi Disán. Tee ya'a ka kuu tee ni ka otatnuni nuu ñayiu horeo, seyii Seir ja ka oo nuu ñu'u Edom.

²² Te seyii Lotán ni ka okuu Hori jin Hemam, te Timna ni okuu kua'a Lotán.

²³ Te seyii Sobal ni ka okuu Alván vi Manahat vi Ebal vi Sefo vi Onam.

²⁴ Te seyii Zibeón ni ka okuu Aja vi Aná, te Aná ya'a kuu suchi ni ndani'i nuu ka jinonta ndute i'ni ñu'u te'a yun na jitoi mentu tatai Zibeón.

²⁵ Te seyii Aná ni onani Disón, te sesi'i de ni onani Aholibama.

²⁶ Te seyii Disón ni ka okuu Hemdán vi Esbán vi Itrán vi Querán.

²⁷ Te seyii Ezer ni ka okuu Bilhán vi Zaaván vi Acán.

28 Te seyii Disán ni ka okuu Uz jin Arán.

29 Tee ya'a ni ka okuu tee ni ka otatnuni nuu ñayiu horeo, ja nani de Lotán vi Sobal vi Zibeón vi Aná ³⁰ vi Disón vi Ezer vi Disán. Tee ya'a ka okuu tee ni ka otatnuni nuu ñayiu horeo ja ni ka ondeka gua'a de ñayiu ñuu Seir.

31 Te tee ni ka okuu rey ja ni ka otatnuni de nuu ñayiu ñuu Edom ama ka ja vi koneva'a ñayiu Israel rey ka okuu tee ya'a.

32 Bela seyii Beor ni otatnuni nuu ñayiu Edom, te ñuu nuu ni ka oo de ni onani Dinaba.

33 Te nuu ni ji'i Bela, te nuu tniuu de ni otatnuni Jobab seyii Zera tee ñuu Bosra.

34 Te nuu ni ji'i Jobab, te nuu tniuu de ni otatnuni Husam tee ñuu Temán.

35 Te nuu ni ji'i Husam, te nuu tniuu de ni otatnuni Hadad seyii Bedad, tee ni kundee nuu ñayiu Madián nuu ñu'u Moab na ni ka jaxin tna'a de, te ñuu de ni onani Avit.

36 Te nuu ni ji'i Hadad, te nuu tniuu de ni otatnuni Samla tee ñuu Masreca.

37 Te nuu ni ji'i Samla, te nuu tniuu de ni otatnuni Saúl tee ñuu Rehobot ja oo yu'u yute Éufrates.

38 Te nuu ni ji'i Saúl, te nuu tniuu de ni otatnuni Baal-hanán seyii Acbor.

39 Te nuu ni ji'i Baal-hanán seyii Acbor, te nuu tniuu de ni otatnuni Hadad, te ñuu de ni onani Pau, te ñasi'i de ni onani Mehetabel, ña'a kuu sesi'i Matred, te Matred kuu sesi'i Mezaab.

40 Te ya'a ka kuu sivi ñayiu ka otatnuni nuu ndikin tata Esaú na kuu na kuu na tatatno'o mamai vi nuu ñu'u ja ni ka jinkoi. Te sivi ka

kuu Timna vi Alva vi Jetet ⁴¹ vi Aholibama vi Ela vi Pinón ⁴² vi Cenaz vi Temán vi Mibzar ⁴³ vi Magdiel vi Iram. Ñayiu ya'a ni ka okuu ja ni ka otatnuni nuu ñayiu Edom na kuu na kuu ñuu vi ñunde'i ja ni ka junkoi.

Te Edom kuu maa Esaú, yua ñayiu edomita.

37

Ni ka xiko ña ñani José jin

¹ Ni oo Jacob ñuu Canaán nuu ñuu ja ni oo ndi yua de. ² Te ya'a ndakani na in ni ka oo kuu ndikin tata Jacob.

Ja oo José xa'un uu kuia nuu ni ka ojitoi ndikachi jin sava ka ñani. Te ni ka ondeka tna'i jin seyii Bilha vi seyii Zilpa, ñasi'i tatai yun, te ni ndakani José nuu tatai ja ka sa'a ñani jakue'e.

³ Te ni okutoo ka ña Israel jin José saa sava ka seyii de, chi ja mayii de, te saa ni jinkoi, te ni sa'a de in sa'un ndinuu nuu tekú ja ni oni'nui.

⁴ Te nuu ni ka jini sava ka ñani ja kutoo ka ña tatai saa sava ka maa de, yun te ni ka ka'an u'u ña de vi ni ka oka'an xeen de nui. ⁵ Te ni ndakani José nuu ñani in jani ni jani, guaa vi vi'i ka ni ka ka'an u'u ña de jin. ⁶ Te jiña'i:

—Vitna te vi konini ni na ndakani san in jani ni jani san. ⁷ Ka oo sugua nuu kaa triu yun ka sa'a nu'nio, yun te ni ndakoo ndichi nu'ni triu san, te ni ka jionduu ña nu'ni triu ni, te ni ka jinkindei nuu nu'ni triu san —jiña'i.

⁸ Yun te ka jiña'a ñani yun:

—Nuu saa, ¿te a kokuu ron rey nuu ndi'i rin axi kotatnuni ron, naxa nuu saa? —ka jiña'a de.

Te vi vi'i ka ka ka'an u'u ña de ja ja'a jani yun vi ja siun jiña'i.

⁹ Ni jani tukui inka jani, te ni ndakani nuu sava ka ñani, te jiña'i:

—Ni jani san ja nikandii vi yoo vi uxi in kimi ni ka jinkindei nuu san —jiña'i.

¹⁰ Ni ndakani nuu tatai vi nuu ñani, te ni kuxeen tatai nui, te jiña'a de sua'a:

—¿Na jani kuu ja ni jani ron ya'a? ¿Axi saa koka'an ron ja ru'un vi nana ron vi ñani ron vi jinkindei rin nuu ron ndee nuu ñu'u? —jiña'a de.

¹¹ Te ni ka okuu kuasun ini ñani nui, su tatai, chi ni ondakani ini de na jani kuu.

¹² Su nuu kuee ka te kua'ankuei ñani ka jito de ndikachi tata de ndee yatni ñuu Siquem. ¹³ Te jiña'a Israel nuu José:

—Ka oo ñani ron ndee yatni ñuu Siquem ka jito de ndikachio. Ne'e te tetniuu ña rin ki'in ron nuu ka oo de —jiña'a de.

Te jiña'a José:

—Ya'a oo san, vi tata.

¹⁴ Te jiña'a Israel:

—Kua'an vitna te kondia'a ron nagua ka sa'a ñani ron vi a ka oo va'a ndikachio, te ndajaa ron ndakani ron —jiña'a de.

Te ni tetniuu ña de kua'in guaa ndee chiko'i ka'nu Hebrón. Te ni kentai ndee yatni ñuu Siquem. ¹⁵ Te ni ka junkuntna'i jin in tee nuu jionditai nuu yuku yun, te ni jikan tno'o ña de jin, te jiña'a de:

—¿Na in ndanduku ron? —jiña'a de.

¹⁶ Te jiña'a José:

—Ñani san ndanduku san, te jikanta'u san ja kaxtno'o ni ndenu ka oo de ka jito de ndikachi tata san —jiña'i.

¹⁷ Te jiña'a tee yun:

—Ja kua'ankuei de, tu ka de ka oo ya'a, chi ni onini rin ka ndatno'o de ja ki'inkuei de ndee Dotán —jiña'a de.

Yun te ni jata ndikin ña José jin ñani, te ni nuku'un ñai ndee Dotán. ¹⁸ Te vi jika ka kua'in, te ni ka jini ña de, te ama ka ja kuyatni, te ja ni ka ndatno'o tua'a de ja vi ka'ni ña de. ¹⁹ Te ni ka ndatno'o tna'a de:

—Ya'a vaji in ja jani. ²⁰ Vitna te ki'inkueio te na vi ka'nio jin, te na vi tnao jin ndee in yau ñu'u ka oo ya'a, te vi kuña'o ja ndee in kiti xeen ni jaa ña jin. Yun te vi kunio ndenu kendoo jani yun —ka ndatno'o de.

²¹ Te nuu ni jini so'o Rubén ja siun ka ndatno'o de, te ni skaku ña de nuu nda'a sava ka ñani de, te jiña'a de:

—Ma vi ka'nio jin. ²² Ni ma vi xtujioo jin ja kati niñi, na vi tnao jin yau ñu'u ka oo ñu'u te'a ya'a, te ma vi ka'nio jin —jiña'a de.

Sua'a ni jiña'a de nagua ja kuu skaku ni'nu de jin nuu nda'a ñani de, te kuu ja nusia'a ña de nuu tatai. ²³ Te nuu ni kenta José nuu ka oo ñani yun, te ni ka tau de sa'un ndinuu nuu tekua ja ni'nui. ²⁴ Te ni ka tnii ña de, te ni ka tnaa ña de nuu yau ñu'u ja oo yun, su tu na ndute ñu'u nuu yau yun. ²⁵ Te ni ka jinkoo de ni ka jaxe'in de, te ni ka ndakoto de ja kua'ankuei in yukun ñayiu tatatno'o Ismael ja vajikuei de ñuu Galaad, te ka

ndiso kameyu de suja vixin vi bálsamo vi mirra, ja kua'ankuei de mavijinxiko de ñuu Egipto.

²⁶ Yun te jiña'a Judá nuu sava ka ñani de:

—Tu nagua ka ni'o ja vi ka'nio ñanio, te vi tayu'u tno'o ja tu ka jinio na in ni ja'ni ña jin.

²⁷ Gua'a ka kuu ja vi xikoi nuu tee tatatno'o Ismael, te ma vi ka'nio jin, chi ñanio kui, te in ni yuao jin —jiña'a de.

Te ni ka jinkuaan ini ñani de ja siun ni ka'an de. ²⁸ Te nuu ni ka ya'a tee tatatno'o Madián, tee ka kuu arrieru, te ni ka ndatau ña ñani José jin yau ñu'u yun, te ni ka xiko de jin nuu tee tatatno'o Ismael, te ni ka tniuya'u tee yun oko xu'un kaa ja kuu plata ja ja'i, te ni ka jaka de José kua'in ñuu Egipto.

²⁹ Te nuu ni ndajino Rubén, te ni jini de ja tu ka na José inee nuu yau ñu'u yun, te ni ndata de sa'un ni'nu de, ja tna'u ini de. ³⁰ Te ni ja'an de nuu ka oo sava ka ñani de, te jiña'a de:

—Tu ka na José inee, te vitna, ¿nagua kuu ja sa'a san? —jiña'a de.

³¹ Yun te ni ka ki'in de sa'un José, te ni ka ja'ni de in litu luluu, te ni ka skanuu de niñi ti sa'uin.

³² Yun te ni ka nusia'a de sa'un ndinuu nuu teku yun nuu tata de, te ka jiña'a de:

—Sa'un ya'a ni ka ndani'i san, te ndakuni ni vitna a sa'un José kuu axi ña'a —ka jiña'a de.

³³ Yun te ni ndakuni Jacob, te jiña'a de:

—Sa'un seyii rin kuu, ndee in kiti xeen ni jaa ña jin, te ni skuechi ña ti jin —jiña'a de.

³⁴ Yun te ni ndata Jacob sa'un ni'nu de, te ni keku'i'nu de sa'un ndayi, te kua'a kiuu ni otna'u ini de ja ja'a seyii de. ³⁵ Te ni ka ndakoo ndi'i

seyii de vi sesi'i de ja vi ndasa'a sii ini ñai, su tu ni jandetu de ja nduu sii ini de, te jiña'a de:

—Vi sua'a ni tna'u ini rin, te kenta rin ndee chii ñu'u nuu ka yiyu'u ndiyi ja ndanitna'a rin jin seyii rin —jiña'a de.

Te ni onda'i tatai ja ja'i.

³⁶ Te ni ka xiko ñayiu tatatno'o Madián jin José nuu Potifar, tee ñuu Egipto ja netniuu nuu Faraón, ja tatnuni de nuu tee ka jito ve'e tniuu yun.

38

Ni oo se'e Judá jin janu de Tamar

¹ Te kuia yun ni kusiin Judá nuu sava ka ñani de, te ni kendoo de ve'e in tee nani Hira tee ñuu Adulam. ² Te yun ni jini Judá sesi'i in tee ñuu Canaán ja nani Súa, te ni ka jaka tna'a de jin ña.

³ Te ni junku'un lulu ña, te ni kaku in seyii ña, te ni ka xnani de jin Er. ⁴ Te ni junku'un tuku lulu ña, te ni kaku inka seyii ña, te ni ka xnani de jin Onán. ⁵ Te ni junku'un tuku lulu ña, te ni kaku inka seyii ña, te ni ka xnani de jin Sela. Te ka oo de jin ña ñuu Quezib nuu ni kakui.

⁶ Yun te nuu kuee ka, te ni nduku Judá ñasi'i Er seyii xtnañu'u de, ja ni onani ña Tamar. ⁷ Te Er, seyii xtnañu'u yun, chi tee kue'e ni okuu de nuu Jito'o, te ni kindee ya ja jichi ja kanda de.

⁸ Yun te jiña'a Judá nuu Onán:

—Vi nitna'a jin ñasi'i ndi ñani ron, te skunkuu ron nuu ña ja xiso ña kuu ron, te na vi jinkoo ndikin tata ndi ñani ron —jiña'a de.

⁹ Su ja jini gua'a Onán ja ndikin tata de ja vi koo, chi masu vi ndikin tata maa de vi kokui, yun guaa nuu ka nitna'a de jin janu de, te jati de nuu ñu'u, nagua ja ma vi koo ndikin tata ñani de.

¹⁰ Te tu ni junkuaan ini Jito'o ja siun ni osa'a de jakue'e, te yun guaa suni ni kindee ya ja jichi ja kanda de.

¹¹ Te jiña'a Judá nuu janu de Tamar:

—Kuano'o ni ve'e tata ni, te kendoo nda'u kendoo kee ni ni, guaa ndee na kua'nu seyii san Sela —jiña'a de, chi ni ndakani ini de ja kana saa suni kuu seyii de, nagua ni ka ndo'o ñani.

Saa te kuano'o Tamar ja ni oo ña ve'e yua ña.

¹² Te nuu ni ya'a kua'a kiuu, te ni ji'i sesi'i Súa ñasi'i Judá. Yun te nuu ni nduu sii ini Judá, te ni ka kanuu de jin tna'a de Hira tee ñuu Adulam ja ni ka jinkoto de tee ka sete ndikachi de ñuu Timnat. ¹³ Te ni ka kaxtno'o nuu Tamar, te ka jiña'a:

—Ya'a vaji tata xiso ni ja kanuu de ki'in de ñuu Timnat ja sete de ndikachi de —ka jiña'a.

¹⁴ Yun te ni sama ña sa'un ni'nu ña ja ni ndoo nda'u ña, te ni jasi ña nuu ña vi ni tniutuu ña sa'un titi maa ña, te ni jinkoo ña ye'e ñuu Enaim yatni nuu ya'a ichi kua'an ñuu Timnat, chi ni jini ña ja makuka'nu Sela, te tu skuaka tna'a ña tata xiso ña jin seyii de.

¹⁵ Te nuu ni jini ña Judá, te ni ndakani ini de ja ña'a xiko maa kuu ña, chi ni chisa'u ña nuu ña. ¹⁶ Te ni kujioo de yu'u ichi yun ja ni juntna'a ña de, te jiña'a de:

—Kuantetu ni vitna na ki'on vi kondueio —jiña'a de, chi tu ni jini de ja janu de kuu ña.

Te jiña'a ña:

—¿Nagua kuu ja taa ni ja kuandetu san vi kondueio? —jiña'a ña.

¹⁷ Te jiña'a de:

—Tetniuu san in litu luluu san ja kokuu ya'u ni —jiña'a de.

Te jiña'a ña:

—Vatu ka nuu saa, su taa ni na in ndatniuu ni guaa ndee na tetniuu ni ya'u san —jiña'a ña.

¹⁸ Yun te jiña'a de:

—Su ¿nagua kuu ja kuini ni ja taa san? —jiña'a de.

Te jiña'a ña:

—Taa ni seyu ni vi yua'a ja yi'i jian vi yutnu nee ni jian —jiña'a ña.

Te ni jiña'a de, te ni ka jinkonduei de jin ña, te ni junku'un lulu ña. ¹⁹ Yun te ni ndakoo ña te kuano'o ña ve'e ña, te ni xtajioo ña sa'un ndesi nuu ña, te ni ndaki'in ña sa'un ni'nu ña ja ni ndoo nda'u ña.

²⁰ Te ni tetniuu Judá litu luluu de ja majinsia'a tna'a de tee ñuu Adulam, nagua ja ndakan de ndatniuu ja ni ndoo jin ñasi'i yun, su tu ni nuku'un tee yun ñasi'i yun. ²¹ Te ni jikan tno'o de tee ka oo yun, te jiña'a de:

—¿Ndenu oo ña'a xiko maa ja oo ña ñuu Enaim ya'a, te jinkoo ña yatni yu'u ichi ya'a? —jiña'a de.

Te ka jiña'a tee yun:

—Tu na in ña'a xiko maa oo ñuu ya'a —ka jiña'a de.

²² Yun te kuano'o de ja ni ndakaxtno'o de nuu Judá, te jiña'a de:

—Tu ni nuku'un san ña, te suni ka kachi tee ka oo ñuu yun ja tu na ama oo in ña'a xiko maa ña ñuu yun —jiña'a de.

²³ Te jiña'a Judá:

—Na kendoo maa ña jin ndatniuu yun, nagua ja ma vi kuaku ndee ña ñayiu jion, chi ni tetniuu san litu san ja majinsia'a ni ti, te tu ni ndani'i ni ña —jiña'a de.

²⁴ Te nuu ni jino nuu uni yoo, te ni ka kaxtno'o nuu Judá, te ka jiña'a:

—Janu ni Tamar, chi ni chitna'a ña jin inka teyii, te ni junku'un lulu ña ja siun ni sa'a ña —ka jiña'a.

Te jiña'a Judá:

—Vi kene'e ni ña, te vi teñu'u ni ña —jiña'a de.

²⁵ Su nuu ni ka kene'e ña ñayiu jin ña, te ni tetniuu ña ja vi ka'an nuu tata xiso ña, te jiña'a ña:

—Tee xiin ndatniuu ya'a kuu tee ni sa'a se'e san.

Te suni jiña'a ka ña:

—Te vi kondia'a gua'a ni vitna ndee tee xiin seyu vi yua'a jayi'i ya'a vi yutnu nee, ka kuu ya'a —jiña'a ña.

²⁶ Yun te ni ndakuni maa Judá, te jiña'a de:

—Ña'a gua'a ka kuu ña'a ya'a saa maa san, chi chia tu ni jiña'a san seyii san Sela ja kuaka tna'a jin ña guaa ni sa'a ña siun —jiña'a de.

Te tu ni ka nitna'a sa'un ka de jin ña.

²⁷ Te nuu ni jino kiuu ja kaku lulu ña, te kuati ka kuu suchi ka ñu'u chii ña. ²⁸ Te nuu ni tuu ña ja vi kakui, te in suchi yun ni kene'i in nda'i,

te ni tnii ña'a tatna yun nda'i, te ni ju'ni ña in yua'a kua'a, te ni ka'an ña:

—Suchi ya'a kuu suchi ni kaku xtnañu'u ka.

²⁹ Su ni ndachi'i tukui nda'i, te xtnañu'u ka ñani ni kaku, te jiña'a ña:

—¡Nase nde'e ni june ron ichi!

Te ni xnani ña jin Fares.* ³⁰ Yun te saa ni kaku ñani suchi nu'ni yua'a kua'a nda'i, te ni xnani ña jin Zara.†

39

Ni jio'o ña ñasi'i Potifar jin José

¹ Yun te ni jino José Egipto, te ni ndaki'in ña Potifar, tee netniuu nuu Faraón ja tatnuni de nuu tee ka jito ve'e tniuu yun, ni ndaki'in ña de jin nuu tee tatatno'o Ismael ja ni ka jinsia'a ña de jin ñuu yun. ² Su oo Jito'o jin José, te ni chindee ni chituu ña ya jin ja ni kee gua'i ni oi ve'e lamui tee Egipto yun. ³ Te ni jini lamu yun ja oo Jito'o jin José, te ndi'i tniuu ni osa'i ni okee gua'a, chi ni chindee ni chituu ña ya jin. ⁴ Saa te ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña de jin, te ni chitniuu ña de jin ja kotatnuni nuu ve'e de, te ni xndoo de nuu nda'i ndi'i nagua neva'a de. ⁵ Te vi guaa ndee nuu ni chitniuu ña de jin ja kotatnuni nuu ve'e de, te ndi'i nagua neva'a tee Egipto yun ni sa'a vii sa'a va'a Jito'o ja ja'a José, te ni chindee ni chituu ña ya jin ndi'i nagua oo nuu ve'e de vi nagua jitu de nuu ñunde'i de. ⁶ Te ni xndoo lamu yun ndi'i ja neva'a de nuu nda'a José, te

* **38:29** 38:29 Fares, kei ka'an: june ichi. † **38:30** 38:30 Zara, kei ka'an: ja ye'e.

tu nagua ni ondi'ni sa'un ka de, chi vi nani ja ni ojaa de. Te José, chi luu ndeva'a ni ojitoi, te gua'a ni ona'i.

⁷ Te nuu kuee ka, te ni jio'o ña ñasi'i lamu yun jin José, te jiña'a ña:

—Ne'e na vi kusuon.

⁸ Te tu ni jandetui, te jiña'i nuu ñasi'i lamui yun:

—Tu ndi'ni jito'o san nagua kuu ja oo ve'e de, chi oo san, te ndi'i ni xndoo de nuu nda'a san.

⁹ Te tu na in kuu ka'nu ka saa sein ve'e ya'a, te tu na in guaa ni sa'a siin de, chi maintno'o maa ni ja kuu ni ñasi'i de, ma kuu sa'a san jakue'e ndeva'a ya'a, te sa'a san yika kuechi nuu ia Dios —jiña'i.

¹⁰ Te vi ndi kiuu ndi kiuu ni oka'an ña jin José, su tu ni jandetui ja vi jinkotui jin ña, axi ja vi koi jin ña. ¹¹ Su in kiuu ni ndiuu José ve'e yun ja satniui, te tu na ndee in tee ka satniuu yun oo ini ve'e yun. ¹² Yun te ni kakuiko ña sa'uin, te jiña'a ña:

—Ne'e na vi kusuon.

Su yun te ni xndoi sa'uin nuu nda'a ña, te ni jinoi ni kei ndee ye'e. ¹³ Te nuu ni jini ña ja ni xndoi sa'uin nuu nda'a ña, te ni jinoi kua'in ndee ye'e, ¹⁴ yun te ni kana ña jin tee ka satniuu ve'e ña, te jiña'a ña:

—Vi kondia'a ja ni ka kisia'a in suchi tatatno'o hebreo ja sa'a ne'e ñai jion. Ni kei nuu oo rin ja kusuin jin rin, te ni kana jaa rin. ¹⁵ Te nuu ni jini ja kana ko'o rin, te vi ni xndoi sa'uin nuu rin ya'a, te ni jinoi ni kei kua'in —jiña'a ña.

¹⁶ Te vi ni jakin ña sa'un José xiin nuu oo ña guaa ndee nuu ni ndajino yii ña ve'e ña. ¹⁷ Yun te vi suni saa ni ni ka'an ña, te jiña'a ña:

—Suchi jinokuechi ve'o ja kuu tatatno'o hebreo ja ni kisia'a ni, ni kii nuu oo san ja sa'a ne'e ñai. ¹⁸ Te nuu ni jini ja ni kana jaa san, te ni xndoi sa'uin nuu oo san, te kana kunui kua'in ndee ye'e yun —jiña'a ña.

¹⁹ Te nuu ni jini lamu José yun ja siun ka'an ñasi'i de siki José ja sia'a kaa ja ni sa'a ña suchi jinokuechi nuu de, te ni kiti ini de. ²⁰ Te ni kakuiko ña lamu yun jin José, te ni jasi ña de vekaa nuu ka yi'i tee ja ni jasi ña rey, te yun ni ondesi vekaa yun.

²¹ Su Jito'o, chi oo ya jin José, te ni ka'an nda'u ni ka'an kee ña ya. Yun te ni sa'a ya ja ni junkuaan ini tee tatnuni nuu tee ka yi'i vekaa yun ja sa'a José. ²² Te ni xndendoo tee tatnuni yun nuu nda'a José ja na kotoi ndi'i tee ka yi'i vekaa yun. Te ndi'i na tniuu ni ka osa'a ini vekaa yun te José ni otatnuni. ²³ Te tu ni okiunduu tee tatnuni vekaa yun ja sa'a de na in tniuu, chi ni ojito maa José, chi ni oo Jito'o jin, te ndi'i tniuu ja ni osa'i ni okee gua'a, chi Jito'o ni ochindee ni ochituu ña jin.

40

Ni kaxtno'o José naxa kei ka'an uu jani

¹ Te nuu ni ya'a ndi'i ya'a, te in kiuu ni ka sa'a uu tee ka jinokuechi nuu rey Egipto in kuechi, in de kuu tee sava'a ja ji'i rey, te inka de kuu tee sa'a xtaa vixin maa rey yun. ² Te ni kiti ini rey

Faraón yun nuu nduu de, nuu tee tatnuni ja ka sava'a ja ji'i Faraón vi nuu tee tatnuni ja ka sa'a xtaa vixin yun, ³ te ni jasi ña de vekaa ja oo ve'e tee tatnuni nuu tee ka jito ve'e tniuu yun, vekaa nuu ndesi José. ⁴ Te tee tatnuni nuu tee ka jito ve'e tniuu ni skuiso siki ña de jin José ja kokotoi nduu tee yun. Te yun ni ka oi jin tee yun kua'a kiuu.

⁵ Te nduu tee sava'a ja ji'i Faraón vi tee sa'a xtaa vixin maa Faraón Egipto yun ja ka oo jin ini vekaa yun, ni ka oneva'a de in jani in ni jakuaa yun, te siin siin kei in in jani yun.

⁶ Te nuu ni jino José inka ne'e yun ja majinkoto ñai, te ni jini nuu de ja ka kusuchi ini de. ⁷ Te ni jikan tno'o ñai jin tee yun, chi in ni vekaa ni ka yi'i ja oo ve'e jito'i, te jiña'i:

—¿Nau ja ka kusuchi ini ni vitna?

⁸ Te ka jiña'a de:

—Ni ka oneva'a rin in in nuu jani, te tu na in jinkui'nu ini naxa kei —ka jiña'a de.

Yun te jiña'a José:

—Maa Dios kuu ia jinkui'nu ini naxa kei. Vitna te vi ndakani ni naxa ni ka jani ni nuu saa —jiña'i.

⁹ Yun te ni ndakani tee tatnuni nuu ka sava'a ja ji'i Faraón nuu José, te jiña'a de:

—Ni jani rin ja ni jini rin in tnu uva nukuiin tnu nuu rin, ¹⁰ te nuu tnu uva yun ni kana uni nda'a tnu, te vi na ndandixin, te jaa ita, te ka jichi maa uva yun. ¹¹ Te vi nee rin vasu Faraón, te vi ja'nde rin uva yun, te ju'ni rin ti nuu vasu de, te vi jin nda'a maa rin jiña'a rin vasu yun nuu Faraón, ni jani rin —jiña'a de.

¹² Te jiña'a José:

—Sua'a kei jani ja ni jani ni: ndi uni nda'a tnu uva yun kuu uni kiuu, ¹³ te nuu uni kiuu, te ndakanka'an ña Faraón jin ni, te ndajiokuiin ni nuu tniuu ni osa'a ni, te kuña'a ni vasu ja ji'i Faraón nuu nda'a de, nagua ni osa'a ni ama ka nuu ni ojiña'a ni vasu ja ni oji'i de. ¹⁴ Su konana'a ña ni nuu ndajiokuiin ni ja ndasatniuu sii ini ni, te jikanta'u san ja kunda'u ini ña ni jin san, te ka'an ni'nu ni ja ja'a san nuu Faraón ja na kene'e ña de vekaa ya'a. ¹⁵ Chi ni ka su'u ña jin san nuu ñayiu ka kuu tatatno'o san hebreo, te ni tu sa'un na jakue'e sa'a san ya'a ja vi kokasi ña de vekaa jin san —jiña'i.

¹⁶ Te nuu ni jini tee tatnuni nuu tee ka sa'a xtaa vixin ja in javii java'a kei jani yun, te jiña'a de nuu José:

—Sunu ru'un, chi ni jani rin ja ni jini rin uni chika kueli ñu'u xtaa vixin ja yoxnee xini rin. ¹⁷ Te chika yoxnee sukun ka yun ka ñu'u ndinuu ndi ndujin nuu xtaa vixin ja kaa Faraón, te ni ka jaa kiti ndagua ja ñu'u nuu chika yoxnee xini rin yun —jiña'a de.

¹⁸ Yun te jiña'a José:

—Sua'a kei jani ja ni jani ni yun: ndi uni chika kueli yun kuu uni kiuu. ¹⁹ Te nuu uni kiuu, te ka'nde Faraón yiki xini ni, te tatnuni de vi katakaa ña jin ni, te vi kaa kiti ndagua kuñu ni —jiña'i.

²⁰ Te nuu uni kiuu, te ni nuku'un viko Faraón, te ni sa'a de viko nuu ni ndaxtutu de ndi'i tee ka jinokuechi nuu de. Te nuu ni ka ndututu de yun ni ndakanka'an de uu tee ni chi'i de vekaa, tee

tatnuni nuu tee ka sava'a ja ji'i de vi tee tatnuni nuu tee ka sa'a xtaa vixin, te ni kene'e ña de. ²¹ Te ni ndakuña'a de tniuu nuu tee tatnuni nuu tee ka sava'a ja ji'i de, te ni jiña'a tee yun vasu nuu nda'a maa de. ²² Su ni jatakaa de tee tatnuni nuu tee ka sa'a xtaa vixin, nagua ni ka'an José ja kei jani yun. ²³ Su tee tatnuni nuu tee ka sava'a ja ji'i Faraón, chi tu ni ndaka'an sa'un ka ña de jin José, chi ni naa ini ña de.

41

Ni kaxtno'o José naxa kei jani ni jani Faraón

¹ Te nuu kuee ka ja ni ya'a uu kuia, te ni oneva'a Faraón in jani. Ni jini de ja oo de yu'u yute Nilo, ² te yute yun ni kanakuei uja isndiki si'i ja luu ndeva'a ka na'a ti vi inu ndatnu ti, te ni ka jinkondee ti ka jaa ti ne'u yuku yun. ³ Te yata kua'ankuei ti yun te ni kanakuei ka uja ti nuu yute yun kiti ka kuu xixii ka kuu ti vi tne'e ka na'a ti, te ni ka jinkuiin ti yatni nuu ka oo kiti ka na'a luu yu'u yute yun. ⁴ Te ni ka jaa ña kiti ni ka kuu xixii vi tne'e ka na'a ti jin ndi uja kiti ka na'a luu yun vi inu ndatnu ti, ni jani Faraón, te ni ndoto de. ⁵ Yun te ni ndakusun tuku de, te jichi kuu uu ni jani de ja uja yoko triu ka yi'i chitu chitu vi luu ndeva'a ka na'a ja mavikua'nu nuu invaa ni tnundoo. ⁶ Yata yun te ni kanakuei ka uja yoko triu ni ka yichi yichi ni ja ni teñu'u ña tachi jinki'i ichi kana nikandii. ⁷ Te ndi uja yoko triu ja ni ka yichi yichi yun ni ka jaa ña jin ndi uja yoko triu ndatnu vi ka yi'i chitu yun. Te ni ndoto Faraón te ni jini de ja jani kuu.

⁸ Te nuu ni ndakoo Faraón nuu ne'e sua'a, te ndi'ni ndeva'a de na jani kuu, te ni kana de ndi'i tee ka jitotnuni maa Egipto vi tee ndichi, te ni ndakani Faraón ja ni jani de, su tu sa'un na in ni jinkui'nu ini naxa kei ja ni jani de yun.

⁹ Yun te ni ka'an tee tatnuni nuu tee ka sava'a ja ji'i Faraón, te jiña'a de nuu Faraón:

—Tata rey, kuini san ja ka'an san jaya'a jatuku san. ¹⁰ Na ni kiti ini maa jito'o san nuu san ja ka jinokuechi san nuu ni, te ni jasi ña ni vekaa ja oo ve'e tee tatnuni nuu tee ka jito ve'e tniuu ya'a, maa san vi tee ni otatnuni nuu tee ka sa'a xtaa vixin. ¹¹ Te tee yun vi maa san ni ka oneva'a san in in nuu jani in ni jakuaa, te in in jani yun oo ja kee mamai. ¹² Te yun ni ka yi'i san jin in suchi kuechi tatatno'o hebreo suchi jinokuechi nuu tee tatnuni nuu tee ka jito ve'e tniuu ya'a, te ni ka ndakani san nui, te ni ka'in naxa kei jani ja ni ka jani in in san. ¹³ Te vi jandaa ja nagua ni ka'in yun saa ni kuu, chi ni ndataa ni tniuu sa'a maa san, te inka de ni tatnuni ni ja ni ka jatakaa ña —jiña'a de.

¹⁴ Yun te ni kana ña Faraón jin José, te ñama kuiti ni ka kene'e ña jin vekaa yun, te ni ndasetei vi ni ndasamai sa'uin, te saa ni jinoi nuu Faraón.

¹⁵ Te jiña'a Faraón nuu José:

—Ni oneva'a rin in jani, te tu sa'un na in jinkui'nu ini naxa kei, su jini so'o rin ja ka ka'an ja roon, chi nuu nini ron in jani, te jinkui'nu ini ron naxa kei —jiña'a de.

¹⁶ Yun te jiña'a José nuu Faraón:

—Masu maa san kuu ja jinkui'nu ini, chi Dios kuu ia kaxtno'o naxa koo gua'a ni jin jani ni —jiña'i.

¹⁷ Yun te jiña'a Faraón nuu José:

—Ni jani rin ja oo rin yu'u yute Nilo, ¹⁸ te yute yun ni kanakuei uja isndiki si'i, kiti inu ndatnu ndeva'a, te luu ka na'a ti, te ni ka jinkondee ti ka jaa ti ne'u yuku yun. ¹⁹ Te yata kua'ankuei ti yun, te ni kanakuei ka uja kiti ni ka kuu xixii vi tne'e ndeva'a ka na'a ti, ja vi ni in kiuu tu na ndee jini rin kiti ka na'a tnetne'e yun nii Egipto. ²⁰ Te kiti ni ka kuu xixii vi tne'e ka ndaa ti yun, ni ka jaa ña ti jin isndiki si'i ja ni ka jinonta xtnañu'u kiti inu ndatnu yun. ²¹ Te nuu ni ka jaa ña kiti ni ka kuu xixii yun, te vi ni ja tu ka na'a sa'un ti ja ni ka jaa ña ti, chi vi saa ni ni ka kuu xii ti, nagua ka ndaa ti jaxtnañu'u. Te ni ndoto rin.

²² 'Te suni jani rin ja uja yoko triu mavikua'nu nuu invaa ni tnundoo, te ka yi'i chitu chitu vi luu ndeva'a ka na'a. ²³ Te inka uja yoko triu ja ni ka yichi yichi ni ja ni teñu'u ña tachi jinki'i ichi kana nikandii. ²⁴ Te yoko triu ja ni ka yichi yichi yun ni ka jaa ña jin ndi uja yoko triu ka na'a luu yun. Te ja ni ndakani rin nuu tee ka jitotnuni, su tu na in jinkui'nu ini naxa kei ja vi ndakaxtno'o nuu rin —jiña'a de.

²⁵ Yun te jiña'a José nuu Faraón:

—Jani ni jani ni, chi in ni jani kuu, ia Dios ni xne'e nuu ni nagua kuu ja sa'a ya. ²⁶ Te ndi uja isndiki si'i ja ka na'a luu yun, kuu uja kuia, te uja yoko triu ja ka na'a luu yun, kuu uja kuia. Te jani yun, chi in ni kei ka'an. ²⁷ Te suni ndi uja isndiki

si'i ja ni ka kuu xii yun vi tne'e ka na'a ti ja ka ndikin ña jin kiti ndatnu yun, kuu uja kuia, te ndi uja yoko triu ja ni ka yichi yichi ja ni teñu'u ña tachi jinki'i ichi kana nikandii, kuu uja kuia ja koo tnundo'o soko. ²⁸ Te ya'a kuu ja ka'an san nuu ni, vi tata Faraón, chi nagua kuu ja kuini Dios ja sa'a ya, te ni xne'e ya nuu ni. ²⁹ Te ya'a vaji uja kuia ja kuva'a ndeva'a nii nuu ñunde'i Egipto. ³⁰ Te nuu ya'a kuia yun, te ndikin tuku uja kuia ja koo tnundo'o soko, te vi naa ini ñayiu ja ni kuva'a nuu ñunde'i Egipto, chi koo tnundo'o soko nii nuu ñu'u. ³¹ Te ma vi kuni ka ñayiu ja kuva'a nuu ñunde'i ja ja'a tnundo'o soko yun, chi ndakui ndeva'a koo. ³² Te ja siun uu jichi ni jani ni, vi tata Faraón, kuu ja jinkui'nu inio ja oo ndaa kuiti nuu ia Dios, te ñama skunkuu ya ja sa'a ya. ³³ Vitna te xteku ña san ja kosa'a tua'a ni. Nduku ni in tee ni'nu ini vi ndichi de ja na koto de nuu ñunde'i Egipto. ³⁴ Sua'a sa'a ni, vi tata Faraón: Tau ni tee vi kotatnuni in in ñuu tnii Egipto, te xnuu ni de ja na vi ndaxtutu de oko ja in ciento nagua kee nuu ñunde'i Egipto ndi uja kuia ja kuva'a yun. ³⁵ Te na vi xtutu de ja vi kokaa ñayiu ndi'i kuia gua'a ja vaji yun, te na vi ndaxtutu de triu te tatnuni ni ja na vi tava'a de nagua ja vi ni'i ñayiu in in ñuu ja vi kokai. ³⁶ Te na koo nuu ku'un va'i ja vi kokaa ñayiu ñuu tnii Egipto ya'a, nagua ndi uja kuia ja koo tnundo'o soko, te ma vi kuu ñayiu Egipto soko —jiña'i.

Ni kenta José ja tatnuni nuu ñuu Egipto

³⁷ Te ni ka junkuaan ini Faraón vi tee ka jinokuechi nuu de, ja siun jiña'a José. ³⁸ Yun te

jiña'a Faraón nuu tee ka jinokuechi nuu de:

—¿Ndenú vi ni'i kao in tee na kuinio suchi ya'a ja oo Espíritu ia Dios anuí? —jiña'a de.

³⁹ Te jiña'a Faraón nuu José:

—Ja siun ia Dios ni kaxtno'o ndi'i nuu ron, te tu na tee jinkui'nu ini ni tee ndichi na kuinio maa ron. ⁴⁰ Te maa ron guaa kotatnuni nuu ve'e rin, te ndi'i ñayiu ñuu rin vi koskunkuu tno'o ja tatnuni ron, te maintno'o nuu mesa ve'e tniuu guaa kuu ka'nu ka rin nuu ron.

⁴¹ Te suni jiña'a ka Faraón nuu José:

—Vitna te tau ña rin ja konetniuu ron nuu ndi'i ñayiu ñuu rin Egipto —jiña'a de.

⁴² Yun te ni tau Faraón xe'e de nuu ndee seyu ja ñu'u nda'a de, te tnaa de nda'a José, te ni tatnuni de ni ka skui'nu ña jin José in sa'un vii ndeva'a, te ni ka tnaa in ja ñu'u sukuin nuu ka yi'i kaa vii ndeva'a ja kuu oro. ⁴³ Te ni ka skaa ña jin nuu carreta kuu uu maa Faraón, te ni ka jiondita de jin, te ni ka kana de ja chitniuu ña Faraón, ja ndi'i ñayiu vi ka'nu jiti nui. Saa ni kuu ja ni chitniuu ña Faraón jin José, te ni kendoi ja tatnuni nuu ñayiu ñuu Egipto.

⁴⁴ Te jiña'a Faraón nuu José:

—Maa rin kuu Faraón, su nuu ja masu maa ron tatnuni, te tu nagua vi sa'a ñayiu ka oo nii nii ñuu ja tnií Egipto —jiña'a de.

⁴⁵ Te ni xnani ña Faraón jin José Zafnat-panea,* te ni skuaka tna'a ña de jin in suchi si'i nani Asenat, sesi'i tee nani Potifera, sutu oo ñuu On.

* **41:45** 41:45 Zafnat-panea, kei ka'an: tee xtuu ja oo yu'u.

Te ni kee José ja ni jiondita de nii ñuu ja tñii Egipto.

⁴⁶ Ja oo José oko uxi kuia na ni ja'an de nuu rey Faraón ja tatnuni nuu Egipto. Yun te ni kee José nuu Faraón, te ni jiondita de nii ñuu ja tñii Egipto. ⁴⁷ Te ndi uja kuia yun ni kuva'a ndeva'a nuu ñunde'i. ⁴⁸ Te ni ndaxtutu José ndi'i ja ni kee nuu ñunde'i ndi uja kuia ja kuva'a nuu ñunde'i Egipto, te ni tava'a de ja ni kee nuu ñunde'i in in maa ñuu. ⁴⁹ Ni ndaxtutu de triu na kuinio ñuti yu'u ndute mar, kua'a ndeva'a ja tu na in kundee ka'u, chi tu kentakuei ka de ja vi ka'u de.

⁵⁰ Te ama ka ja kitna'a kuia xtnañu'u tnundo'o soko, te ni ka jinkoo uu seyii José jin ñasi'i de Asenat, sesi'i tee nani Potifera, sutu oo ñuu On. ⁵¹ Te ni xnani José seyii xtnañu'u de Manasés,[†] chi ni kachi de:

—Ia Dios ni sa'a ja ni naa inio ndi'i tñiuu ni osa'o vi ñayiu ve'e tatao.

⁵² Te suchi kuu uu ni xnani de Efraín,[‡] chi ni kachi de:

—Ia Dios ni sa'a ja ni jinkoo ndikin tatao ñuu nuu ni tna'o tnundo'o.

⁵³ Saa te ni ya'a uja kuia ja ni okuva'a ndeva'a nuu ñunde'i Egipto. ⁵⁴ Te ni jinkondee ja vaji uja kuia tnundo'o soko, nagua ja ni ka'an José, te ni oo tnundo'o soko nuu ndi'i sava ka ñuu na'nu, su nii ñuu ja tñii Egipto, chi ni oo xtaa vixin ka jaa ñayiu. ⁵⁵ Te nuu ni kenta soko yun nii ñuu ja tñii Egipto, yun te ni ka ka'an nda'u ñayiu ñuu

[†] **41:51** 41:51 Manasés, kei ka'an: sa'a ja ndunaa ini. [‡] **41:52** 41:52 Efraín, kei ka'an: ja jinkoo ndikin tata.

nuu Faraón ja ka jikain ja vi kai. Te jiña'a Faraón nuu ndi'i ñayiu yun:

—Kua'ankuei nuu José te vi sa'a ron nagua kuu ja kachi maa de —jiña'a de.

⁵⁶ Te soko yun, chi vi nii nuu ñuu ni oo. Yun te ni june José ndi'i saka triu nuu ka ñu'u va'i, te ni xiko de nuu ñayiu Egipto, chi ka'nu ndeva'a kuu soko ja ni oo ñuu yun. ⁵⁷ Te ndi'i ñayiu sava ka ñuu ni ja'ankuei nuu José ja ni ka jain triu ja vi kokai, chi vi nii ñuu nii teyu ni oo ndeva'a soko yun.

42

Ni jinokuei ñani José ja vi kuaan de triu Egipto

¹ Te nuu ni jini Jacob ja oo triu Egipto, te jiña'a de nuu seyii de:

—¿Nau ja saa ka ndakondia'a nuu tnatna'a in in ni ron? ² Te jini so'o rin ja oo ja kotekuo Egipto. Kua'ankuei te vi kuaan ron joo ja na vi kokao nagua ja ma vi kuo —jiña'a de.

³ Te ni ja'ankuei uxi ñani José Egipto ja vi kuaan de triu. ⁴ Su tu ni tetniuu ña Jacob jin Benjamín ñani José ja ki'inkuei jin sava ka ñani, chi ni ndakani ini de ja kana saa nagua kokuu ichi ki'inkuei. ⁵ Yun te ni ja'ankuei seyii Israel ne'u sava ka ñayiu ja vi kuaan de triu, chi ni oo soko nii ñuu Canaán.

⁶ Te José ni okuu jito'o ndi'i ñayiu ñuu yun, te suu de kuu tee oxiko triu nuu ndi'i ñayiu ñuu yun. Te nuu ni jinokuei ñani José, te ni ka jinkindei de ndee nuu ñu'u. ⁷ Te nuu ni jini ña José jin ñani de, te vini ni ndakuni ña de, su

ni sa'a ni ka de ja tu jini ña de, te ni ka'an ni'i ndeva'a de, te jiña'a de:

—¿Ndenu vajikuei ni?

Te ka jiña'a tee yun:

—Ñuu Canaán vajikuei san ja vi kuaan san joo triu vi kokaa san —ka jiña'a de.

⁸ José, chi ni ndakuni de ñani de, su maa tee yun, chi tu ni ka ndakuni ña de.

⁹ Yun te ni ndakanka'an José jani ni jani de ndee ama ka siki ñani de, te jiña'a de:

—Tee ka sa'a vijin ka kuu ni, chi vajikuei ni ja ka ndia'a ni naxa ka oo san ñuu san —jiña'a de.

¹⁰ Te ka jiña'a tee yun:

—Ña'a, vi jito'o san, chi maa san ja ka jinokuechi san nuu ni, vajikuei san ja vi kuaan san joo ja vi kokaa san. ¹¹ Te in ni yua ndi'i san, ñayiu ndaa ka kuu san ja ka jinokuechi san nuu ni, te tu na ama ka kuu san ñayiu vi kosa'a vijin —ka jiña'a de.

¹² Su jiña'a José:

—Ña'a, chi nani vajikuei ni ja ka ndia'a ni naxa ka oo san ñuu san kuu ja vajikuei ni —jiña'a de.

¹³ Te ka jiña'a tee yun:

—Maa san ja ka jinokuechi san nuu ni, chi uxi uu ñani san ka kuu seyii invaa ni tee ñuu Canaán. Te suchi xetnu ni kendoi jin tata yua san, te inka kai, chi tu ka jini san a tekua kai —ka jiña'a de.

¹⁴ Te jiña'a José:

—Su yun kuu ja ka'an san ja vi jandaa ja vajikuei ni nani ka sa'a vijin ni. ¹⁵ Te yun guaa koto tnuni ña san. Te kee yu'u san jin sivi Faraón

ja ma kuu ndekuei ni ñuu ya'a, chi vi guaa ndee na kii inka ñani xetnu ni. ¹⁶ Te vi ndatetniuu tna'a ni ndee in ni no'o nukuaka ñani xetnu ni, te sava ka ni vi kendoo vekaa, chi jin tno'o ka ka'an maa ni kuu ja koto tnuni ña san a ka ka'an ndaa ni. Te nuu ja masu inu ndija ni, te kee yu'u san jin sivi Faraón ja nani ka sa'a vijin ni —jiña'a de.

¹⁷ Yun te ni jasi ña de jin ndi'i tee yun uni kiuu.

¹⁸ Te nuu ni jino uni kiuu, te jiña'a José:

—Sein, chi yu'u ni'nu san ia Dios guaa sua'a vi sa'a ni, te vi koteku ni. ¹⁹ Nuu ja ñayiu ndaa ka kuu ni, te kendoo invaa ni ñani ni vekaa nuu ni ka oo ni yun, te sava ka ni vi nusia'a triu ja vi kokaa ñayiu ve'e ni ja ma vi kui soko. ²⁰ Su kikuei ni jin ñani xetnu ni nagua ja kuni san ja ka ka'an ndaa ni, te ma vi kuu ni —jiña'a de.

Te saa ni ka sa'a tee yun. ²¹ Te ka ndatno'o tna'a de:

—Vi ja ndaa kuu ja ka tavi kuechio siki ñanio, chi ni ka jinio ja nda'u ndeva'a sa'i nuu jikanta'ui ja vi kunda'u inio jin, te tu ni ka oninio tno'o ni ka'in. Yun guaa vaji tnundo'o ya'a ja ka tna'o —ka kachi de.

²² Yun te jiña'a Rubén:

—Su ni ka'an san ja ma vi sa'a ni jakue'e jin ñanio, te tu ni ka onini ni, te vitna te ka tniuya'uo ja ja'i —jiña'a de.

²³ Su tu ni ka jini de ja junkui'nu ini José tno'o ka ndatno'o de, chi ni oo tee ka'an uu sa'an ja ndakaxtno'o de nuu José vi nuu ñani de naxa ka ka'an de. ²⁴ Te ni kusiin José nuu ka oo de, te ni nda'i de. Yun te saa ni ndajino de nuu ka oo tee

yun, te ni ka'an de, te vi jin nuu sava ka tee yun, te ni kakuiko de Simeón, te ni ju'ni ña de. ²⁵ Yun te ni tatnuni José nuu tee ka jinokuechi nuu de ja na vi chitu de triu itni ka nee ñani de yun, te na vi ndaku'ni de xu'un ñani de yu'u in in itni ja ka nee de yun, te na vi kuña'a de ja vi kokaa ñani de yun ichi no'okuei de, te saa ni ka sa'a de jin ñani de yun.

²⁶ Te ni ka skuiso ñani de yun mentu de triu, te kuano'okuei de. ²⁷ Su nuu ni ka ndoo de in ve'e nuu ka nu'ni kiti, te ni june in de yu'u itni ja kuña'a de ja vi kaa mentu de, te ni jini de xu'un de ja nu'ni yu'u itni yun. ²⁸ Te jiña'a de nuu sava ka ñani de:

—Ni ka ndajione'e de xu'un san, te ya'a ka ñu'u yu'u itni san —jiña'a de.

Yun te vi nasaa de ni ka yu'u de, te vi sua'a ka kanta anu de, te ka ndatno'o tna'a de:

—¿Nagua kuu ya'a ja sia'a sa'a ña ia Dios? —ka kachi de.

²⁹ Te nuu ni ndajinokuei de ñuu Canaán, te ni ka ndakani ndi'i de nuu tata de Jacob naxa ni ka ndo'o de, te ka jiña'a de:

³⁰ —Tee kuu jito'o ñayiu ñuu yun, ni ka'an ni'i ndeva'a de jin ndi'i san, te ni kachi de ja nani kua'ankuei san ja ka sa'a vijin san ñuu yun. ³¹ Te ka jiña'a san nuu de ja tee ndaa ka kuu san, te tu na ama ka ka kuu san tee ka sa'a vijin. ³² Te uxi uu ñani san ka kuu nuu tata yua san, su in ñani san, chi tu ka jini san a tekui kai, te inka suchi xetnu, chi ni kendoi vitna jin tata san ñuu Canaán, ka jiña'a san. ³³ Yun te kachi tee kuu jito'o ñayiu ñuu yun: “Nuu saa te sua'a guaa

kuni san ja teyii ndaa ka kuu ni, guaa vi xndoo ni ndee in ñani ni, te vi ki'in ni triu ja vi kokaa ñayiu ve'e ni ja ma vi kui soko, te kua'ankuei ni mavinusia'a ni. ³⁴ Su kikuei ni jin ñani xetnu ni, nagua ja kukanu ini san ja tee ndaa ka kuu ni, te masu vajikuei ni ja ka sa'a vijin ni, saa te ndataa san ñani ni. Saa te kuu kikuei maa ni ja vi kuaan ni vi vi xiko ni nuu ñuu ya'a", kachi de —ka jiña'a de nuu tata de.

³⁵ Su nuu ni kakuei de itni triu de, te ni ka jini de xu'un maaaa de ja ka nu'ni yu'u itni triu de, te ja siun ni ka jini de jin tata de xu'un yun ja ka ndikin, guaa ni ka yu'u ndeva'a de. ³⁶ Yun te jiña'a tata de Jacob:

—Maa ron chi nino'o ni ja ka kindee ron seyii rin. José, chi tu ndee ndenta kai, te suni saa ni Simeón na jiniu a ndenta ka de, te suni ka kuini ron ja ki'inkuei ron jin Benjamín vitna, te siki maa rin vaji ndi'i ya'a —jiña'a de.

³⁷ Te ni ka'an Rubén jin tata de, te jiña'a de:

—Ka'ni maa ni nduu seyii san nuu ja ma ndajiokuiin san jin ñani xetnu san. Te xndendoo ni jin nuu nda'a maa san, te na ndajiokuiin san jin nuu ni —jiña'a de.

³⁸ Te jiña'a Jacob:

—Ma kuandetu rin ja ki'inkuei ron jin seyii rin, chi ja ni ji'i ñani, te maintno'o ni kai kendoo, te nuu ja na in tnundo'o na kokuu ichi ki'inkuei ron, te vi kotavi kuechi ña ron ja kuu rin jin tno'o suchi ini, chi ja makunija'nu rin —jiña'a de.

43

Ni jinokuei ñani José jin Benjamín Egipto

¹ Te nii ñuu oo ndeva'a tnundo'o soko, ² te nuu ni ndi'i triu ja ni ka jaa de ja ni ka jinki'in de Egipto, te jiña'a tata de:

—Kua'ankuei tuku te vi kuaan ron joo ja vi kokao —jiña'a de.

³ Te ni ka'an Judá, jiña'a de:

—Ni ka'an kaji tee yun ja vi ma kuni nuu ka ña de ja ki'inkuei san nuu ja tu na ñani san ki'inkuei jin san. ⁴ Su nuu ja tetniuu ni ñani san Benjamín ja ki'inkuei san jin, saa te kuu ja ki'inkuei san, te vi kuaan san joo ja vi kokao. ⁵ Su nuu ja ma tetniuu ni jin, te ma kuu ja ki'inkuei san, chi vi ni ka'an kaji tee yun ja vi ma kuni nuu ka ña de ja ki'inkuei san nuu ja tu na ñani san kua'ankuei jin san.

⁶ Yun te jiña'a Israel:

—¿Nau ja ni ka sa'a ña ron kua'a jakue'e, ja ni ka kaxtno'o ron nuu tee yun ja oo inka ñani ron?

⁷ Te ka jiña'a de:

—Saa chi ni jikan tno'o ndandaa ña tee yun siki ndi'i san vi siki ñayiu ve'e san, chi kachi de: “¿A teku ni tata ni? ¿A oo inka ñani ni?”, kachi de. Te ni ka kaxtno'o ndaa san na in in tno'o ja jikan tno'o ña de. ¿Xaan ka jini sein ja kachi tee yun: “Ja kikuei ni jin ñani ni”? —ka jiña'a de.

⁸ Yun te jiña'a Judá nuu tata de Israel:

—Tetniuu ni ñani xetnu san ja na ki'in maa san jin, saa te kuu ja ki'inkuei san ja vi kuaan san ja vi kokao ja ma vi kuo soko jin se'e kueli san. ⁹ Te maa san guaa kuiso siki san jin, te nuu maa san

guaa ndakantno'o ni jin, te nuu ja ma ndajaa san jin ja ndakani san jin nuu ni, te kotavi kuechi san nuu ni nikuii nikani ni. ¹⁰ Chi nuu ja sua'a te tu ni ka junkuiin san, vaa vatu ni ja ni kuu uu jichi ka ndajiokuiin san —jiña'a de.

¹¹ Yun te jiña'a tata de Israel:

—Su nuu ja saa kuu, te tu ka nagua kendoo. Vi ki'in ja gua'a ka ja kee nuu ñunde'i, te vi tnaa nuu itni ron joo bálsamo vi joo nduxi ñuñu vi joo suja vixin vi joo suja ugua ja kuu mirra vi nuez vi almendra ja kokuu in ja vi skuta'u ron tee yun. ¹² Te vi ki'in xu'un ja ndajiokuiin nu'ni yu'u itni jian axi saa vatu ni ni ka naa ini de, te mandii xu'un jian vi suni vi kinda'a siin ka ron xu'un jian. ¹³ Te vi ndajiokuiin nuu tee yun kua'ankuei jin ñani xetnu ron. ¹⁴ Te maa Dios ka'nu, ja ndi'i ni ja kuu sa'a ya, na kunda'u ini ña ya jin nuu tee yun, te na siaa de ñani ron vi Benjamín ya'a, te nuu ja ski'in rin seyii rin, te saa na kokuu —jiña'a de.

¹⁵ Yun te ni ka ki'in de ja vi skuta'u de vi xu'un ja vi tniuya'u de uu jichi, te ni ka jaka de Benjamín, te kua'ankuei de jin Egipto, te ni jinokuei de nuu José. ¹⁶ Te nuu ni jini ña José jin Benjamín ja kua'ankuei jin de, te jiña'a de nuu tee jito ve'e de:

—Kuaka ni tee yun te kua'ankuei ni jin de ve'e san, te vi ka'ni ni in isndiki, te vi sava'a ni ndei, chi vi kaxe'in san jin de sau nduu —jiña'a de.

¹⁷ Te saa ni sa'a tee yun nagua ni tatnuni José, te ni jaka ña de ve'e José. ¹⁸ Yun te ni ka yu'u tee yun nuu kua'ankuei de ve'e José, te ni ka ndatno'o tna'a de:

—Ja ja'a xu'un ja ni ndajiokuiin nuu itnio na ni kikueio jaxtñañu'u kuu ja vajikueio ya'a, nagua ja kuu vi nii ini de ja junkuei de sikio, te vi kakuiko ña de jion ja vi kunukuechio jin mentuo nuu de —ni ka kachi de.

¹⁹ Te ni ka jintna'a ña de jin tee jito ve'e José, te ni ka ka'an de ye'e nuu ndiukuei ve'e yun. ²⁰ Te ka jiña'a de:

—Maa ni, vi jito'o san, na ni kikuei san jaxtñañu'u ja vi jandaa ja vi kuaan san joo ja vi kokaa san. ²¹ Te nuu kuano'okuei san, te ni jinokuei san in ve'e nuu ka nu'ni kiti ja vi ndoo san. Te yun ni ka ndajin san itni san, te ka nu'ni maaaa xu'un san yu'u itni ja ka ñu'u triu san ka oo ndi'i xu'un ja ka nee san, te ni ka ndajiokuiin jin san inka jichi ka nee san vitna. ²² Te suni ka nee siin san xu'un ja vi kuaan san joo ja vi kokaa san, te tu ka jini san na ni ndatnaa xu'un san yu'u nuu itni ja ka nee san —ka jiña'a de.

²³ Te jiña'a tee jito ve'e yun:

—Vi koo ni jin jamani, te ma vi koyu'u ni, chi Dios ni vi ia Dios tata yua ni, ni ndatnaa xu'un ni yu'u itni in in maa ni, chi ni tnii ndi'i san xu'un ni —jiña'a de.

Te ni kene'e de Simeón ja ni ndakuña'a ña de nuu sava ka ñani de yun. ²⁴ Te ni jaka ña de jin tee yun ve'e José, te ni jiña'a de ndute ja ni ka ndakate tee yun si'in de, vi ni jiña'a de ja ni ka jaa mentu tee yun. ²⁵ Te ni ka sava'a tee yun ja vi skuta'u de José nini ja ndajino de nuu sau nduu, chi ni ka onini de ja yun vi kaxe'in de. ²⁶ Te nuu ni ndajino José ve'e de, te ni ka jiña'a

tee yun nagua ka nee de ja vi skuta'u ña de, te ni ka jinkindei de nuu José vi guaa ndee nuu ñu'u.

²⁷ Yun te ni jikan tno'o José:

—¿Naxa ka kuu ni? ¿A kukueni ka oo ni?

Te suni jiña'a de:

—¿Naxa kuu tata ni? ¿A kukueni oo tee nija'nu ja ka ka'an ni saa? ¿A tekun de? —jiña'a de.

²⁸ Te ka jiña'a tee yun:

—Ta'u san. Kukueni oo tata yua san, tee jinokuechi nuu ni, tekun xii ka de joo, ta'u san —ka jiña'a de, te ni ka jinkindei tuku de ja ka nee de ja yiñu'u.

²⁹ Te ni ndanenuu José, te ni jini de ñani de Benjamín seyii nana si'i maa de, te jiña'a de:

—¿A suchi ya'a kuu ñani xetnu ni ja ka ka'an ni saa? —jiña'a de. Te jiña'a de nuu suchi yun:

—Ia Dios na koto na kuni ña jin ron, vi se'e —jiña'a de.

³⁰ Yun te ñama kuiti ni kee José ja ni nduku de ndenu nda'i de, chi vi ndee yiki kaji de ni tna'u ini de ja ja'a ñani de, te ni ndiuu de ve'e nuu ndatatu de, te yun ni nda'i de. ³¹ Yun te ni kitinuu de, te ni ndee de, te ni sa'a ndendee ni de anu de, te jiña'a de:

—Vi tnaa ni ndei vi kao.

³² Te ni ka jiña'a siin ja kaa maa de, te suni ni ka jiña'a siin ja vi kaa ñani de, te suni siin ni ka junkuiin ja vi kaa maa ñayiu Egipto ja ka jaa jin de, chi ma kuu ja vi kaa in ni ñayiu Egipto xtaa jin ñayiu hebreo, chi in jakue'e ndeva'a kuu nuu ñayiu Egipto. ³³ Te ni ka jinkoo ñani José nuu de tee ka'nu ka xtnañu'u, te vi saa vi saa ndee sandi'i ni ka suchi xetnu. Te vi ni ka sa'u kuii

kuiti ini de ka ndia'a de nuu in in de, ja siun ni jintaa yukun ña José. ³⁴ Te ni ja'nde José ndei ja kaa maa de vi ja vi kaa ñani de, su ja kaa Benjamín, chi vi u'un jichi kua'a ka ni jiña'a de saa nuu ndi'i ñani de. Te ni ka jaa ni ka ji'i de vi ni ka osii ini de jin ñani de.

44

Vasu José inee nuu itni Benjamín

¹ Yun te ni tatnuni José nuu tee jito ve'e de, te jiña'a de:

—Chitu ni itni ka nee tee ya'a triu nasaa ni vi kundee maa de ki'inkuei jin de, te ndatnaa ni xu'un maaaa de yu'u itni de. ² Te tnaa ni vasu san, vasu kaa ja kuu plata yu'u itni suchi xetnu ya'a jin xu'un ja junku'un triui —jiña'a de.

Te ni sa'a tee yun nagua ni tatnuni José. ³ Te nuu matuu inka kiuu, te ni ka ndakuanta'u de, te ni ka ndachituu de mentu de kuano'okuei jin de. ⁴ Te nuu ni ndekuei de yu'u ñuu yun ja vi chia'an ka ja vi ndujika ndeva'a de, te jiña'a José nuu tee jito ve'e de:

—Ndakoo ni te sondikin ni tee yun, te nuu jintna'a ni de, te sua'a kuña'a ni: “¿Nau ja ka sa'a ni jakue'e jin java'a ni ka sa'a san? ¿Te nau ja ni ka su'u ni vasu plata jito'o san? ⁵ ¿Te a masu vasu ya'a ji'i jito'o san, te jin vasu ya'a jinitnuni de ja ka'an de nagua kokuu? Jakue'e ndeva'a ni ka sa'a ni ja siun ni ka sa'a ni”, kuña'a ni —jiña'a de.

⁶ Te ni kee tee jito ve'e yun kua'an de, te nuu ni jintna'a ña de, te saa jiña'a de.

⁷ Te ka jiña'a tee yun:

—¿Nau ja siun ka'an ni, vi jito'o san? Tu na ama ka te vi sa'a san siun, ja ka jinokuechi san nuu ni. ⁸ Te ya'a vi ka nee san xu'un san ka ñu'u yu'u itni san vajikuei jin san ndee ñuu san Canaán ja vi ndataa san. ¿Te naxa vi kosu'u san ve'e jito'o ni plata axi oro? ⁹ Su nuu ja ndee san ja ka jinokuechi san nuu ni nuku'un ni vasu yun, te vi na kuu san, te sava ka san na vi kokunukuechi san nuu ni, vi jito'o san —ka jiña'a de.

¹⁰ Te jiña'a tee jito ve'e José:

—Nuu saa te suni vitna te na vi sa'o nagua ka ka'an maa ni. Na ni tee xiin nuu itni ja nuku'un san vasu yun kuu tee kokunukuechi nuu san, te sava ka ni, chi tu na kuechi vi kotavi ni —jiña'a de.

¹¹ Yun te ñama kuiti ni ka kune'e in in de itni maaaa de ndee nuu ñu'u, te ni ka ndajin de yu'u itni de. ¹² Te ni jinkondee tee jito ve'e José ndanduku xtnañu'u de nuu itni ndee tee jakua'a ka, te vi saa vi saa ndee sandi'i suchi xetnu, te ni nuku'un de vasu yun nuu itni Benjamín.

¹³ Yun te ni ka ndata de sa'un ka ni'nu de ja ka tna'u ini de, te ni ka ndatee de itni yata mentu de, te ni ka ndajiokuiin de ndee maa ñuu. ¹⁴ Te oo ni José ve'e de nuu ni ndajinokuei de, te ni jino Judá jin sava ka ñani de nuu José, te ni ka jinkindei de ndee nuu ñu'u.

¹⁵ Te jiña'a José:

—¿Nau ja siun kaa ja ka sa'a ña ni? ¿A tu ka jini ni ja in tee na kuinio sein, chi jinitnuni san? —jiña'a de.

¹⁶ Yun te jiña'a Judá:

—¿Nagua kuu ka ja vi ka'an san, vi jito'o san? ¿Nagua kuu ja vi kachi san axi nagua kuu ja vi tee ka san? Te ia Dios ni ndaxtuu ya yika kuechi san ja ka jinokuechi san nuu ni, vi jito'o san, te ka oo san ja vi kunukuechi san nuu ni jin suchi xiin nuu itni ni ndenta vasu ni —jiña'a de.

¹⁷ Te jiña'a José:

—Ma kuu sa'un ja saa sa'a san, chi na ni suchi xiin nuu itni ja ni ndenta vasu san kokuu suchi ja kunukuechi nuu san. Su maa ni, chi kuya'a kukueni, te kuano'okuei ni nuu oo tata yua ni —jiña'a de.

Ni ka'an ni'nu Judá ja ja'a Benjamín

¹⁸ Yun te juntna'a ña Judá jin José, te jiña'a de:

—Jito'o san, jikanta'u san ja kuandetú ni na ka'an san ja jinokuechi san nuu ni in tno'o, te tanunda'a ni konini ni joo, vi jito'o san, te ma kiti ini ni nuu san ja jinokuechi san nuu ni, chi maa ni kuu inuu jin Faraón. ¹⁹ Ni jikan tno'o ni, vi jito'o san, nuu san ja ka jinokuechi san nuu ni, te kachi ni: “¿A tekú ni tata ni, te a oo inka ñani ni?” ²⁰ Te ka kachi san nuu ni, vi jito'o san: “Tekú ni joo tata san, su ja ni kuu nija'nu de, te suni oo joo inka ñani xetnu ka san, suchi ni kaku nuu ja makunija'nu tata san, te inka ñani ni kaku ji'in jin, chi ja ni ji'i, te maintno'o ni kai kendoo nuu nduu se'e ndi nanai, te tata yuai, chi kutoo ndeva'a ka ña de jin”. ²¹ Te ni kachi ni nuu san ja ka jinokuechi san nuu ni: “Kikuei ni jin nagua ja na kuni san jin”. ²² Te ka kachi san nuu jito'o san: “Ma kuu ja xndendoo suchi xetnu yun tatai, chi nuu ja na xndendoo ñai, te kuu tatai”. ²³ Te

kachi ni nuu san ja ka jinokuechi san nuu ni: “Nuu ja ma kikuei ni jin ñani xetnu ni, te vi ma kikuei uun ka ni ja vi kuni ña ni”. ²⁴ Yun guaa nuu ni ndajinokuei san ve'e san, te ni ka ndakani san nuu tata yua san, tee jinokuechi nuu ni, ndi'i tno'o ja ni ka'an maa jito'o san. ²⁵ Te ni kachi tata yua san: “Kua'ankuei tuku vi kuaan ron joo ja vi kokao”. ²⁶ Te ka jiña'a san: “Ma kuu ja ki'inkuei san, su nuu ja ki'in ñani xetnu san, te kuu ja ki'inkuei san, chi ma kuu vi kuni san tee yun nuu ja ma ki'inkuei san jin ñani xetnu san”, ka jiña'a san. ²⁷ Yun te ni kachi tata san, tee jinokuechi nuu ni: “Ja ka jini gua'a maa ron ja uu ni seyii rin ni oo jin ndi ñasi'i rin. ²⁸ Te in ni kee nuu rin kua'in, te ndakani ini rin ja ndee in kiti yuku xeen ni jaa ña jin, te tu ka ndee ndakuni rin jin ndee vitna. ²⁹ Te nuu ja na vi kene'e tuku ron suchi ya'a nuu rin ja ki'inkuei ron jin, te nuu ja na in tnundo'o na kokuu ichi ki'inkuei ron, te vi kotavi kuechi ña ron ja kuu rin jin tno'o suchi ini, chi ja makunija'nu rin” kachi de. ³⁰ Vitna te ma kuu ja no'o ka san nuu tata yua san, tee jinokuechi nuu ni, nuu ja ma kuu ja no'okuei san jin suchi xetnu ya'a, chi ja tekua tata san oo jin ja tekui. ³¹ Te nuu ja ma ndakuni de suchi xetnu ya'a, te kuu de, te vi kotavi kuechi san ja ka jinokuechi san nuu ni, ja kuu tata yua san jin tno'o suchi ini. ³² Te maa san ja jinokuechi san nuu ni, kuu ja ni kee yu'u san nuu tata yua san ja vaji san jin suchi xetnu ya'a, te jiña'a san nuu de: “Nuu ja ma ndajiokuiin san ja ndakani san jin nuu ni, te nuu ja saa te kotavi kuechi san nuu ni, vi tata, nikuii nikani ni”, jiña'a san. ³³ Te

yun guaa jikanta'u san nuu ni, vi jito'o san, ja na kendoo maa san kunukuechi san nuu ni, nuu tniuu ñani xetnu san, te na no'okuei joo jin sava ka ñani san, ³⁴ chi ¿naxa ndajiokuiin sein nuu tata san nuu ja ma ndajino san jin? Ma no'o san nagua ja ma kuni san tnundo'o ja tna'a tata yua san —jiña'a de.

45

Ni xtuu José maa de nuu ñani de

¹ Yun te ña ni kundee ka ini José nuu ndi'i ñayiu ka oo jin de, te ni kana jaa de, ni tatnuni de:

—Kekuei ndi'i ni ye'e.

Te tu na in ñayiu Egipto ni kendoo jin de nuu ni ndakani de nuu ñani de ja maa de kuu José.

² Yun te vi kana jaa de nda'i de, te ni ka jini ñayiu maa Egipto yun, vi suni ni ka jini ñayiu ve'e Faraón. ³ Te jiña'a José nuu ñani de:

—Maa san kuu José. ¿A teku ni tatao? —jiña'a de.

Su tu ni ka ni'i ñani de na tno'o vi ka'an de, chi ni ka yu'u ndeva'a de nuu ñani de.

⁴ Yun te jiña'a José nuu ñani de:

—Vitna te vi kitna'a ña ni.

Te ni ka jintna'a ña de. Te jiña'a de:

—Maa san kuu ñani ni José, tee ni ka xiko ni Egipto. ⁵ Te vitna te ma vi kotna'u ini ni, ni ma vi koxtavi kuechi ni maa ni ja ni ka xiko ña ni ya'a, chi Dios ja ni tetniuu ña jin san ja kokoxno'o san, nagua ja skaku ni'nu san ñayiu ja vi kotekui nuu tnundo'o soko. ⁶ Chi ja ni jino uu kuia ja oo soko, te ja'ni ka ña u'un kuia ja tu na in kutu

nuu ñunde'i, ni tu na in ndaxtutu. ⁷ Te ia Dios ni tetniuu ña jin san ja kokoxno'o san, nagua ja sa'a tua'a san ja vi kokaa ñayiu, te skaku ni'nu san ñayiu jin nuu tnundo'o soko. ⁸ Te masu maa ni, ni ka tetniuu ña jin san ya'a, chi maa ia Dios ni jani ña jin san ja kuu san na kuinio yua Faraón vi jito'o ndi'i ñayiu ve'e de, te tatnuni san nii ñuu ja tnii Egipto. ⁹ Te kuano'okuei ñama ni nuu oo tatao, te vi kuña'a ni: “Sua'a ka'an seyii ni José: Dios ni jani ña ja kuu san jito'o ndi'i ñayiu Egipto, te ne'e ni nuu oo san, ma kokuu kuee ni. ¹⁰ Te vi koo ni ñuu Gosén, maa ni vi se'e ni vi señani ni, kiti kuechi ni vi isndiki ni vi ndi'i nagua neva'a ni. Saa te vi koo yatni ni nuu oo maa san. ¹¹ Te yun kotaa san ja vi kokaa ni, chi ja'ni ka ña u'un ka kuia ja koo tnundo'o soko, nagua ja ma vi kokuu nda'u kokuu kee ni jin ñayiu ve'e ni vi ndi'i nagua neva'a ni”, vi kuña'a ni sua'a. ¹² Te vi ka ndia'a maa ni vi suni ndia'a ñani san Benjamín yu'u san ja ka'an san. ¹³ Te vi kaxtno'o ni nuu tatao ndi'i jayiñu'u neva'a san Egipto ya'a vi ndi'i jagua'a ni ka jini ni ya'a. Te vi konuu ini ni, te kikuei ni jin tatao ya'a —jiña'a de.

¹⁴ Te ni kanu ni'nu de ñani de Benjamín, te ni nda'i de, te suni ni kanu ni'nu ña Benjamín jin de, te ni nda'i.

¹⁵ Yun te ni chitu de nuu ndi'i ñani de, te ni nda'i de nuu ni ndakanu ni'nu ña de. Yun te saa ni kuu ja ni ka ka'an ñani de ja ni ka ndatno'o jin de.

¹⁶ Yun te ni ka ndakani ndee ve'e Faraón, te ka jiña'a:

—Ni kekuei ñani José.

Te ni ka junkuaan ini Faraón vi tee ka jinnokuechi nuu de ja siun ni ka ndakani. ¹⁷ Te jiña'a Faraón nuu José:

—Kuña'a nuu ñani ron ja sua'a na vi sa'a de: Na vi skuiso de mentu de te no'okuei de ñuu de, ¹⁸ te na vi nukuaka de tata ron vi ñayiu ve'e de, te na kikuei de nuu maa rin, chi kuña'a rin ñuu'ua gua'a ja oo Egipto ja vi koo de, te vi kokaa de ndi'i jakua'a ni kee nuu ñunde'i ya'a. ¹⁹ Te tatnuni maa ron ja na vi ki'in de carreta ja ka oo Egipto, nagua ja na vi kuinee se'e kueli de vi ñasi'i de, te na kikuei de jin tata ron. ²⁰ Te ma vi kondi'ni de jin na in guaa vi xndendoo de, chi jagua'a ka ja oo Egipto vi kokuu kuenta maa de, kuña'a ron —jiña'a de.

²¹ Te saa ni ka sa'a seyii Israel, te ni jiña'a José carreta nagua ni tatnuni maa Faraón, vi ni jiña'a de ja vi kokaa ñani de nuu ichi. ²² Te ni jiña'a de in muda sa'un nuu in in ñani de, su nuu Benjamín ni jiña'a de u'un muda sa'un vi uniciento xu'un kaa ja kuu plata. ²³ Te nuu tata de ni tetniuu de ya'a: Uxi mentu ka ndiso ndendee ti ndi'i jagua'a ja oo Egipto vi uxi mentu si'i ka ndiso ti triu vi xtaa vixin vi ndei ja kokaa tata de nuu ichi. ²⁴ Te ni ka ndakuanta'u nuu tna'a de jin ñani de, te jiña'a ka de:

—Masu ja ndee vi kokaxin tna'a ni ichi kuano'okuei ni.

Te kuano'okuei tee yun. ²⁵ Te ni ndekuei de Egipto, te kuano'okuei de ja ni ndajinokuei de nuu oo tata de Jacob ñuu de Canaán. ²⁶ Te ni ka ndakani de nuu ka jiña'a de:

—Teku ni José, te suu de kuu jito'o ndi'i ñayiu Egipto —ka jiña'a de.

Te anu Jacob, chi vi sua'a ni ka kuu kitni ja tu kandija de. ²⁷ Su ni ka ndakani de ndi'i tno'o ni ka'an José nuu de, te nuu ni jini Jacob carreta ja ni tetniuu José ja majunkuaka ña jin de, te ni ndani'i anu de. ²⁸ Yun te jiña'a Israel:

—Ja ni kuu ni, teku ni seyii rin José, te yun guaa ki'in rin ja ndakuni rin jin ama ka ja kuu rin —jiña'a de.

46

Ni jinokuei Jacob jin ñayiu ve'e de Egipto

¹ Yun te ndekuei Israel ñuu nuu ni ka oo de jin ndi'i ja neva'a de, te nuu ni jinokuei de ñuu Beerseba, te yun ni soko de nuu Dios ndi tata de Isaac. ² Te ni ka'an Dios jin Israel nuu ni skuni ña ya jakuaa yun, te jiña'a ya:

—Jacob, Jacob.

Te jiña'a de:

—Ya'a oo san.

³ Te jiña'a ya:

—Maa rin kuu Dios, ia Dios ndi tata ron, te ma koyu'u ron ja ki'in ron Egipto, chi yun sa'a rin ja vi kaya kua'a ndeva'a ron, te vi kokuu ron in ñuu ka'nu. ⁴ Te ki'in maa rin jin ron Egipto, te José ndakasi nduchi nuu ron kiuu na kuu ron. Te suni sa'a maa rin ja ndajiokuiin ron ñuu Canaán ya'a —jiña'a ya.

⁵ Te nuu ni ndakoo Israel ñuu Beerseba yun, te ni ka skaa ña seyii de jin maa de vi señani de vi janu de nuu carreta ja ni tetniuu Faraón ja kuiso ña ki'inkuei de. ⁶ Te kua'ankuei de jin kiti tata

de vi ndi'i ja ni jinkoneva'a de ñuu Canaán, te ni jinokuei Jacob Egipto jin ndi'i ndikin tata de, ⁷ seyii de vi señani de vi sesi'i de vi se'e sesi'i de vi ndi'i ndikin tata de ni jinokuei jin de Egipto.

⁸ Te ya'a ka kuu sivi seyii Israel ja ni jinokuei Egipto, maa de ja kuu Jacob, vi seyii de. Rubén ni okuu seyii xtnañu'u Jacob.

⁹ Te se'e Rubén ni ka onani Hanoc vi Falú vi Hezrón vi Carmi.

¹⁰ Te se'e Simeón ni ka onani Jemuel vi Jamín vi Ohad vi Jaquín vi Zohar, te suni Saúl se'e de jin ñasi'i de ña'a ñuu Canaán.

¹¹ Te se'e Leví ni ka onani Gersón vi Coat vi Merari.

¹² Te se'e Judá ni ka onani Er vi Onán vi Sela vi Fares vi Zara. Su Er vi Onán, chi ni ka ji'i de ñuu Canaán. Te se'e Fares ni ka onani Hezrón vi Hamul.

¹³ Te se'e Isacar ni ka onani Tola vi Fúa vi Job vi Simrón.

¹⁴ Te se'e Zabulón ni ka onani Sered vi Elón vi Jahleel.

¹⁵ Tee ya'a ni ka okuu seyii Lea jin Jacob ja ni ka kaku de ñuu Padan-aram, te suni saa ni sesi'i ña Dina. Te ndi'i ñayiu ya'a ka kuu oko uxi uni.

¹⁶ Te se'e Gad ni ka onani Zifión vi Hagui vi Ezbón vi Suni vi Eri vi Arodi vi Areli.

¹⁷ Te se'e Aser ni ka onani Imna vi Isúa vi Isúi vi Bería, vi kua'a tee ya'a nani Sera. Te se'e Bería ka nani Heber vi Malquiel.

¹⁸ Tee ya'a ni ka okuu seyii Zilpa, ña'a ni jiña'a Labán ja kokunukuechi nuu sesi'i de Lea, te ni ka oo se'e ña jin Jacob. Te ndi'i ñayiu ya'a ka kuu xa'un in.

19 Te seyii Raquel ñasi'i Jacob ni ka onani José vi Benjamín.

20 Te seyii José ja ni ka kaku Egipto ni ka onani Manasés vi Efraín, se'e de jin Asenat sesi'i Potifera sutu oo ñuu On.

21 Te se'e Benjamín ni ka onani Bela vi Bequer vi Asbel vi Gera vi Naamán vi Ehi vi Ros vi Mupim vi Hupim vi Ard.

22 Tee ya'a ni ka okuu seyii Raquel jin Jacob. Te ndi'i ñayiu ya'a ka kuu uxi kuun.

23 Te seyii Dan ni onani Husim.

24 Te se'e Neftalí ni ka onani Jahzeel vi Guni vi Jezer vi Silem.

25 Tee ya'a ni ka okuu seyii Bilha ña'a ni jiña'a Labán ja kokunukuechi nuu sesi'i de Raquel. Te ni ka oo se'e ña jin Jacob. Te ndi'i ka kuu uja ñayiu.

26 Te ndi'i ñayiu ya'a ni jinokuei jin Jacob Egipto. Ndikin tata maa de ya'a ka kuu uni xiko iñu ja ni ma ka'uo janu de. 27 Te se'e José ja ni ka kaku Egipto ka kuu ui, te ndi'i ñayiu ve'e Jacob ja ni jinokuei Egipto ka kuu uni xiko uxi ñayiu.

28 Te ni tetniuu ña Jacob jin Judá ama ka ja kentakuei de ñuu Gosén ja na kokakoxno'o de ja ka'an de jin José ja na ki'in de jinkoto de tata de. Te ni jinokuei Jacob ñuu Gosén. 29 Te ni skutu José carreta de, te kua'an de ja ni nutna'a de tata de Israel ñuu Gosén. Te nuu ni ndakuni de tata de, te ni ndakanu ni'nu ña de, te ni nda'i kani kuiti de. 30 Yun te jiña'a Israel nuu José:

—Vitna te na kuu maa rin, chi ni ndakuni ña rin jin ron ja teku ni ron —jiña'a de.

³¹ Te jiña'a José nuu ñani de vi nuu ñayiu ve'e tata de:

—Ndanuu san ki'in san, te kaxtno'o san nuu Faraón, te kuña'a san: “Ja ni kekuei ñani san vi ñayiu ve'e tata san, ja ni ka oo ñuu Canaán. ³² Te tee ka jito ndikachi ka kuu de, chi ka ta'u de kiti tata, te ni kekuei de jin ndi'i ndikachi vi isndiki, vi ndi'i ja ka neva'a de”, kuña'a san. ³³ Te nuu na kana ña Faraón, te kachi de: “¿Na tniuu ka sa'a ron?” ³⁴ Yun te vi kuña'a ni: “Tee ka ta'u kiti tata ka kuu san ja ka jinokuechi san nuu maa jito'o san, chi ndee kueli kueli san vi ndee vitna ka ta'u san ti. Inuu ni tniuu ka sa'a san jin nagua ni ka osa'a tata san”, vi kuña'a ni, nagua ja na kuu vi koo ni ñuu Gosén ya'a, chi in jakue'e ndeva'a ka kuu ndi'i tee ka jito ndikachi nuu ñayiu Egipto —jiña'a de.

47

¹ Yun te ni jino José ja kaxtno'o de nuu Faraón, te jiña'a de:

—Ni kekuei tata san vi ñani san vi ndikachi de vi isndiki de vi ndi'i nagua ka neva'a de, vajikuei de ndee ñuu Canaán vitna, te ja ni kekuei de ka oo de ñuu Gosén.

² Yun te ni kaji de u'un ñani de, te ni jinsia'a ña de nuu Faraón. ³ Te jiña'a Faraón nuu ñani de:

—¿Na tniuu ka sa'a ron?

Te ka jiña'a de nuu Faraón:

—Tee ka jito ndikachi ka kuu san ja ka jinokuechi san nuu maa jito'o san, ka sa'a ni san tniuu ni ka osa'a tata san.

⁴ Te ka jiña'a ka de nuu Faraón:

—Vajikuei san ja vi koo san ñuu ya'a, chi tu ka ni'i ka san ja vi kaa ndikachi san ja ka jinokuechi san nuu maa jito'o san. Chi oo ndeva'a tnundo'o soko ñuu Canaán, te yun guaa ka jikanta'u ka'nu san vitna ja kuandetu ni na vi koo san ja ka jinokuechi san nuu ni ñuu Gosén —ka jiña'a de.

⁵ Yun te ni ka'an Faraón nuu José, te jiña'a de:

—Tata ron vi ñani ron ni kekuei nuu ron. ⁶ Te ñunde'i ja oo Egipto, chi nuu nda'a maa ron oo. Te kuña'a ñu'u gua'a ka ja na vi koo tata ron vi ñani ron, na vi koo maa de nuu ñunde'i ñuu Gosén, te nuu ja jini ron ja ne'u ñani ron oo in tee kuu sa'a gua'a, te kuña'a tniuu ja na kotatnuni de nuu tee vi kokoto kiti rin —jiña'a de.

⁷ Yun te suni ni ja'an José jin tata de Jacob nuu Faraón, te ni jikanta'u Jacob ja ja'a Faraón ja na sa'a ña ia Dios javii java'a. ⁸ Te jiña'a Faraón nuu Jacob:

—¿Nasaa kuia oo ni?

⁹ Te ni ka'an Jacob nuu Faraón:

—Kuia ja jiondita san kuu ciento oko uxi kuia, su vi joo ni kuia te kua'a tnundo'o jini san ja teku san ñuyiu, te chia'an ka ja kenta san kuia ja ni ka oo ndi tata san nuu ni ka ojiondita de —jiña'a de.

¹⁰ Te nuu ni ndi'i ja ni jikanta'u Jacob ja'a Faraón, te ni ndee de nuu Faraón kua'an de.

¹¹ Saa te ni jiña'a José ñu'u gua'a ka ja oo Egipto nuu tata de vi nuu ñani de, te ni juntaa ña de nuu ñu'u ñuu Ramesés ja tnií Gosén ja vi koo de, nagua ni tatnuni maa Faraón. ¹² Te ni ojiña'a José ja ni ka ojaa tata de vi ñani de vi ndi'i ñayiu ve'e tata de vi na kuu na saa maa

se'e kueli ñani de ka oo. ¹³ Te tu sa'un ka nagua vi kaa ñayiu, chi nii ñuu oo ndeva'a tnundo'o soko, te vi sa'un ni ni ka kuita ñayiu Egipto jin soko vi ñayiu Canaán. ¹⁴ Te ni ndaxtutu ndi'i José xu'un ñayiu Egipto vi xu'un ñayiu Canaán ja ni ka ndakuain ja ka ojai, te ni tava'a José xu'un yun ve'e maa Faraón. ¹⁵ Te nuu ni ka ndi'i xu'un ñayiu Egipto vi xu'un ñayiu Canaán, te ni ja'ankuei ndi'i ñayiu Egipto nuu José, te ka jiña'i:

—Taa ni joo ja vi kokaa san. ¿Na kundee kuu ka'nu ini ni ja vi kondia'a ña ni sua'a ni, te vi kuu san ja sia'a ni ka ndi'i xu'un san? —ka jiña'i.

¹⁶ Te jiña'a José:

—Vi taa ni kiti tata ni nuu saa, te na taa san ja vi kokaa ni ja ya'u ti, nuu ja tu ka na inuu xu'un ni —jiña'a de.

¹⁷ Te ni ka jinsia'i kiti tatai nuu José, te ni jiña'a José ja ni ka ojai ja ni ka xikoi kuai vi ndikachi vi isndiki vi mentui, te ni ka kundee ti ja ni ka oxteku ña ti kuia yun. ¹⁸ Su nuu ni ya'a kuia yun, te kenta inka kuia. Yun te ni ja'ankuei tuku ñayiu nuu José, te ka jiña'i:

—Ma kuu ja vi tayu'u tno'o san nuu maa jito'o san, chi jandaa ja ni ka ndi'i xu'un san, te suni kiti ja ni ka oneva'a san, chi ja ni ndi'i ti ni nduu kiti maa jito'o san, te tu sa'un ka nagua kendoo ja vi taa san nuu jito'o san, chi maintno'o ni ka ja oo kuu ñunde'i san vi yiki kuñu ni ka san. ¹⁹ ¿Na kundee kuka'nu ini ni ja vi kondia'a ña ni sua'a ni, te vi kuu san nuu ñunde'i san? Ndaki'in ña ni jin maa san vi ñunde'i san, te taa ni ja vi koteku san, te vi kokunukuechi maa san vi ñunde'i san nuu Faraón. Taa ni triu na vi kokaa san ja ma vi

kuu san nagua ja ma kendoo nda'u ñunde'i san —ka jiña'i.

²⁰ Yun te ni ndakuaan José ñunde'i Egipto ja nduu ñunde'i maa Faraón, chi ndi in ndi in ñayiu Egipto ni ka xikoi ñunde'i, chi ni oo ndeva'a tnundo'o soko, te ndi'i ñunde'i ni nduu ñunde'i maa Faraón. ²¹ Te ni tatnuni José ja ndi'i ñayiu ni ka ndaya'a maa ñuu ka'nu ni ka oi, vi ndi'i ñayiu ni ka oo in lado vi ndee inka lado ja tnii maa Egipto. ²² Te maintno'o ñunde'i sutu guaa tu ni ndakuaan José, chi ni otetniu maa Faraón ja ni ka ojaa de, te jin yun ni ka oteku de. Yun guaa tu ni ka xiko de ñunde'i de.

²³ Te jiña'a José nuu ñayiu ñuu:

—Vitna te ni ndaki'in ña san jin ndi'i ni vi ñunde'i ni ja ni kuu jajin maa Faraón, te ya'a oo triu tata, te kua'ankuei ni vi kutu ni nuu ñunde'i. ²⁴ Te nuu kuain ja vi ndaxtutu ni, te vi kuña'a ni oko ja in ciento nuu Faraón, te kuun xiko ja in ciento kokuu ja vi kutata ni ja vi kutu ni nuu ñunde'i ni vi ja vi kokaa ni jin ñayiu ve'e ni vi suchi kueli ni —jiña'a de.

²⁵ Te ka jiña'a ñayiu yun:

—Ni skaku ni'nu ña ni ja vi koteku san, chi ka'an nda'u ka'an kee ña maa jito'o san, te vi kokunukuechi san nuu Faraón.

²⁶ Yun te ni sa'a José in ley ja ni kendoo guaa ndee kiuu vitna ja oko ja in ciento ja kee nuu ñunde'i kuu kuenta maa Faraón, su maintno'o ñunde'i sutu, guaa tu ni kendoo nuu Faraón.

²⁷ Saa te ni ka oo ñayiu Israel nuu ñu'u ñuu Gosén ja tnii Egipto, te ni ka sa'a jajin de ñu'u

yun, te vii ni ka ta'u de, te ni ka kaya kua'a ndeva'a de.

²⁸ Te xa'un uu kuia ni oo Jacob nuu ñu'u ñuu Egipto, te kuia ja ni oteku de ñuyiu kuu in ciento uu xiko uja kuia. ²⁹ Te nuu ni jini de ja ni kuyatni ja kuu de, te ni kana de seyii de José te jiña'a de:

—Nuu ja ka'an nda'u ka'an kee ña ron, te jikanta'u rin ja sonee ron nda'a ron nuu kuñu kokin ichi chii ka'a rin, te ka'an nda'u ndaa ña ron jin rin, te tanunda'a ma tayu'u ña ron jin rin Egipto ya'a. ³⁰ Chi kiuu na kuu rin te ndene'e ña ron Egipto ya'a, te nuu tayu'u ña ron yau ñaña ndi tata rin nagua ja vi ndanitna'a rin —jiña'a Jacob.

Yun te jiña'a José:

—Nuu saa te sa'a san nagua jikan maa ni.

³¹ Te jiña'a Israel:

—¿A vi kee yu'u ron?

Te ni kee yu'u José. Yun te ni jinkindei Israel sua'a ichi xini jito de ja ni chiñu'u de ia Dios.

48

Jikanta'u Jacob ja ja'a Efraín vi Manasés

¹ Te nuu ni ya'a yun, te ni ka kaxtno'o nuu José, te ka jiña'a:

—Ku'u tata yua ni.

Te ni jaka de nduu seyii de, Manasés vi Efraín.

² Te ni ka kaxtno'o nuu Jacob, te ka jiña'a:

—Yun vaji seyii ni José ja makikoto ña de.

Yun te ni nduku ndee Israel ja ni nukoo de nuu jito de, ³ te jiña'a de nuu José:

—Ia Dios ka'nu, ja ndi'i ni ja kuu sa'a ya, ja ni skuni ña ya nuu ni oo rin ñuu nani Luz ja tñii Canaán, te ni ka'an ya in javii in java'a jin rin ⁴ nuu kachi ya: “Vitna te skaya ña rin ja vi kaya kua'a ron, te suu ron kokuu yua kua'a ñuu na'nu, te kuña'a rin ñu'u ya'a nuu tatatno'o ron ja vi koi nuu kuee ka, te vi sa'a jajin mai nikuii nikani ni”, kachi ya. ⁵ Te vitna te ndi nduu seyii ron Efraín vi Manasés ja ni ka kakui Egipto ya'a ama ka ja kenta rin nuu oo ron, te ndui vi nduu seyii maa rin, na kuinio Rubén vi Simeón, saa vi kokui seyii maa rin. ⁶ Te se'e ron ja vi koo kuee ka, te vi kokui se'e maa ron, te jin sivi ñani vi konani ñu'u ja vi ni'i ja vi koi. ⁷ Chi nuu ni ndee rin ñuu Padan-aram ja kuano'o rin ñuu Canaán, ama ka ja kenta rin ñuu Efrata, te ni ji'i ndi nana ron Raquel, te ni tayu'u rin ña ichi kua'an Efrata, ja kuu ñuu Belén vitna —jiña'a de.

⁸ Te nuu ni jini ña Israel jin nduu seyii José, te jiña'a de:

—¿Na in ka kuu suchi ya'a?

⁹ Te jiña'a José nuu tata de:

—Seyii maa san ka kui, suchi ya'a ni skuta'u ña ia Dios nuu ni kee san ñuu ya'a.

Te jiña'a Israel:

—Vitna te sia'a yatni nuu rin, te na kakanta'u rin ja ja'i nuu ia Dios —jiña'a de.

¹⁰ Te nduchi nuu Israel, chi ja ni ka kuita sa'un ja siun ni kuu nija'nu de, te tu ka kundee ja kondia'a de, te ni sia'a yatni ña José jin seyii de. Yun te ni kanu ni'nu ña Israel jin ndui, te ni chitu de nui. ¹¹ Te jiña'a Israel nuu José:

—Ni tu ni ondakani ini rin ja ndakuni rin yunuu ron, te vitna te vi ndee ja ñu'u ka maa Dios, te suni ndee ndikin tata ron ni jini rin —jiña'a de.

¹² Yun te ni xtajioo ña José jin seyii de ma'ñu ko'ndo tata de, te ni ka jinkuiin jiti de ja ni chindei de xini de ndee nuu ñu'u. ¹³ Te ni jani ña José ichi nda'a kua'a de Efraín, nagua ja koi ichi nda'a satni Israel, te ichi nda'a satni de Manasés nagua ja koi ichi nda'a kua'a tata de, te ni sa'a yatni de jin nuu tata de. ¹⁴ Su yun te ni skaa Israel nda'a kua'a de, te ni sonee de xini Efraín, visi suchi lule ka kui, te nda'a satni de ni sonee de xini Manasés. Ni tniuu sama tna'a de nda'a de, visi Manasés kuu suchi xtnañu'u ka. ¹⁵ Yun te ni jikanta'u de ja ja'a José, te jiña'a de:

—Maa Dios ia xiin nuu ni ka ojika ndi tata ja'nu rin Abraham vi ndi tata rin Isaac, ia Dios jito jini ña jin rin ndee nuu ni kaku rin vi guaa ndee kiuu vitna, ¹⁶ te ia jinokuechi nuu Dios ja ni skaku ni'nu ña jin rin nuu ndi'i jakue'e, na koto na kuni ña ya jin suchi kuechi ya'a, te na vi kondiso'i sivi rin vi sivi ndi tata rin Abraham vi Isaac, te na vi kaya kua'a ndeva'a ndikin tatai ñuyiu ya'a —jiña'a de.

¹⁷ Su ni jini José ja saa nda'a kua'a tata de sonee de xini Efraín, te tu ni junkuaan ini de, te ni tni de nda'a tata de ja ndasama de xini Manasés.

¹⁸ Te jiña'a José nuu tata de:

—Masu saa kuu, vi tata, chi suchi ya'a kuu seyii xtnañu'u san, guaa xini suchi ya'a sonee ni nda'a kua'a ni.

¹⁹ Su tu ni jandetu tata de, te jiña'a de:

—Ja jini rin, vi se'e, ja jini rin, te suni vi kaya ndikin tatai ja kokui in ñuu ka'nu, su ñani lulei ya'a kokuu ka'nu ka saa nui, te ndikin tata suchi lule ya'a kekuei kua'a ñuu na'nu —jiña'a de.

²⁰ Te ni jikanta'u de ja ja'a ndui kiuu yun, te jiña'a de:

—Ja ja'a ron te vi koka'an ñayiu Israel nuu ka jikanta'ui nuu Dios ja ja'a sava kai, te vi kachi: “Ia Dios na sa'a ña jin ron nagua ni sa'a ya jin Efraín vi Manasés”, vi kokachi —jiña'a de.

Saa te ni sa'a ka'nu ka de Efraín saa Manasés.
²¹ Te jiña'a Israel nuu José:

—Vitna te ja ni jino kiuu ja kuu rin, su ia Dios chi koo ya jin ndi'i ron, te sa'a ya ja vi ndajiokuiin ron nuu ñu'u ndi tata ja'nu ron. ²² Te nuu maa ron guaa taa kua'a ka rin saa nuu sava ka ñani ron, ñu'u ja ni kindee rin nuu ñayiu tatatno'o amorreo jin yuchi kani rin vi kuji rin —jiña'a de.

49

Ni ndakani Jacob naxa kokuu ja ja'a se'e de

¹ Yun te ni ndakana Jacob seyii de, te jiña'a de:

—Vi ndututu te na kaxtno'o rin naxa kaa ja kokuu kiuu ja vaji nuu kuee ka.

² Vi ndututu te vi konini ron, vi se'e Jacob, Vi konini ja ka'an tata ron Israel.

³ Rubén, maa ron kuu seyii xtnañu'u rin, se'e ndakui ka rin ja kuu ron se'e xtnañu'u rin nuu ni ochitu chitu rin.

Ka'nu ka kuu ron ja vi kiñu'u ñani ron nuu ron,

vi ka'nu ka kuu ron ja kotatnuni ron.

⁴ Su ya'a yun kua'an ron na kuinio ndute guaa ma kokuu ka'nu ka ron, chi ni ndaa ron nuu jito tata ron, te ni sa'a ne'e ña ron, ja siun ni ndaa ron nuu kixin rin.

⁵ Simeón vi Leví, nduu ñani de, te yuchi kani de, chi ja jane'e jayichi ni ka sa'a.

⁶ Te tu junkuaan ini rin tno'o ka ka'an de, ni ma kintna'a rin jin de ja vi kokaka in ni rin, chi vi ja ka kiti ndeva'a ini de, te ni ka ja'ni de ñayiu.

Te vi jin jakue'e jasua'a ka sa'a de, te ni ka ja'nde de tuchi ndee si'in isndiki yun.

⁷ Te xtau tnia'a rin ja ka kiti ini de yun, chi xeen ndeva'a, te ndakui ndeva'a tno'o kiti ini de yun, te sa'a siin rin de nuu ñayiu Israel, te siagua rin de ki'inkuei de.

⁸ Judá, nuu maa ron guaa vi ka'an vii vi ka'an va'a ña ñani ron,

te jin nda'a ron tnii ron sukun ñayiu ka ka'an u'u ña,

te vi kindei vi kititi ñani ron nuu ron.

⁹ Judá, kuu ron na kuinio se'e luluu ndika'a, te nuu ja'an ron yuku ja ja'ni ron kiti ñuu, vi se'e, te nukitna'nu ron te jikotuu ron na kuinio ndika'a,

axi na kuinio ndika'a si'i,

¿te na in kundee ini ja xtoto ña jin ron?

¹⁰ Te tu na in kindee seyu Judá nuu mesa ja tatnuni de,

ni vara ii tee netniuu,
 vi guaa ndee na ndenta maa tee xiin kuenta yun.
 Te nuu maa de guaa vi kandija ñayiu ñuu
 te vi ndututui ja vi chiñu'u ñai.

11 Te nuu tnu uva ku'ni de mentu luluu de,
 te yo'o tnu yun ku'ni de se'e mentu si'i de,
 te jin nduxi uva ndakate de sa'un de,
 te suni nduxi uva yun ni joso de soo su'nu de.

12 Te nduchi nuu de vi kua'a kuiti oo na kuinio
 vinu,
 te no'o de vi yaa kuiti oo na kuinio xikui.

13 Zabulón, yu'u ndute mar koo de
 te kokoto de barco
 te vi konetna'a ñu'u de jin ñu'u ñuu Sidón.

14 Isacar, kokuu de na kuinio in mentu ndakui
 ndeva'a
 ja katuu ti ne'u nduu itni na'nu ja ndiso ti.

15 Te nuu jini ti ja oo gua'a ja ndatatu ti
 te luu ndeva'a oo nuu ñu'u
 guaa ni kune'e ti yata ti te ni jiso ti javee
 te ni jinokuechi ti nuu tniuu ndee ndeva'a.

16 Dan koka'nde kuechi ñayiu ñuu
 te kokuu inuu de jin sava ka tatatno'o Israel.

17 Te kokuu Dan na kuinio koo ja katuu ti yu'u
 ichi
 axi na kuinio koo xeen ja katuu ti yu'u ichi
 chindaa,
 te jayi'i ti sukun si'in kuai
 te skanakau yata ña ti jin ñayiu yoso kuai yun.

18 Te ndetu ka'nu san ja skaku ni'nu ña ni, Jito'o.

19 Gad, chi kikuei ñayiu vi kaxin tna'a jin de,
te sondikin de ñayiu yun te vi kaxin tna'a jin de.

20 Te Aser, chi koo kua'a xtaa ve'e de
te kosa'a de xtaa gua'a vi ndei ja kokuni asin
ndeva'a rey ja kokaa de.

21 Neftalí, kokuu de na kuinio isu ja jika sii ini ti,
te luu ndeva'a ka ndaa se'e ti.

22 Te José kuu de na kuinio nda'a yutnu ja kuun
vii ndeva'a kiti vixin
ja oo yatni nuu kee ndute
te kenta nda'a tnu guaa ndee yata ve'e.

23 Te tee ja ka tiuu kuji ni ka nduku de ja vi ka'ni
ña de,
te kua'a tnundo'o ni ka jiña'a de
vi ka ka'an u'u ña de.

24 Su ni sa'a ndakui de kuji de,
te ia Dios ka'nu ndeva'a ni sa'a ndakui nda'a de,
te maa ya kuu ia ndakui ja oo jin Jacob,
ia ja jito jini ña jion.

Te suu ya kuu kava gua'a ja ndiso ñayiu Israel.

25 Te Dios tata ron na chituu ña,
te ia Dios ka'nu, ja ndi'i ni ja kuu sa'a ya, na sa'a
ña ya javii java'a oo ndee andivi,
jin javii java'a oo ndee nuu kunu ka nuu kana
ndute,

jin javii java'a oo ndoso ni jaxin ron vi chii ni
ñu'u ron.

26 Te javii java'a ja ni ni'i ron nuu tata ron,
chi kua'a ka kuu saa javii java'a ni ka ni'i ndi
tata ja'nu rin,

chi ndi'i javii java'a oo yuku jika ka yun ja oo
 nikuii nikani ni yun koo siki ron,
 chi maa ron kuu José,
 ja ni sa'a siin ña Dios ne'u ñani ron.

²⁷ Benjamín, kuu de na kuinio in va'u lobo ja
 kindee ndeva'a ti ja jaa ti,
 te tno'o ne'e jaa ti nagua ni'i ti,
 te tno'o jañini ndaxtute ti nagua ni'i ti.
 —Jiña'a Jacob nuu se'e de.

Ni ji'i Jacob

²⁸ Te ndi'i tee ya'a ni ka okuu ndi uxi uu
 tatatno'o Israel, te tno'o ya'a kuu ja ni ka'an tata
 de javii java'a siki in in de, na kuu na kuu naxa
 ni ka ni'i ta'u de nuu Dios. ²⁹ Yun te ni tatnuni
 de, te jiña'a de:

—Ja ni kuu ja kuu rin, te ki'in rin ja vi
 ndanitna'a rin jin tata rin, te vi tayu'u ña nuu ka
 yiyu'u tata rin yau kava ja oo nuu ñunde'i Efrón
 tee tatatno'o Het, ³⁰ yau kava ja oo nuu ñunde'i
 Macpela ja oo ichi kana nikandii Mamre, ñuu ja
 tñii Canaán, nuu ni ndakuaan ndi tata ja'nu rin
 Abraham ñunde'i yun nuu Efrón tee tatatno'o
 Het ja kokuu nuu ka jinkoyu'u ndiyi. ³¹ Te yun
 ni ka jinkoyu'u Abraham vi nana ja'nu rin Sara,
 te suni yun ni ka jinkoyu'u tata rin Isaac vi nana
 rin Rebeca, te suni yun ni tayu'u rin ñasi'i rin
 Lea. ³² Te maa se'e Het ni ka xiko yau kava ja oo
 nuu ñunde'i de yun —jiña'a de.

³³ Te nuu ni ndi'i ni ka'an Jacob ja ni tatnuni
 de nuu se'e de, te ni ndaxtutu de si'in de, te ni

kana anu de, ja ni ji'i de, te kua'an de ja ni ka ndanitna'a de jin tata de ja ni ka ji'i.

50

Ni jinkoyu'u Jacob

¹ Yun te ni sonee José maa de nuu tata de, te ni nda'i de ja ja'a tata de, vi ni chitu de nuu tata de.

² Te ni tatnuni José nuu tee tatna ja ka jinokuechi nuu de ja na vi chi'i de bálamo yiki kuñu tata de, te ni ka sava'a tee tatna yun jin bálamo vi sava ka tatna yiki kuñu Israel. ³ Te ni jino uu xiko kiuu ja ka sava'a de yiki kuñu jin bálamo vi ndi'i nuu tatna ja ja'an asin nagua ja ma te'i yachi ndiyi yun, chi saa kiuu kuini ja vi sa'a de tniuu yun, te ni ka nda'i ndee ña ñayiu Egipto uni xiko uxi kiuu.

⁴ Te nuu ni ya'a kiuu tno'o suchi ini yun, te ni ka'an José nuu tee tatnuni nuu ve'e Faraón, te jiña'a de:

—Nuu ja ka'an nda'u ka'an kee ña ni, te jikanta'u san ja tanunda'a ni ka'an ni jin Faraón, te sua'a kuña'a ni: ⁵ “Ni sa'a ndi tata san ja ni kee yu'u san nuu ni kachi de: Vitna te ja ni kuyatni ja kuu rin, te kuini rin ja tayu'u ña ron yau ñaña ja ni sa'a tua'a rin ja jinkoyu'u rin ja oo nuu ñu'u ñuu Canaán. Te jikanta'u san vitna ja kuandetu ni na ki'in san tayu'u san ndi tata san, te saa ndajiokuuin san”, kuña'a ni joo —jiña'a de.

⁶ Te ni tetniuu Faraón tno'o ya'a ja vi kaxtno'o nuu José:

—Kua'an nuu saa te tayu'u ron tata ron, nagua ni kee yu'u ron nuu de.

⁷ Yun te ni kanuu José ja tayu'u de tata de, te ni ka kanuu de jin ndi'i tee ka jinokuechi nuu Faraón vi tee nija'nu ja ka oo ve'e maa Faraón, vi tee nija'nu ja ka oo maa Egipto, ⁸ vi ndi'i ñayiu ve'e José vi ñani de vi ñayiu ve'e ndi yua de, te nani ka suchi kueli ni ka xndoo de ñuu Gosén jin ndikachi de vi isndiki de. ⁹ Te suni ni ka kanuu de jin carreta vi ñayiu ka yoso kuai, te ni kuu in yukun kani kuiti ñayiu kua'ankuei. ¹⁰ Te nuu ni jinokuei de nuu ni okene'e tee nani Atad triu de ja oo inka jioo yute Jordán, te yun ka sa'a nda'u ndeva'a de ni ka nda'i ni ka kana de, te uja kiuu ni otna'u ini José ja ja'a tata de. ¹¹ Te nuu ni ka jini so'o ñayiu Canaán ja ka nda'i ka kana ñayiu ka oi nuu ni okene'e Atad triu de, te ni ka kachi: “Vi ka nda'i ka kana ñayiu ñuu Egipto”. Te yun ni ka xnani jin sivi Abel-misraim* ja oo jioo yute Jordán.

¹² Ni ka skunkuu se'e Jacob ndi'i nagua ni tatnuni de ama ka ja kuu de, ¹³ chi ni ka nusia'a ña se'e de ndee Canaán, te ni ka tayu'u ña de kava ve'e ja oo nuu ñunde'i Macpela nuu ni ndakuaan ndi Abraham nuu Efrón, se'e Het, ja oo ñukuun ja vi kojinkoyu'u ndiyi ja oo ichi kana nikandii ñuu Mamre. ¹⁴ Te nuu ni ndi'i ja ni ka tayu'u ña José jin tata de, te ni ka ndajiokuiin de jin ñani de vi ndi'i ñayiu ni ja'ankuei jin de ja kuano'okuei de Egipto.

Ni jì'i José

* **50:11** 50:11 Abel-misraim, kei ka'an: nuu ka nda'i ka kana ñayiu Egipto.

¹⁵ Te nuu ni ka jini ñani José ja ni ji'i ndi tata de, te ni ka ndatno'o tna'a de:

—A saa vatu ni ñu'u kiti ini ni José, te ndaxtenaa ña de jin ndi'i jakue'e ja ni ka sa'o de —ka kachi de.

¹⁶ Te ni ka tetniuu de tee siin ja na vi ka'an ni'nu de ja ja'a de, te ka jiña'a tee yun nuu José:

—Sua'a ni tatnuni ndi tata ni ama ka ja kuu de. ¹⁷ Sua'a vi kuña'a ron nuu José: “Ka jikanta'u san nuu ni ja koneka'nu ini ni vitna ndi'i jakue'e ni ka sa'a ñani ni vi yika kuechi de, chi kua'a jakue'e ni ka sa'a ña de jin ni”. Te yun guaa vitna te ka jikanta'u san ja koneka'nu ini ni jakue'e ni ka sa'a tee ka jinokuechi nuu Dios ndi tata ni —ka jiña'a de.

Te ni nda'i José nini ka ka'an tee yun. ¹⁸ Te suni ni ja'ankuei ñani José nuu de, te ni ka jinkindei de nuu José, te ka jiña'a de:

—Ya'a ka oo san, te vi kokunukuechi san nuu ni, vi ñani.

¹⁹ Te jiña'a José:

—Ma vi koyu'u ni, ¿xaan kuu koo sein nuu tniuu Dios? ²⁰ Ni ka ndakani kue'e ini maa ni ja ja'a san, su ia Dios ni sama ya, te ni jani ña ya ichi gua'a, nagua ja sa'a san ja ka ndia'a nuo vitna, ja skaku ni'nu san ñayiu kua'a ñuu. ²¹ Te yun guaa vitna, te ma vi koyu'u ni, chi koskaa ña maa san jin ni vi se'e kueli ni —jiña'a de.

Te ni ndasa'a sii ini de ñani de, chi ni ka'an luu ndeva'a de. ²² Te ni oo José Egipto, maa de vi ñayiu ve'e ndi tata de, te ni oteku José in ciento uxi kuia. ²³ Te ni jini nuu José ndee se'e señani

Efraín, te suni se'e Maquir seyii Manasés ja ni ka ja'nui nuu jiti José. ²⁴ Te jiña'a José nuu ñani de:

—Ja ni kuyatni ja kuu san, su ia Dios, chi vi jandaa ja kikoto ña ya, te sa'a ya ja ndekuei ni ñuu ya'a, te vi ndanuu ni nuu ñu'u ni kee yu'u ya ja taa ya nuu ndi tata ja'nuo Abraham vi nuu ndi tata ja'nuo Isaac vi nuu ndi tatao Jacob.

²⁵ Yun te ni sa'a José ja ni kekuei yu'u se'e Israel, te jiña'a de:

—Ia Dios chi jandaa ja kii ya kikoto ña ya, te vi sa'a ni jandiuxi vi ndaki'in ni yiki kuñu san no'okuei jin ni —jiña'a de nuu ñani de.

²⁶ Te ni ji'i José nuu ni oo de in ciento uxi kuia, te ni ka sava'a yiki kuñu de jin bálsamo vi ndi'i tatna ja'an asin, te ni ka tnaa yiki kuñu de nuu in jatnu, te ni ka tava'a Egipto.

Saa ni kuu.

Tutu ii - Ka'an ia Dios nuu ndi'i ñayiu
Mixtec, Northern Tlaxiaco: Tutu ii - Ka'an ia Dios
nuu ndi'i ñayiu New Testament+
La Santa Biblia en el mixteco del norte de Tlaxiaco
copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Northern Tlaxiaco

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

1d46d274-fabd-5c6b-bfec-c3e776510466